

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ

ANA BİLİM DALI

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU'NUN
ESERLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ
BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

İBRAHİM ETHEM UTKU

TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

Antalya, 2020

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU’NUN ESERLERİNİN
DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İbrahim Ethem UTKU

Antalya, 2020

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU’NUN ESERLERİNİN
DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İbrahim Ethem UTKU

Danışman
Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ

Antalya, 2020

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

03 / 07/ 2020

İbrahim Ethem UTKU

Antalya /2020

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimimin her aşamasında bana destek olan; bilgi birikimi, hayat tecrübesi, kişiliği ile her zaman örnek alacağım değerli danışmanım Sayın Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ'ye en içten duygularıyla sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans süresince bilgisinden faydalandığım değerli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mevlüt GÜLMEZ'e ve tez savunması jüri üyesi Sayın Doç. Dr. Murat Ateş'e tezime sağladığı katkılardan dolayı şükranlarımı sunarım.

Tez yazım ve yüksek lisans eğitimim süresince öneri ve görüşlerinden yararlandığım Arş. Gör. Bilal ŞİMŞEK'e ve Arş. Gör. Serdar AKBULUT'a teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Eserlerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi

Utku, İbrahim Ethem

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitim Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ

Temmuz 2020, 96

Bu araştırmanın amacı Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun eserlerini değerler eğitimi bağlamında incelemektir. Araştırma betimleyici nitel desenli bir araştırma olup veri toplama tekniği olarak doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmada, Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Kültür Dizisi I serisinde yer alan; Can Ocağında Pişen Aş, Dedem Korkut'un Kitabı, Karşılaştırmalı Türk Destanları, Kutsal Mahpus Ebu Hanife, Sonsuza Uyanan Taşlar ve Türk İslam Efsaneleri adlı kitaplar Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) yer alan kök değer esas alınarak incelenmiştir. Eserlerde yer alan kök değerlerin sıklığı tespit edilmiş ve her eser için farklı tablo oluşturularak verilmiştir. Ardından kitaplardan alıntılanan örnek cümlelerle birlikte veriler yorumlanarak raporlaştırılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre, Kültür Dizisi I'de yer alan eserlerde, saygı, sevgi ve yardımseverlik değerlerinin en çok öne çıkan kök değerler olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında dostluk, dürüstlük, öz denetim, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri farklı eserlerde ön plana çıkmıştır. Ayrıca adalet ve sabır değerlerinin eserlerin genelinde geçiş sıklığının az olduğu tespit edilmiştir. Eserler değerlerin öğretimi açısından ele alındığında, Türk İslam Efsaneleri eserinin saygı, sevgi ve yardımseverlik; Karşılaştırmalı Türk Destanları eserinin sevgi ve yardımseverlik; Can Ocağında Pişen Aş eserinin saygı ve sevgi; Dedem Korkut'un Kitabı eserinin saygı, sevgi ve yardımseverlik; Kutsal Mahpus Ebu Hanife eserinin saygı sevgi ve öz denetim; Sonsuza Uyanan Taşlar eserinin ise vatanseverlik ve sorumluluk değerlerinin öğretiminde kullanılabilecek nitelikte olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: *Değer, Değerler Eğitimi, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Türkçe Eğitimi*

ABSTRACT

Investigation of Mustafa Necati Sepetçioğlu's Works in the Context of Values Education

Utku, İbrahim Ethem

Master Thesis

Turkish and Social Sciences Education Department, Turkish Education Program

Thesis Advisor: Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ

July 2020, 96

The aim of this research is to examine the works of Mustafa Necati Sepetçioğlu in the context of values education. The research is a descriptive qualitative patterned research and the data collection technique is used as a document analysis technique. The research was based on the root value of the books in the Turkish course curriculum (2019): Can Ocağında Pişen Aş, Dedem Korkut'un Kitabı, Karşılaştırmalı Türk Destanları, Kutsal Mahpus Ebu Hanife, Sonsuza Uyanan Taşlar and Türk İslam Efsaneleri, which are included in the Kültür Dizisi I series by Mustafa Necati Sepetçioğlu. The frequency of the root values in the works was determined and different tables were created for each work. Then the data were interpreted and reported together with the sample sentences quoted from the books. According to the results obtained from the research, it was determined that the values of respect, love and benevolence were the most prominent root values in the works in Kültür Dizisi I. In addition, the values of friendship, honesty, self-control, responsibility and patriotism have come to the fore in different works. It was also found that the values of fairness and patience were less frequent in passing throughout the works. When the works are considered in terms of teaching values, it is determined that the Türk İslam Efsaneleri work respect, love and benevolence; the Karşılaştırmalı Türk Destanları work love and benevolence; the work of Can Ocağında Pişen Aş respect and love; the work of Dedem Korkut'un Kitabı respect, love and benevolence; the work of the Kutsal Mahpus Ebu Hanife respect love and self-control and the work of the Sonsuza Uyanan Taşlar patriotism and responsibility, It has been determined that it can be used in teaching.

Key words: Values, Values Education, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Turkish Education

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	vii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Problem Durumu	2
1.2.Araştırmanın Amacı	3
1.2.1. Alt Amaçlar.....	3
1.3.Araştırmanın Önemi	4
1.4.Sınırlılıklar.....	4
1.5.Tanımlar	5

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Değer	7
2.1.1. Değerlerin Özellikleri	8
2.1.2. Değerlerin İşlevleri	9
2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması	11
2.2. Değerler Eğitimi	18
2.2.1. Değerler Eğitimi ve Okul.....	20
2.2.2. Değerler Eğitimi ve Öğretmen.....	22
2.2.3. Değerler Eğitimi ve Türkçe Eğitimi	23
2.2.4. Değer Eğitimi Yaklaşımları	25
2.2.4.1. Değerleri Telkin Etme, Aşılama	27
2.2.4.2. Değer Analizi Yaklaşımı	28
2.2.4.3. Ahlaki Muhakeme.....	29
2.2.4.4. Değeri Belirginleştirmek, Açıklamak	30
2.2.4.5. Karakter Eğitimi	31
2.2.4.5.1. Edebiyat Temelli Karakter Eğitimi.....	32
2.3. Edebî Türler.....	33
2.3.1. Roman.....	34

2.3.2. Destan	35
2.3.3. Efsane.....	36
2.4. İlgili Araştırmalar	37
2.5. Mustafa Necati Sepetçioğlu.....	40
2.5.1. Edebî Kişiliği	43
2.5.2. Eserleri	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	47
3.2. Araştırmanın Nesneleri.....	47
3.3. Veri Toplama Teknikleri	48
3.4. Verilerin Analizi.....	48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Türk İslam Efsaneleri	49
4.2. Karşılaştırmalı Türk Destanları	54
4.3. Can Ocağında Pişen Aş	57
4.4. Dedem Korkut'un Kitabı.....	63
4.5. Kutsal Mahpus Ebu Hanife	68
4.6. Sonsuza Uyanan Taşlar	74

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma	79
5.2. Öneriler.....	84
KAYNAKÇA	86
ÖZGEÇMİŞ.....	94
İNTİHAL RAPORU	95
BİLDİRİM	96

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Spranger'e Göre Değerlerin Sınıflandırılması.....	12
Tablo 2. Rokeach'a Göre Değer Sınıflandırılması.....	13
Tablo 3. Schwartz'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması.....	14
Tablo 4. Nelson'a Göre Değer Sınıflandırılması.....	16
Tablo 5. Acat ve Aslan'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması.....	18
Tablo 6. Türk İslam Efsaneleri Adlı Eserde Yer Alan Kök Değerlerin Dağılımı.....	49
Tablo 7. Karşılaştırmalı Türk Destanları Adlı Eserde Yer Alan Kök Değerlerin Dağılımı.....	54
Tablo 8. Can Ocağında Pişen Aş Adlı Eserde Yer Alan Kök Değerlerin Dağılımı.....	63
Tablo 9. Dedem Korkut'un Kitabı Adlı Eserde Yer Alan Kök Değerlerin Dağılımı.....	69
Tablo 10. Kutsal Mahpus Ebu Hanife Adlı Eserde Yer Alan Kök Değerlerin Dağılımı.....	74
Tablo 11. Sonsuza Uyanan Taşlar Adlı Eserde Yer Alan Kök Değerlerin Dağılımı.....	80
Tablo 12. Kültür Dizisi I'de Yer Alan Kitaplarda Tespit Edilen Kök Değerler.....	86

BÖLÜM I

GİRİŞ

Eğitim-öğretim programlarının temel amacı geçmişten günümüze değin, toplumu meydana getiren bireylerin bilgi ve kültür seviyesini en üst düzeye çıkarmak, gerek mesleki anlamda gerek sosyal anlamda bireylere belli değerleri kazandırmak olmuştur. Bir toplumun varlığını sürdürmesi, kendine ait değerlerini yaşatmasına bağlıdır. Bu nedenle değerlerin gelecek nesillere aktarılması eğitimin önemli amaçlarından biri hâline gelmiştir. Bu amaç doğrultusunda millî ve evrensel değerler okullarda verilen derslerin müfredat programına yerleştirilmiş, farklı yöntemlerle bu değerlerin bireylere kazandırılması hedeflenmiştir.

Değerlerin korunup, gelecek kuşaklara aktarılmasında sözlü ve yazılı edebiyat eserlerine önemli bir görev düşmektedir. Edebî eserler vasıtasıyla toplumların sahip olduğu kültürel değerleri, gelenek ve görenekleri kuşaklar arasında aktarılmaktadır. Bu bağlamda edebî eserler bir taraftan kültürel değerlerimizi korurken diğer taraftan da bu değerlerin okuyucular tarafından benimsenmesini sağlamaktadır.

Edebî eserler eğitici ve öğretici özellikleriyle Türkçe dersinde değerleri somutlaştırarak bireylere aktarmada en uygun materyallerdir. Bu değerlerin somutlaştırılarak öğrencilere kazandırılabilmesi için çalışmamızda Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun eserlerinde değerler eğitime ilişkin hususlar tespit edilerek incelenmiştir.

Çalışma beş bölümden oluşmakta olup birinci bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi ve sınırlılıkları açıklanmış ayrıca araştırma ile ilgili tanımlara yer verilmiştir. İkinci bölüm, kuramsal çerçevenin oluşturulduğu bölümdür. Bu bölümde değer kavramı tanımlanarak değerlerin özellikleri ile sınıflandırılması hakkında ve değerler eğitimi yaklaşımlarıyla alakalı bilgiler verilmiş, ilgili araştırmalar aktarılmıştır. Yine bu bölüm içerisinde Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun hayatı, eserleri ve edebî kişiliği ile alakalı bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, araştırmanın modeli, incelenen dokümanlar, çalışmanın kapsamı, veri toplama araçları ve verilerin toplanması ile elde edilen verilerin analiz süreci hakkında bilgilere yer verilmiştir. Dördüncü bölüm, çalışma bulgularının yer aldığı bölümdür. Bu bölümde

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun eserlerinde tespit edilen değerlere yer verilmekte, tablo hâlinde bu değerler yansıtılmaktadır. Beşinci bölümde ise araştırma bulgularından hareketle ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlardan hareketle bazı önerilere yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

İnsanoğlu gerek kendi yaşamını kolaylaştırmak gerekse diğer insanlarla olan ilişkilerine yön vermek adına kendisine rehber olacak bazı kaidelere ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyacın sonucunda değer kavramı ortaya çıkmış, insanlar zaman içinde daha huzurlu bir dünya için bazı değerlerin varlığını zorunlu görmüştür. Sosyologlar, psikologlar, felsefeciler ve eğitimcilerin üzerinde ısrarla durdukları değer kavramı, özellikle son yıllarda sosyal bilimler içinde yer alan birçok disiplin tarafından araştırma konusu olarak incelenmiştir. Sosyoloji, psikoloji, antropoloji, felsefe, din, ekonomi gibi değişik bilim dallarının içeriğine de girmiş olması bu kavramın tanımını güçleştirmiştir (Kumbasar, 2011).

Öğrencilerin millî, manevi, ahlaki, tarihî değerlere önem vermelerini sağlamak, millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek amacıyla Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) yer alan “kök değerler” şunlardır: Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Programda yer alan bu kök değerleri öğrencilere öğretmek amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda farklı etkinlikler düzenlenmiştir. Bu çerçevede, millî değerlerin sonraki nesillere aktarılması ve kalıcı bir öğrenmenin gerçekleşmesi için bireyin kendi dilinin en etkili yöntemlerden biri olduğu düşünülmektedir. Nitekim ders kitapları dışında bireyin kendi dilinden edebî metinlerle karşılaştırılması, millî kültür ve değerlerini kalıcı bir şekilde öğrenmesi için en etkili yöntemlerden birisidir.

Yazarlar, toplumda var olan temel duygu, düşünce ve değerleri yazdıkları eserler aracılığıyla okuyucularına aktarabilmektedir. Edebî eserler vasıtasıyla “Çocuk, kendisine anlatılanları dinleyerek veya okuyarak hem kendisini hem de ‘insan denilen meçhul varlığı’ tanıma fırsatı bulur. Korku, kıskançlık, öfke, nefret, hırs gibi duygularda ölçsüzlüğü verdiği zararları fark eder, duyguları kontrol altına almak

gerektiğini öğrenir.” (Sınar, 2006, s. 176). Özellikle roman ve öykülerin bireylere okuma zevki ve alışkanlığı kazandırılmasının yanı sıra bu eserlerin bireylerin hayal dünyasına sunacağı katkılarla değerlerin karakterlerine yerleşmesinde önemli katkıları olmaktadır. Bu durum sadece çocuklar için değil, yetişkinler için de geçerli bir durumdur. Birey hayatın karmaşasında unuttuğu bazı değerleri roman ve öykü kahramanlarıyla tekrar hatırlamakta ve bir yaşamının bir parçası hâline getirebilmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, kök değerlerimizin edebî metinler aracılığı ile bireylere kazandırılmasında Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun eserlerinin bir materyal olarak yeri ve önemini tespit etmektir. Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun kültürümüze ait olan değerlerimizi edebî eserler yoluyla özellikle gençlere aktarma düşüncesinde olduğu düşünülerek Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun Kültür Dizisi I adlı serisini inceleyip eserlerde yer alan kök değerleri ve bu değerlerin hangi sıklıkta kullanıldığını tespit etmek amaçlanmaktadır. Bu bağlamda toplumsal ve evrensel değerlerimizi, Sepetçioğlu’nun eserleri aracılığıyla bireylere aktarmanın mümkün olup olmadığını görmek, değerler eğitiminde bu eserlerden ne derece faydalanılabileceğini incelemek, değer öğretiminde edebî eserlerden yararlanarak geçmişten geleceğe bir köprü oluşturmak ve eğitimcilere yardımcı olabilecek bir çalışma sunabilmek amaç edinilmiştir. Bu bağlamda bu araştırmanın amacı, Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun eserlerinin değerler eğitimi noktasında kullanılabilirliğini incelemektir.

1.2.1. Alt Amaçlar

- Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun eserlerinde hangi kök değerler öne çıkmaktadır?
- Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun eserlerinde Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (2019) yer alan kök değerler ne sıklıkta işlenmektedir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Teknolojiyle beraber hızlı bir şekilde gelişen dünyada toplumsal ve evrensel değerlerin kazandırılmasında aynı seviyede bir ilerleme olmamıştır. Refah seviyesi ne olursa olsun günümüzde ülkelerin çoğu, unutulma noktasına gelen değerleri yeniden canlandırma çabası içerisinde. Değerlerin kazandırılması, kazandırılan değerlerin gelecek nesillere aktarımının sağlanması ve toplumdaki bireyler tarafından davranışa dönüştürülmesi bireylerin sağlıklı bir karakter oluşturması adına büyük bir öneme sahiptir. Bu çerçevede eğitim sürecinde “değerler eğitimi” adıyla yeni bir eğitim anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu eğitim anlayışı ile belli bir birikim sonucunda oluşmuş gelenek, görenek ve değerlerin gelecek nesillere aktarılması hedeflenmektedir.

Ülkemizde Millî Eğitim Bakanlığı, “değerler eğitimi” kavramını ilk olarak 2010 yılında yayınlamış olduğu genelge ile ortaya koymuştur. Bakanlık tarafından okullara gönderilen yazılarla, değerler eğitimi konusunda yapılması gerekenler belirtilmiş ve gerekli hassasiyetin gösterilmesi özellikle vurgulanmıştır (Yılmaz, 2015, s. 6).

Türk kültürü köklü ve zengin bir kültürdür. Araştırmamıza kaynaklık eden Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun Kültür Dizisi I serisi içerisinde yer alan eserlerde de bu durum göze çarpmaktadır. Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun sıklıkla millî ve ahlaki kültür öğelerini içeren eserler yazdığı bilinmektedir. Bu çerçevede bu eserlerde millî değerlerimizin sıklıkla yer aldığı düşünülmektedir. Bu sebeple yapılan bu çalışmayla Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun altı eserinin değerler eğitimi açısından incelenmesi, bu değerlerin tespit edilmesi ve günümüz değerler eğitimi sistemine kazandırılması açısından çalışmamız önem arz etmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmamızın kapsamı Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun eserlerinden oluşmaktadır. Bu eserlerin incelenmesinde Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (2019) kök değerler olarak belirtilen “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik” değerleri esas alınacaktır.

Çalışmamız kök değerler bağlamında Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun İrfan Yayıncılık tarafından basılan Can Ocağında Pişen Aş (2019), Dedem Korkut'un Kitabı (2018), Karşılaştırmalı Türk Destanları (2019), Kutsal Mahpus (2016), Sonsuza Uyanan Taşlar (2016) ve Türk İslam Efsaneleri (2018) adlı eserleri ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Değer: “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet; kişinin isteyen gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey; bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” (TDK, 2019).

Eğitim: “Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişimler meydana getirme sürecidir” (Ertürk, 1975, s. 12).

Değerler Eğitimi: “Değer, insanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlardır. Sahip olunan değerler bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenler olduğu için, bireyin belli başlı değerlerin farkına varması, yeni değerleri kazanması, bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları hâline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. Neredeyse hayat boyu devam eden bu değer kazanma/kazandırma süreçlerine “değerler eğitimi” denir” (Yaman, 2012, s. 18).

Adalet: “Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması” (TDK, 2018).

Dostluk: “Karşılıklı iyi niyet ve şefkatle birlikte, tüm ilahi ve insani şeylerle ilgili duygularda tam bir uyum içinde olmaktır” (Foulque, 1994, s. 110).

Dürüstlük: “Kurallarına uygun, yanlışsız yapılan davranış ve insanları aldatmama.” (TDK, 2018).

Öz denetim: “Bireyin kendisini güçlü tutkular karşısında sınırlaması, kendi üzerinde mutlak bir egemenlik kurarak kendisini tamamen bağımsız olarak yönlendirebilmesidir” (Cevizci, 1999, s. 663).

Sabır: “Sabır; bir zorluk, musibet, dert veya belaya uğrayan kimsenin öfke ve isyan duygularına kapılmaksızın, şikâyet ve serzenişte bulunmaksızın içinde bulunduğu durumu sakin ve soğukkanlı bir biçimde karşılamasıdır” (Hökelekli, 2013, s.117).

Saygı: “1. Üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram 2. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” (Türkçe Sözlük, 2011, s. 2047).

Sevgi: “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu” (TDK, 2019).

Sorumluluk: “Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet” (TDK, 2020).

Vatanseverlik: “Vatansever olma durumu, yurtseverlik” (TDK, 2020).

Yardımseverlik: “Yardım etmekten hoşlanan, hayırsever ”(TDK, 2020).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Değer

Değer kavramı Latince “kıymetli olmak”, “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türemiş bir kavramdır (Bilgin, 1995, s. 83). Bu kapsamda toplumun geneli tarafından kabul gören, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi duygu, düşünce ve yargılara, değer denir. Değer, bireylerin olumlu tepkiler verdikleri, onayladıkları düşünceler, kurallar, uygulamalar ve maddi nesnelerdir (Fındık, 2017).

Değer kavramı Türk Dil Kurumu tarafından çıkarılan Türkçe Sözlük’te “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet; üstün nitelik, meziyet, kıymet; kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey; bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevî öğelerin bütünü.” olarak tanımlanmıştır(TDK, 2018). Toplumdaki bireyler, değer yargılarını ilk olarak aile içerisinde yaşayarak öğrenebilmektedir. Okula başladıkları zaman ise dünya ve Türk edebiyatının klasik eserleri ve pek çok yazılı eser, çocukların değerlerinin oluşmasına yardımcı olabilmektedir (Şen, 2007, s. 7).

Değer, insanı diğer canlılardan ayıran davranışlarına yön veren bir olgudur (Dilmaç ve Ulusoy, 2012, s. 14). Bu tanımlamada değer, insan davranışlarını şekillendiren, arzu edilen, inanılan bir ölçek olarak ele alınmıştır. Yaman’a göre (2012, s. 17) değer, insanların herhangi bir durum, olay, varlık ve kişi karşısında ortaya koyduğu duyarlılıktır. Ahlaki ve toplumsal değerlere sahip bir insan, sosyal hayatta nasıl davranması gerektiğini bilebilmekte ve bu değerlere göre hareket edebilmektedir. Değerler insanın nerede nasıl davranması gerektiğini, onun için neyin iyi neyin kötü olduğunu belirleyen unsurlardır.

Değerler, yalnızca toplumsal değerler olarak değil, ulusal değerler olarak da ele alınmaktadır (Doğan, 2007, s. 313). Söz konusu ulusal değerler, belli uluslar ile ilişkili olan, o ulusa ait yaşam tarzını, inançları ve duyguları ifade eden değerler şeklinde tanımlanabilmektedir. Türk toplumuna bakıldığında zaman misafirperverlik,

vatanın ve ulusun bölünmez oluşu, bayrağın, vatanın ve ailenin kutsallığı gibi ulusal değerleri olduğu düşünülmektedir. Bu değerler, toplumsal değerler ile çatışmamakta fakat toplumsal değerlerin de üstünde bulunmaktadır (Doğan, 2007, s. 313).

Değer, toplumların tarihî birikimleriyle ortaya çıkan, toplumun tümünün kabul ettiği, toplumun devam, birlik ve varlığının sebebi şeklinde görülen, korunan, teşvik ve tasvip gören, inanç ve kabullenıştır. Normlar ve değerler, kültürel kimliğin şekillenmesini etkileyebilmektedir (Tural, 1992, s. 29). Bir toplumda değer yargısının olmaması, o toplumda davranışları değerlendirebilecek ölçütlerin de olmayabileceğini gösterebilir. Kısaca değerler, insan hayatına yön veren, gösterdiğimiz davranışları iyi kötü olarak niteleyen yargısal öğelerdir (Robbins, 1993, s. 350).

2.1.1. Değerlerin Özellikleri

Değerleri tam olarak çözümleyebilmek için onların özelliklerinin tespit edilmesinin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda değer kavramı ile ilgili farklı bilim dallarından araştırmacıların çeşitli tanımlar yaptığı ortaya çıkmaktadır. Yapılan tanımlamalarda görülen farklılıklar ve çeşitlilikler değerlerin özelliklerinde de görülmektedir.

Değerler konusunda çalışmalar yapan Schwartz ve Bilsky (Akt., Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60) değerlerin özelliklerini altı maddede toplamıştır. Bu özellikler sırasıyla şunlardır:

- 1. Değerler inançtır. Ancak tümüyle nesnel ve duygulardan arındırılmış değillerdir. Fikir niteliği taşımazlar. Soyut ve kişiseldirler, etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.*
- 2. Değerler bireyin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hakkbilirlik, yardımseverlik...) ilişkilidir.*
- 3. Değerler özgül eylem ve durumların üzerindedir. Örneğin itaatkârlık değeri, evde, işte, okulda ve tanımadığımız ilişkilerin tümünde geçerlidir.*
- 4. Değerler davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görür.*

5. Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanır. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur.

6. Değerler değişime açık yapılardır. Zaman içinde ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir.

Keskin (2016, s. 30-33) ise değer kuramcılarının, değerleri ele alma yaklaşımlarına göre değerlerin özelliklerini tanımlamaya çalıştıklarını belirtmektedir. Kapsam ve içerik olarak büyük oranda benzerlik gösteren farklı yönlerinin ortaya konmasıyla, değerlerin özellikleri şu şekilde ele alınmıştır:

1. Değerler birbirlerinden bağımsız değildir.
2. Değerler arasında hiyerarşik bir yapı vardır.
3. Değerler değişken bir yapıya sahiptir.
4. Değerler sistemine yeni değerler dâhil olmaktadır.
5. Değerlerin insan ve toplum hayatında önemli bir yeri vardır.
6. Değerler sosyal pekiştireçlerle desteklenir veya etkisini kaybeder.
7. Değerlerin göreceli boyutu vardır.
8. Değerler toplum tarafından uzlaşa sonucu oluşmuştur.
9. Değerlerin evrensel boyutu vardır.

Değerlerin özellikleri konusunda görüşlerine yer verilen araştırmacıların ortaya koydukları tespitlerin sonucunun, verilen özelliklerin hemen hemen birbirleriyle örtüştüğü görülmektedir. Bu tespitlere dayalı olarak değerlerin insanlara nasıl davranmaları gerektiği konusunda yol gösterici olduğu, aynı zamanda insanların davranışlarının sonuçlarını gösteren bir ölçüt niteliği taşıdığı da söylenebilmektedir.

2.1.2. Değerlerin İşlevleri

Değerlerin, toplumu oluşturan bireylere toplum içinde yaşamın nasıl devam ettirileceğini belirttiği düşünülmektedir. Değerler sisteminin bir toplumdaki ödül ve cezanın temelini oluşturduğunu savunan Fichter (2015) değerlerin işlevlerini altı maddede toplamıştır:

1. Değerler bireyin ve toplulukların sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanılır. Tabakalaşma sistemini mümkün kılar. Bireyin çevresindekilerin gözünde nerede durduğunu bilmesine yardım eder.

2. Değerler kişilerin dikkatini yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesneleri üzerinde odaklar. Bu değerli nesne, birey veya grup için her zaman en iyi olmayabilir. Fakat o nesnenin sosyal olarak değerli görülmesine ve onun için çaba gösterilmesine yol açar.

3. Her toplumda ideal düşünme ve davranma yollarına değerler tarafından işaret edilir. Değerler, sosyal olarak kabul edilebilir davranışın âdeta şemasını çizer. Böylece kişiler de hareket ve düşüncelerini en iyi hangi yolda gösterebileceklerini kavrayabilirler.

4. Değerler kişilerin sosyal rollerini seçmesine ve gerçekleştirmesine rehberlik eder.

5. Değerler sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri törelere uymaya yöneltir, doğru şeyleri yapmaya yüreklendirir. Ayrıca değerler onaylanmayan davranışları engeller, yasaklanmış örüntülerin neler olduğuna işaret eder ve sosyal ihlallerden kaynaklanan utanma ve suçluluk duygularının kolayca anlaşılabilmesini sağlar.

6. Değerler dayanışmayı sağlayan başlıca unsurlardandır. İnsan kendisiyle aynı değeri taşıyan insanlara yaklaşır. Ortak değerler, sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli faktörlerden biridir.

Bunun yanı sıra Aydın ve Gürler (2014) değerlerin işlevlerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Sosyal hayatı düzenlerler.
2. Karar vermede kullanılan ölçütlerdir.
3. Sosyal kontrolü sağlamada etkililerdir.
4. Kültürün taşıyıcılığını üstlenirler.
5. Çevre ile iletişim ve sosyal etkileşimin sürekliliğini sağlar.
6. İnsanların, toplumların ortak tutumlarını belirlerler.
7. Bireysel rollerin seçimine rehberlik ederler.

8. *Güdümlerici ve özendiricidirler.*
9. *Dışlanmışlık ve yalnızlığa karşı koruyucudurlar.*
10. *Farklılıklardan dolayı çatışmaların olduğu noktada anlaşma zeminini sağlarlar.*
11. *Ahlaki olgunluğa ulaştırırlar.*
12. *Bütünleyici, toparlayıcıdır. Ancak hızlı ve bilinçsiz değişimlerde çatışmaya da neden olabilirler.*
13. *Dayanışmayı güçlendirirler.*
14. *Bireylerin amaç ve hedeflerini belirlemelerinde kılavuzluk ederler.*
15. *Değerler, birbirleriyle ilişkilidirler.*
16. *Bireye ayırt etme, ilke oluşturma ve uyum sağlama becerileri kazandırır.*
17. *Toplumun bireyden beklediklerinin aksi olan eylemleri dizginleyicidirler.*
18. *Değerler, kişilere farklı perspektifler sağlar.*

2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Değer kavramı, yapısı itibarıyla hem disiplinler açısından hem de aileler, kültürler hatta medeniyetler açısından farklılık göstermekle birlikte gün geçtikçe değişme özelliğini de bünyesinde barındırmaktadır. Literatürde yapılan araştırmalar incelendiğinde, değerlerin sınıflandırılması yapılırken çeşitli görüşlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Değerleri bireysel değerler ve iş değerleri, amaç ve araç değerler, millî ve manevî değerler, ulusal ve evrensel değerler gibi farklı şekillerde sınıflandıranlar olduğu görülmektedir. (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008, s. 72). Ayrıca değerlere ilişkin yapılan sınıflamaların hepsinin birtakım farklılıklara sahip olduğu belirtilmektedir (Demirtaş, 2012, s. 31). Bu konuda birçok sınıflandırma yapılmış olmakla birlikte genel kabul gören sınıflandırmalar, Nelson, Schwartz, Spranger ve Rokeach'ın yapmış oldukları sınıflandırmalardır (Çakıcı, 2010, s. 12). Bu sınıflandırmalar dışında ülkemizde de bazı araştırmacıların değerleri sınıflandırdığı tespit edilmiştir.

2.4.1. Spranger Değer Sınıflandırması

Değerler ile ilgili ilk psikolojik test Spranger (1928) tarafından kullanılmıştır. Spranger (1928), değerleri altı bölüme ayırmış, her bir davranışın altı temel değer tipinden birine girebileceğini söylemiştir. Spranger'den sonra ondan ilham alarak Allport, Vernon, Lindzey yapılan çalışmaları geliştirmiş, bu çalışmaların ardından da değerleri altı gruba ayırmak yaygınlaşmıştır (Güngör, 2000, s. 84).

Tablo 1. *Spranger'e Göre Değerlerin Sınıflandırılması*

1. Bilimsel Değer	Gerçeğe, araştırmaya, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.
2. Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemszenmesi gerektiğini belirtir.
3. Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
4. Sosyal Değer	Başkalarını sevmeye, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattır, bencil değildir.
5. Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
6. Dinî Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi hazları feda eder.

Tablo 1' de verilen değer grupları ölçek hâline getirilip test edildiğinde, sanatçıların estetik değerlerinin, tıp öğrencilerinin bilimsel değerlerinin, din adamlarının dinî ve sosyal değerlerinin ve iş idaresi öğrencilerinin ise ekonomik değerlerinin en yüksek puanları aldıkları görülmüştür (Ünal, 1981, s. 20). Bu sonuçlar sınıflamanın doğruluğu konusunda kanıt olarak yorumlanmaktadır (Akbaş, 2004, s. 56).

2.4.2. Rokeach Değer Sınıflandırması

Rokeach (1973), çalışmasında değerleri amaç ve araç değerler olarak ikiye ayırarak on sekiz adet amaç değer, on sekiz adet de araç değer olduğu fikrini savunmuştur. Amaç değerler, idealleştirilmiş varoluşun son durumlarına işaret eden değerler olarak tanımlanabilmekte iken araç değerler, idealleştirilmiş davranış tarzlarına işaret eden değerler olarak tanımlanabilmektedir (İşcan, 2007, s. 23). Rokeach'a göre (1973, s. 178) değerler şu şekilde sınıflanmaktadır:

Tablo 2. *Rokeach'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması*

Amaç Değerler	Araç Değerler
Aile güvenliği	Bağımsız olma
Barış içinde bir dünya	Bağışlayıcı
Başarılı olma	Cesaretli
Bilgelik	Dürüst
Dini olgunluk	Entelektüel
Eşitlik	Geniş görüşlü
Gerçek dostluk	Hırslı
Güzellikler dünyası	İtaatkâr
Heyecanlı verici bir yaşam	Kendini kontrol eden
İç huzur	Kibar
Kendine saygı	Kendine hâkim
Mutluluk	Mantıklı
Gerçek dostluk	Neşeli
Özgürlük	Sevecen
Rahat bir yaşam	Sorumluluk sahibi
Sosyal kabul	Temiz
Ulusal güvenlik	Yardımsever
Zevk	Yaratıcı olma

2.4.3. Schwartz Değer Sınıflandırması

Schwartz (1997), değerleri bireysel ve kültürel olmak üzere iki seviyede incelemiştir. Bireysel seviyelerdeki incelemeye göre değerler, kişilerin hayatlarını yönlendirmedeki önemlerine göre ele alınmaktadır. Kültürel seviyedeki incelemeye göre ise amaç, toplumun genelinde paylaşılan ve toplumsal normlara dayanan soyut

fikirlerle ilişkin bilgi üretmektir (Smith, Schwartz, 1997'den akt. Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000, s.61).

Tablo 3. Schwartz'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Değer Grupları	Değerler
Güç (power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerine denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntüyü koruyabilmek (insanlar tarafından benimsenmek)
Başarı (achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak (zeki olmak)
Hazcılık (hedonism): Bireysel zevke, hazza yönelim	Zevk, hayattan tat almak
Uyarılım (stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Özyönelim (self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak (kendine saygısı olmak)
Evrenselcilik (universalizm): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyada barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi korumak (iç uyum)
Geleneksellik (tradition): Kültürel ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak (dünyevi işlerden el ayak çekmek)
İyilikseverlik (benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsaver olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak (gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat)
Uyma (conformity): Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması	Kıbarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek
Güvenlik (security): Toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek (bağlılık duygusu, sağlıklı olmak)

Schwartz, Rokeach'ın belirlediği değerler üzerine bazı değişiklikler yaparak bu, on sekiz amaç, on sekiz araç değerini on temel değer tipinde gruplandırmıştır (Güven, 2014, s. 23).

2.4.4. Fichter'ın Değer Sınıflandırması

Değerlerin toplumun davranış örüntülerine, toplumdaki sosyal rollere ve sosyal süreçlere bağlı olduğunu ifade eden Fichter (2015, s. 173), sosyal kişilik, toplum ve kültür temeli üzerine değerlerin sınıflandırılabilceği üzerinde durmuştur. Fichter'a göre (2015, s. 173), değerler, aslında her üç boyutta da iç içe ve çakışiktır. Bu durumdan hareketle:

a. Değerler, zorlayıcılık derecelerine göre sınıflandırılabilir. Böylelikle değerler, sosyal kişiliği etkileme derecelerine göre düzenlenmiş olurlar. Yapılmalı-yapılmamalı olanları belirten değerler bulunur.

b. Sosyal değerler, süreklilik gösteren ortaklaşa işlevler temelinde de gösterilebilir. İşlerin yapılmasında, kişi ve gruplar arasında iş birliği kurulmasında bazı değerler, diğerlerinden daha önemlidir. Bu temeldeki en yüksek değerler, toplumun sürekliliği ve kamu refahı için neyin istendiğine ve neyin önemli olduğuna işaret etmektedir. Bu alan, sevgi ve hakkaniyet ilişkilerinin en yoğun bulunduğu alandır.

c. Değerlerin en anlamlı sınıflandırması, değerlerin kurumsal işlevlerine göre sınıflandırılmasıdır. Genellikle değerler, dinî, siyasal, ekonomik ve benzeri açılardan ayrılmaktadır. Sosyal değerlerin örüntü, rol ve ilişkiler gibi kurumsallaştığı söylenebilir. Belli bir kültürel davranışa uzunca bir süreden beri yakıştırılan değerler, kurumun işleyişini basitleştirmekte ve kolaylaştırmaktadır (Fichter, 2015, s. 173).

2.4.5. Nelson'un Değer Sınıflandırması

Nelson değer sınıflandırması yaparken değerleri bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler şeklinde üç farklı grupta ele almıştır (Naylor ve Diem, 1987'den akt. Yazıcı, 2006, s. 500).

Tablo 4. *Nelson’a Göre Değerlerin Sınıflandırılması*

Bireysel Değerler	Bireysel değerler seçim yapmada ve satın alınan ürünlerde, hobilerde olduğu gibi diğer kişisel tercihlerle de ilişki içerisindedir (Michaelis, 1988, s. 361).
Grup Değerleri	Grup değerleri, belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu grup, aile, kulüp, dinî ya da politik bir grup olarak ortaya çıkabilmektedir (Naylor ve Diem, 1987, s. 350).
Sosyal Değerler	Adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi değerler olarak ortaya çıkan sosyal değerler, bireyin mevcut toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesine yardımcı olduğu düşünülmektedir (Michaelis, 1988, s. 361). Sosyal değerlerin tanımlanmasında sosyalleşme, sosyal bilinç, norm ve grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır (Akbaş, 2004, s.19).

Literatürde yer alan sınıflandırmaların yanı sıra Türkiye’de de bazı araştırmacılar tarafından değerlerin sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu kapsamda Doğan (2007, s. 313-314), değerleri toplumsal, ulusal ve küresel değerler olarak sınıflandırırken, Ünalın (2005, s. 35) değerleri, beşeri/insani (onur, şefkat, sevgi, saygı gibi), millî (vatan, bayrak gibi) ve ideolojik (şehitlik, gazilik, kahramanlık gibi) olarak üç grupta incelemektedir.

Hökelekli (2008, s. 5), ahlaki, dinî, toplumsal, bilimsel, sanatsal ve siyasi olmak üzere çeşitli değer türlerinden bahsedilebileceğini; çoğu zaman bunların iç içe geçtiğini ve bir arada var olduklarını ifade etmektedir. “Yaşlılara saygı” gibi toplumsal değerlerin aynı zamanda hem dinî hem ahlaki bir değer olduğunu belirten Hökelekli (2008, s. 5), değer türleri arasında en önemli olan değer ahlaki değer olduğunu, diğer bütün değerlerin ahlaki değerlerle ilişkili olması gerektiğini savunmaktadır.

Dilmaç (1999, s. 16–17) ise, toplumda yer alan ve insanların önemsedikleri belirgin değerleri şu şekilde sıralamaktadır:

1. *İnsanları sevmek*
2. *Uyumlu olmak*
3. *Hırsları kontrol altına almak*
4. *Başkalarının mutluluğunu istemek*
5. *Kendini kontrol etmek*
6. *İyi insan olmak*
7. *Manevi değerlere inanmak*
8. *Yardımcı olmak*
9. *Tecrübeli ve bilgili olmak*
10. *Dost edinmek*
11. *Evlat yetiştirme*
12. *Eser oluşturma*

Ketenci (1997), bu kapsamda yapmış olduğu çalışmada değerleri insani değerler “dil, bilgi, sanat”, toplumsal değerler “adalet, laiklik”, etik değerler “adil olmak, dürüst olmak”, millî değerler, burjuva değerleri, batılı doğulu değerler, evrensel değerler, İslami değerler şeklinde sıralamaktadır. Ercan (2001) ise, değerleri ulusal ve evrensel değerler olarak ikiye ayırmaktadır. Buna göre ulusal değerler, millet, devlet, vatan, ordu, cumhuriyet, kahramanlık, dil, gelenek, görenekler ile ulusal marş, bayrak ve ulusal bayramların oluşturduğu ulusal simgelerdir. Evrensel değerler ise demokrasi, insan hakları ve özgürlükleri, bağımsızlık, uygarlık, barış, hoşgörü, saygı, sevgi, anlayış uzlaşma, bilim, eşitlik, çevre duyarlılığının oluşturduğu evrensel simgelerdir.

Acat ve Aslan (2012) özgün, işlevsel ve kapsamlı bir değer sınıflandırmasına ulaşmak amacıyla yaptıkları çalışmalarının sonucunda değerleri, muhafazakâr, geleneksel değerler, ulusal-millî değerler, öze dönük-kişisel değerler, sosyal-toplumsal değerler ve bilimsel yenilikçi değerler şeklinde beş gruba ayırmaktadırlar. Bu grupların altındaki değerlerin sınıflandırması ise Tablo 5’te gösterilmektedir.

Tablo 5. Acat ve Aslan 'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Değer	Açıklama
1. Muhafazakâr - Geleneksel Değerler	Sorumluluk, dürüstlük, Allah'a inanma, büyüklere saygı, dindar, güvenilir, namuslu olma, aileye bağlı olma, sabırlı, vicdanlı, insanları ve doğayı sevmek, cesur, kurallara ve düzene saygı, yardımsever, adaletli, bakımlı/temiz olma
2. Ulusal-Millî Değerler	Vatansever, laiklik, milliyetçilik, Türk kültürüne sahip çıkma, ulusal simgelere duyarlı olma, inkılapçılık /devrimcilik
3. Öze Dönük - Kişisel Değerler	Farklı olabilme, özsaygı, öz kontrol, tefekkür etme, bağımsız olma, açık fikirli, lider
4. Sosyal - Toplumsal Değerler	Titiz, misafirperver, samimi, tutumlu, esnek, bağışlayıcı olma, alçakgönüllü, minnettarlık, kibar, ağırbaşlı olma, duygusal, merhametli, cömert
5. Bilimsel - Yenilikçi Değerler	Azimli, eleştiriye açık olma, akılcı, disiplinli, kararlı, çalışkan, yaratıcı, yenilikçi, işbirliğine açık olma, araştırmacı olma, mükemmeliyetçi, kuralcı, empati kurma, hırslı olma

2.2. Değerler Eğitimi

Değerler kültürel bir birikimin sonucu olarak karşımıza çıkmasından dolayı, değerlerin kültürel bir hazineden oluştuğu ifade edilebilmektedir. Bu hazineyi oluşturan öğelerden birinin ise dil olduğu düşünülmektedir. Kuşaktan kuşağa aktararak gelen dilin, bireyi geçmişle gelecek arasındaki zincirin bir halkası durumuna getirdiğini ifade eden Aksan (2007, s. 13), dilin bütün yönleriyle bir milletin aynası olduğu üzerinde durmaktadır.

Milletler, dilin ve iletişimin etkisiyle kendi kültürel hazinelerini, değerlerini oluşturmakta ve sahip oldukları bu hazine ve değerlerini korumak istemektedirler. Köylü'ye göre (2013, s. 287), bilimsel ve teknolojik alandaki göz kamaştırıcı gelişmeler, insanları birtakım manevi ve insani değerlerden de önemli derecede uzaklaştırmaktadır. Bu sebepten dolayı, değerlerin eğitim vasıtası ile yeni kuşaklara kazandırılmasının öneminin gün geçtikte arttığı düşünülmektedir. Buna göre değerler eğitimi kapsamında eğitim sistemi içerisinde hem ülkemizde hem de diğer ülkelerde çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

Değerler eğitiminin, toplumumuzu biçimlendiren davranış kalıplarını, iyi-kötü, yanlış-doğru ayrımını yeni nesillere aktarabilmeyi amaç edindiği görülmektedir. Değerler eğitimi, insana özgü olanakları, insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayıran imkânları, bir başka deyişle insana özgü bütün etkinlikleri, insansal etkinlikler olarak amaçlarına uygun tarzda gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktadır (Kuçuradi, 1995'ten akt., Dilmaç, 2007, s. 4). Değerler eğitiminin geliştirilmesinin ve sürekli hâle getirilmesi çalışmalarının artırılmasının hem insanların hem de toplumların geleceğine yapılacak önemli bir katkı olacağı belirtilmektedir (Gökalp, N. 2014, s. 129). Değerlerin uygarlıklara anlam kazandırdığına insanların yaşamını ve davranışlarını biçimlendirdiğine vurgu yapan Hökelekli ve Gündüz (2004, s. 385) değerler eğitimiyle ilgili şu açıklamaları kaydetmişlerdir:

“Değerler eğitimi, kısaca, değer kazandırma etkinliğidir. Daha ayrıntılı olarak ele alındığında değerler eğitimi, kimilerine göre değerlerin açık ve şuurlu bir şekilde öğretilme teşebbüsüdür. Kimilerine göre ise, doğrudan ya da dolaylı olarak kişilerin değerler hakkındaki anlayış ve bilgisini geliştirmek, onların bireyler ve daha geniş bir toplumun üyeleri olarak belli değerler doğrultusunda davranabilmesini sağlamak için gerekli beceri ve eğilimler aşılmasıdır.” (Values Education Study, 2003'ten akt. Hökelekli ve Gündüz, 2004, s. 385).

Değerler eğitimi ile ilgili programlar düzenlenirken, değerler eğitiminin öğrenciye sistematik bir bakış açısıyla verilmesi gerektiği göz ardı edilmemelidir (İdi Tulumcu ve Tulumcu, 2015, s. 539). Buna göre değerler eğitiminin temel özellikleri Yılmaz (2006, s. 23-67) tarafından şu şekilde belirtilmektedir:

1. Değerler boşluk kabul etmez: Değeri olmayan insan yoktur; Kötü değerlerle donanmış insan olabilmektedir.
2. Kalıtımla geçmez; çevresel etkenlere göre biçimlenir: Değerler, genetik yollardan geçmez; aile ve okul gibi ortamlarda öğrenilmektedir.
3. Yaşayarak, görerek ve hissederek öğrenilir: Değerler, yaşadıkları ortamlarda; yaşanılarak, gözlenerek ve hissedilerek öğrenilmektedir.
4. Zihin, kalp ve davranış üçgenine oturur: Zihin ikna olmalı, kalp benimsemeli ve beden sergilemelidir.
5. Ret-kabul belirginliğine göre biçimlenir: Değerler, toplumsal ve kurumsal kabul ve retlere göre biçimlenmektedir.
6. İç ve dış tutarlılık gerektirir: Hem değerlerler arasında hem de söylem-eylem arasında tutarlıktır.

2.2.1. Değerler Eğitimi ve Okul

Değerlerin kökünün insanın ruh dünyasında, bedenine ise kültür dünyasında yer aldığı düşüncesiyle değerleri esasında insanın içinde var olan bir özelliğin yansıması olarak nitelendiren Hökelekli (2013, s. 266), doğuştan gelen ve insanı mükemmel yapan birtakım özelliklerin ortaya çıkabilmesi için bilgiye, yardıma ve rehberliğe ihtiyaç olduğunu ifade etmektedir. Bu ihtiyacın en etkili şekilde evde aile, ev dışında ise okulda giderilebileceği düşünülmektedir.

Eğitim her bireyi bilişsel, duyuşsal ve psikomotor yönden en üst seviyeye ulaştırma çabası olarak görülebilmektedir. Bireyler için duygu, inanç, değer gibi öğeleri içerisinde bulunduran duyuşsal alanın öneminin son yüzyılda daha iyi anlaşılmasına başlandığı belirtilebilmektedir. Öğretmen, okul personeli, okul idaresi kısacası okul bünyesinde çalışan her birey öğrencilere bir ya da birkaç yönüyle örnek olabilmekte veya öğrencilerin duygu ve davranışlarını etkileyebilmektedir. Okullar öğrencilerin akademik öğrenmelerini gerçekleştirdikleri bir kurum olmasının yanı sıra öğrencilerin sosyal, psikolojik ve ruhsal gelişimlerini destekleyen, topluma uyumlu sağlıklı bir birey olmalarına hizmet eden ve toplumun benimsediği değerleri

öğrencilere aktararak sağlıklı kişiliğe sahip bireyler yetiştirilmesine yardımcı olan sosyal kurumlardır.

Eğitimin temel amacı, insanı eğitip iyi bir şekilde yetiştirerek insan kalitesini yükseltmek olarak görülebilmektedir. Çünkü insanı gereğince eğitmek ve yetiştirmek toplumdaki huzur ve refahın öncelikli şartı olarak belirtilmektedir (Güven, 2014, s. 83). Millî Eğitim Bakanlığı Temel Kanunu incelendiğinde genel amaçlar içerisinde yer alan ifadeler bir değer aktarımı programı ortaya koymaktadır:

Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. (Değişik: 16/6/1983 - 2842/1 md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3.İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır. (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 1973, s. 5101-5102).

Bu ilk iki maddeye göre, Türk toplumunun tamamen benimsediği, onu yüksek ve uygar kılacak değerlerin öğrencilere aktarılmasından bahsedilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti vatandaşlarının kendi kültürünü bilen, yaşatan, geliştiren ve koruyan, kimliğini meydana getiren bütün değerleri benimseyen ve bu değerler etrafında yaşam süren vatandaşlar olmasının amaçlandığı görülmektedir. Söz konusu bu amacın gerçekleşmesi için de okulları görevlendirilmektedir. Tezcan'a göre (1996, s. 60) bu amaçlar, eğitim sürecinin bulunduğu her yerde ve her zaman dikkate alınması ve tam anlamıyla gerçekleştirilmesi gereken genel amaçlardır. Belirtilen bu amaçlar tüm eğitim sistemi için söz konusu amaçlardır. Her eğitim kademesi bu genel amaçların kendi düzeyinde payına düşen yönünü gerçekleştirmeye çalışmalıdır.

Hökelekli (2013, s. 288) okulun görevleri arasında öğrencinin uygun ahlaki ve insani kararlar verebilmesi ve edindiği değerleri davranış hâline getirebilmesi için öğrencilere yardımcı olmak olduğunu belirtmektedir. Okullarda değer öğretiminde aktif rol oynayan önemli bir unsurun uygulanan öğretim programı olduğu düşünülmektedir. Son yıllarda bilimsel ve teknolojik alanda yaşanan gelişmelerin bireylerin değerlerimizden uzaklaşmasına sebep olmasının düşünülmesiyle birlikte belirlenen değerlerin kavratılmasına yönelik konu ve etkinliklerin her dersin öğretim programına eklendiği görülmektedir.

2.2.2. Değerler Eğitimi ve Öğretmen

Öğrencilere değer aktarımında aileden sonra devam eden süreçte en önemli görevin okullara düştüğü düşünülmektedir. Bu görev yerine getirilirken en büyük sorumluluk ise okul ortamında öğrencilerle en çok zaman geçiren öğretmenlere aittir. Bu nedenle öğretmenler üstlendikleri sorumluluğun bilincinde olmalı ve öğrencilere olumlu rol modeller olmalıdır. Öğrencilerin çok iyi birer gözlemci olduğu düşünüldüğünde, öğretmenlerin okul içerisinde sergilediği bütün davranışlar öğrencilere örnek teşkil edebilmektedir. Öğrenci ve öğretmenin okul ortamındaki etkileşimleri göz önüne alındığında değerlerin gelecek nesillere kavratılmasında öğretmenlerin rolünün daha iyi anlaşılacağı görülmektedir. Bununla birlikte yaşadığımız yüzyılın şartları dikkate alındığında ise öğretmenlerin davranışları, sadece okul içerisinde değil, sosyal hayatlarında da izlenmektedir.

Öğretmenler okulda öğrencilere sadece program kapsamında bilgilerini değil, aynı zamanda neyin iyi, neyin doğru olduğunu da öğretme çabasına girmektedir. Öğretmenler derste sadece bir konuyu öğretmekle kalmayıp öğrencilerin önüne karakteri ve benliği ile de çıkmaktadır (Akbaş, 2004, s. 91). Derslere zamanında girip çıkan ve derslere hazırlıklı gelen bir öğretmenin sorumluluk değerini aşılayabileceğine dikkat çeken Şen (2007, s. 15), kılık kıyafetine dikkat eden öğretmenin temizlik değerine yahut verdiği sözü yerine getiren bir öğretmenin dürüstlük değerine örnek oluşturacak davranışlar gösterdiğini vurgulamaktadır.

Öğretmenlerin, pedagojik görevlerinin bir parçası olarak öğrencileri özendirmesi fakat aynı zamanda öğrencilerin kendine olan saygı duygusunu, kültürel farklılıklarını göz önüne alarak onlara saygı göstermesi belirtilmektedir (Veugeliers, 2000'den akt. İşcan Demirhan, 2007, s. 55). Tüm bunlar göz önüne alındığında değerlerin öğretimi sürecinde öğretmenlerden beklenenler şu şekilde ifade edilmektedir (Ulusoy ve Dilmaç, 2015, s. 99):

1. *Model ve rehber olarak davranmak*
2. *Ahlaki bir topluluk oluşturmak*
3. *Ahlaki bir disiplin oluşturmak*
4. *Demokratik bir sınıf ortamı oluşturmak*
5. *Müfredat aracılığıyla değerleri öğretmek*
6. *İş birlikçi öğrenme uygulamak*
7. *Sanat bilinci geliştirmek*
8. *Ahlaki yansıtımı teşvik etmek*
9. *Uyuşmazlıklar için çözüm üretmek*
10. *Okulda pozitif ahlaki kültür oluşturmak*
11. *Ebeveynlerle arkadaşlık geliştirmek*

2.2.3. Değerler Eğitimi ve Türkçe Eğitimi

Türkçe derslerinde, farklı edebî eserler aracılığıyla öğrencilerin doğru ve güzel konuşma, kuralına uygun yazma ve dinleme becerilerinin geliştirilmesi hedeflenirken ayrıca ele alınan eserlerdeki değerlerin öğrencilere aktarılması da sağlanmaktadır

(Yaman vd. 2009, s. 108). Türkçe dersinin bu amacına 1981 İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programı'nda şu şekilde yer verilmiştir (MEB, 1981, s. 4):

Ulusal kültürümüzün yeni kuşaklara aktarılması, ortak bir kültür yoluyla kuşaklar arasında bağlılık kurulmasının sağlanması, millî eğitimimizin temel görevleri arasındadır. Okulda bu görevin yerine getirilmesinde en büyük ağırlık ve sorumluluk Türkçe derslerine düşmektedir. Çünkü ulusal kültürümüzün en canlı, en birleştirici, millî şuuru en iyi biçimde yaratıcı, ulusal ve yurt sevgisini besleyip güçlendirici örnekleri, Türkçe yazılmış sanat eserleridir ve çocuk, bu eserlerin ilk örnekleri ile Türkçe derslerinde karşılaşacaktır.

2018 yılı Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2019, s. 3) toplumumuzda yer alan değerlerimizin öğretim programlarının temelini oluşturduğu ve gelecek nesillerimizi eğitirken değerlerimizden her alanda faydalandığımız ifade edilmektedir. Ayrıca programda değerler eğitime ilişkin olarak da şu ibareler yer almaktadır:

“Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir.” (TDÖP, 2018, s. 3).

Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı'nın Genel Amaçları göz önünde bulundurulduğunda 2, 5, 10, 11 ve 12. maddelerin değerleri kavratmaya yönelik olduğu görülmektedir (MEB, 2009, s. 12):

2. Madde: Öğrencilerin Türkçeyi sevmelerini, doğru, güzel ve etkili kullanmalarını sağlamak,

5. Madde: Bilimsel, yapıcı, eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, iş birliği yapma, problem çözme ve girişimcilik gibi temel becerilerini geliştirmek,

10. Madde: Kişisel, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmelerini sağlamak,

11. Madde: Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek,

12. Madde: Yazılı ve sözlü ürünlerle Türk ve dünya kültürünü tanımalarını sağlamak.

Değerlerin öğrencilere aktarılmasında Türkçe dersinde kullanılan okuma metinlerinin etkin olarak rol oynadığı düşünülmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019), Türkçe ders kitabına alınacak metinlerin özellikleri belirtilmiş ve belirtilen bu özelliklerden değerler eğitimi ile ilgili olan özellikler şu şekilde sıralanabilmektedir:

1. Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.
2. Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.
3. Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır. (TDÖP, 2019, s. 18).

Tüm bu bilgiler ışığında, Millî Eğitim Bakanlığı'nın, Türkçe dersini değerler eğitimi açısından uygun bir ders olarak gördüğü söylenebilir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın (2019) kazandırmak istediği becerilerin her alanda değerler eğitimi içerdiği ve öğretilmesi istenilen değerlerin kazanımlarla planladığı görülmektedir.

2.2.4. Değer Eğitimi Yaklaşımları

Toplumların değerlerini geleceğe aktaramamasının bir sonucu olarak, çağımızın getirdiği tehditlerle başa çıkamamasına, yok olmasına ya da başka toplumların etkisi altına girmesine neden olacağı düşünülmektedir. Bu sebeple toplumlar değerlerin eğitime ve öğretime oldukça önem vermektedirler. Şen (2007, s. 15) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“Değerler, bir toplumun varlığı yokluğu üzerinde bu derece tesirli ise değerlerin eğitimi ve öğretiminin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Birçok ülkede veliler, eğitimciler, dinî kurumlar, sivil toplum örgütleri bireylerin değerlerini geliştirmeye ve bireylere değerlerin eğitimi/öğretimi vermeye çalışmaktadırlar.”

“Değer eğitimi alanında farklı yaklaşımlar bulunmakta ve bu yaklaşımlar araştırmacılar tarafından çeşitli bakış açılarına göre sınıflandırılmaktadır. Değerler eğitiminde yaklaşımlar:

- 1. İnsanın doğasını ve insan-toplum/çevre ilişkilerini tanımlamaları,*
- 2. Değer kazanma süreçlerini açıklamaları,*
- 3. Değerlerin kaynağı üzerine görüşleri,*
- 4. Değerler eğitiminde belirledikleri temel ve ileri amaçları,*
- 5. Uyguladıkları metotlar, açısından birbirlerinden farklılıklar göstermekte ve bu farklılıkları bağlı olarak da sınıflandırmalar yapılmaktadır (Meydan, 2014, s. 96).”*

Literatürde değerlerin toplumdaki bireylere doğru ve kalıcı bir şekilde kazandırılmasına yönelik farklı eğitim yaklaşımları yer almaktadır. Bu eğitim yaklaşımlarından bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Kim Suh ve Traiger, 1999; Huitt, 2004; Lovat, 2006; Doğanay, 2007):

- 1. Değerlerin gizli öğretimi (örtük program) yaklaşımı*
- 2. Değer açıklama (değer belirginleştirme) yaklaşımı*
- 3. Değer analizi yaklaşımı*
- 4. Ahlaki muhakeme (ahlaki ikilem/ahlaki gelişim)*
- 5. Kohlberg'in adil topluluk okulları yaklaşımı*
- 6. Eylem ve gözlem yoluyla değer eğitimi yaklaşımı.*

Şahin'e (2017, s. 65) göre ise bireysel ve toplumsal yaşam için hayati bir önem teşkil eden değerlerin öğretiminde, farklı yaklaşımlar söz konusudur. Şahin (2017, s. 65) bu yaklaşımları şu şekilde sıralamaktadır:

1. Değerleri Telkin Etme, Aşılama
2. Değerleri Belirginleştirme, Açıklama
3. Değer Analizi
4. Ahlaki Muhakeme
5. Karakter Eğitimi
6. Değerler Eğitiminde Gizil Güç: Örtük Program
7. Vatandaşlık Eğitimi
8. Eylem ve Gözlem Yoluyla Öğrenme.”

“Bu yaklaşımların bir kısmı değerlerin doğrudan öğretimine, bir kısmı da akıl yürütme, sorgulama ve yansıtıcı düşünme süreçlerine ağırlık vererek değerlerin bir düşünme ve karar verme süreci olarak kazanımına yönelik olarak kullanılmaktadır. Bu yaklaşımlardan bazıları sınıf içinde ders programlarının içinde etkinlik olarak yer alırken, bir kısmı da okulun açık ve örtük tüm programını kapsamaktadır.” (Doğanay, 2006, s. 266).

Tüm bu bilgilere ek olarak değerler eğitimi yaklaşımları hakkında Superka’nın (1973) yaptığı sınıflandırmada, değerleri telkin etme, değer analizi yaklaşımı, karakter eğitimi yaklaşımı, ahlaki sorgulama yaklaşımı, değer belirginleştirme yaklaşımı başlıklarına yer verdiği görülmektedir.

2.2.4.1. Değerleri Telkin Etme, Aşılama

Telkin etme yaklaşımının, Blanchette (1970) ve Bensley (1974) tarafından geliştirildiği bilinmektedir. Bu yaklaşımın amacı, bireylere belirli değerlerin aşılmasını ve bunların içselleştirilmelerini sağlayarak, bireylerin istenen değerleri daha iyi yansıtmaları için sahip oldukları değerleri değiştirmektir. Bu yaklaşımda süreç içerisinde, model olma, olumlu ve olumsuz pekiştirme, küçümseme, azarlama, alternatifleri idare etme, oyunlar ve taklitler, rol oynama ve araştırmacı öğrenme yöntemleri kullanılmaktadır (Superka, Ahrens, Hedstrom, Ford ve Johnson, 1976’dan akt. Aladağ, 2009, s. 22).

Bu yaklaşımda bireylere aktarılabilecek olan değerlerin çok iyi belirlenmesi, değerleri tam olarak örnekleyen ve somutlaştıran aynı zamanda da kendi içinde çelişmeyen materyallerin bulunması oldukça önemli görülmektedir. Telkin yaklaşımı için Superka (1976) öğretim modeli uygulaması geliştirmiştir. Superka (1976) tarafından geliştirilen bu öğretim modelinin aşamaları şu şekildedir:

- a. *Telkin yaklaşımı olabilecek değerleri belirleme,*
- b. *Değer seviyelerini belirleme,*
- c. *Davranışsal amaçları belirleme,*
- d. *Uygun metotları seçme,*
- e. *Metotları uygulama,*
- f. *Sonuçları değerlendirme* (Superka, Ahrens, Hedstrom, Ford ve Johnson 1976'dan akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2015, s. 71).

2.2.4.2. Değer Analizi Yaklaşımı

Değer analizi yaklaşımı Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Kurulu tarafından geliştirilmiş olan bir yaklaşımdır (Akt: Tahiroğlu 2010, 236). Bu yaklaşımın amacı, öğrencilerin karşılaştıkları değerlerle alakalı problemler hakkında karar verebilmesi için bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme sürecini kullanmalarına yardımcı olmaktır (Sarı, 2007, s. 62). Akbaş'a göre (2004, s. 77) bu yaklaşımda öğrenciler, örnek olaylarla ahlaki düşünme becerisi kazanmakta ve bununla birlikte bilimsel problem çözme yöntemini sosyal problemlere uygulamayı öğrenmektedirler.

Coombs'a göre (1971, akt. Bacanlı, 2006, s. 34) değer analizi yaklaşımının hedefleri şunlardır:

- a. *Öğrencilere bir değer nesnesini belirli bir şekilde değerlendirmeyi öğretmek,*
- b. *Öğrencilerin söz konusu değer nesnesi hakkında en akılcı yargıya ulaşmalarına yardım etmek,*
- c. *Öğrencilere en akılcı yargıya ulaşmalarını öğretmek,*
- d. *Öğrencilere, nasıl bazı değer nesneleri hakkında genel bir değer yargısını paylaşan bir grubun üyesi olunabileceğini öğretmek.*

Değer analizi yaklaşımında hedeflere ulaşmak amacıyla karar verme süreçleri kullanılmaktadır. Coombs ve Meux (1971)'a göre, karar verme süreci altı aşamadan oluşmakta ve bu aşamalar sırasıyla şunlardır (Akt.: Bacanlı, 2006, s. 35):

1. *Değer sorusunu belirleyip açıklığa kavuşturma,*
2. *Olguları birleştirme,*
3. *Olguları değerlendirme,*
4. *Olguları açıklığa kavuşturma,*
5. *Değerle ilgili geçici bir karara varma,*
6. *Karardaki değer kuralını sınama.*

2.2.4.3. Ahlaki Muhakeme

Ahlaki muhakeme yaklaşımının öncüsü olarak Kohlberg kabul edilmektedir. Kohlberg, Piaget tarafından oluşturulan ahlaki gelişim basamaklarını yeniden tanımlamakta ve bireylerin ahlaki akıl yürütme becerilerine odaklanmaktadır (Yiğittir ve Öcal, 2011, s. 118). Ahlaki muhakeme yaklaşımı, ahlaki ikilem içeren bazı durumların bireylere sunulmasının ardından, bireylerin bu durumu çözerek değer yargısına ulaşmasını hedeflemektedir.

Değerler eğitiminde, ahlaki muhakeme yaklaşımının uygulanmasında Superka, Ahrens, Hedstrom, Ford ve Johnson'a göre (1976'dan akt. İşcan, 2007, s. 35) şu şekilde bir yol takip edilmelidir:

- a. *İkilem durumla öğrencinin karşılaşması (ikilemi tanıtmak, ikilemde kullanılan kavramları tanımlaması için öğrenciye yardım etmek, ikilemin içeriğini ifade etmek)*
- b. *Öğrencinin orijinal ya da alternatif ikilemdeki durumu ifade etmesi (eylemde/davranışta öğrencilerin kendi bireysel durumlarını oluşturmalarına yardım etmek, eylemdeki/davranıştaki durum için sınıfın cevabını oluşturmak, öğrencilere kendi bireysel durumları için nedenler oluşturmalarına yardım etmek)*
- c. *Ahlaki ikilemde yer alan bir durum için muhakemeyi test etme (öğrencileri gruplama için uygun bir strateji seçmek, öğrencilerin grup ya da sınıf olarak*

bireysel nedenlerini incelemelerine yardımcı olmak, ahlaki problem hakkında ek muhakemeleri ortaya çıkarmak için ek sorular (sondalar) sormak, ek sorularla (sondalarla) bağlantılı olarak nedenleri incelemek)

d. Muhakemeyi yansıtmak (öğrencilerden dinledikleri farklı nedenleri özetlemelerini istemek, öğrencileri ahlaki ikilem için en iyi cevap olan ve onların duygularını yansıtan bir nedeni seçmeye teşvik etmek, öğrencilere bu problem/ikilem için en iyi cevabın, seçtikleri cevap olduğuna inanıp inanmadıklarını sormak, öğrenci tartışmalarından ortaya çıkmamış ek nedenleri eklemek; ancak bu eklenenler en iyi nedenler olarak değil, üzerinde düşünmek için sunulmuş ek nedenler olarak belirtilmeli)

Öğrenciler bu yaklaşımla eleştirel düşünme ve tartışma yöntemlerini kullanmakta ve ahlaki ikilem durumlarını karşılaştırarak kendi içinde oluşturdukları değer yargıları ile durumu çözümlemeye çalışmaktadır.

2.2.4.4. Değeri Belirginleştirmek, Açıklamak

Bu yaklaşımda, ayrı eğitim-öğretim ortamı kullanmak yerine, öğretmenlerin sınıflarda uygulayabilecekleri etkinlikler ve ders programları geliştirilmektedir (Bacanlı, 2001'den akt. Aladağ, 2009, s. 29). Ryan'a göre (1991, s. 742) değer açıklama, sınıf oyunları, sergiler, farklı zaman ihtiyaçlarında alıştırmalar ve özel olarak seçilmiş konular sayesinde yapılmaktadır.

Yaklaşımın amacına ulaşabilmesi için üç farklı basamağın uygulanmasından söz eden Rath, Harmin ve Simon (1978'den akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2015, s. 72) bu üç basamağı, yedi alt basamağa ayırarak şu şekilde belirtmektedir:

A. Seçme:

- 1. Çocukların özgürce değer seçimini cesaretlendirme.*
- 2. Değerleri belirginleştirirken, alternatif seçenekler oluştururken yardımcı olma.*
- 3. Belirginleştirilen alternatiflerin her birini değerlendirmelerine yardımcı olmak.*

B. Ödüllendirme:

4. *Yapmış olduğu seçimle ilgili olarak mutlu ve tatmin olma süreci.*
5. *Seçmiş olduklarının başkaları tarafından onaylanması için fırsat verme.*

C. Davranmak:

6. *Seçilen değerler ile yaşanan değer yargıları arasında tutarlı davranmayı özendirme.*
7. *Çocukların yaşamlarındaki bu davranışları sonradan tekrar göstermeleri için yardımcı olmak.*

Yaklaşım büyük, küçük grup tartışmaları, kişisel çalışmalar ya da grup çalışmaları, sahte/gerçek ikilemler, zorlanmış tercihler, duyarlılık ve dinleme teknikleri, şarkılar ve resimler, oyun ve taklitler, kişisel haber ve röportajlar gibi birçok etkinliği içermektedir (Superka, Ahrens, Hedstrom, Ford ve Johnson 1976'dan akt. Aladağ, 2009, s. 31).

2.2.4.5. Karakter Eğitimi

Karakter eğitiminde temel amaç, bireyin küçük yaşlardan itibaren daha anlayışlı, ilgili, ahlaki değerleri olan, üretken, sonraki gençlik zamanlarından kapasitelerini en iyisini yapmak için kullanan, doğru şeyler yapan ve hayatın amacını anlayarak yaşayan bireyler yetiştirmektir (Battisitch, 2003'ten aktaran, Güven, 2014, s. 41).

Karakter Eğitimi Ortaklığı (The Character Education Partnership), etkili karakter eğitiminde on bir temel ilke belirlemiştir:

1. *İyi karakterin temelini oluşturan etik değerleri geliştirir.*
2. *'Karakter' kavramını düşünce, duygu ve davranışı kapsayacak şekilde kapsamlı olarak tanımlar.*
3. *Kapsamlı, kasıtlı, ileriye yönelik ve etkili bir karakter gelişimi yaklaşımını kullanır.*
4. *İnsancıl bir okul topluluğu yaratır.*
5. *Öğrencilere ahlaki eylem olanakları sunar.*

6. *Tüm öğrenenlere saygı duyan, onların karakterini geliştiren ve başarılı olmalarına yardımcı olan anlamlı ve zorlayıcı bir akademik program içerir.*
7. *Öğrencilerin içsel güdülenmelerini arttırmaya çalışır.*
8. *Karakter eğitiminde sorumluluğu paylaşan ve öğrencilerin eğitimine rehberlik edecek aynı öz değerlere uymaya çalışan bir öğrenme ahlak topluluğu olacak okul personeli taahhüt eder.*
9. *Karakter eğitimi inisiyatifinin ortak ahlaki liderliğini ve uzun vadeli desteğini artırır.*
10. *Aileleri ve toplum üyelerini karakter oluşturma çabalarında ortaklar olarak işe koşar.*
11. *Okulun karakterini, okul personelinin karakter eğitimcileri olarak işlevini ve öğrencilerin ne ölçüde iyi karakter sergilediklerini değerlendirir (Lickona, Schaps ve Lewis, 1996'dan akt. Demirel, 2009, s. 38).*

Kumbasar (2011, s. 51) karakter eğitiminin, öğrencileri karakter geliştirici ortamlara dâhil etmek suretiyle, aileden okula herkesi sürecin içerisine aldığını, birçok araştırmacının bu yaklaşımın etkililiğine inandığını ve bu yaklaşımının diğerlerine oranla daha kapsamlı bir boyut kazandığını ifade etmektedir.

2.2.4.5.1. Edebiyat Temelli Karakter Eğitimi

Karatay, Destebaşı ve Demirbaş'a (2015, s. 126) göre değerlerin karakter eğitimi yoluyla çocuklara aktarılmasında çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Bu araçlardan yaygın olarak tercih edileni ise edebiyattır. Eğitim tarihine bakıldığında değerler eğitiminde, hikâyelere oldukça sık başvurulduğu görülmektedir. Günümüzde de birçok araştırmacı, bireylere kazandırılması amaçlanan değerlerin aktarılmasında edebî kitaplardan faydalanmanın geçerli bir yöntem olduğunu kabul etmektedir. Hikâye, masal, roman gibi öyküleyici çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuklar tarafından diğer edebî ürünlere göre daha çok beğenildiği ise bilinmektedir. Çocukların ilgisini çeken bu türlerin karakter eğitiminde etkili bir şekilde kullanılabileceğini düşünülmektedir. Masal, hikâye ve romanlarda kahramanların yaşadığı ikilemli durumlar, değinilen sosyal problemler karakter eğitimi için örnek olay oluşturmaktadır (Karatay, Destebaşı ve Demirbaş, 2015, s. 126). Çocukların karakter eğitiminde

kullanılacak kitapların şu niteliklere sahip olması beklenmektedir (O’Sullivan, 2004, Akt. Karatay, 2011, s. 1404):

1. İyi yazılmış kitaplar, ahlaki ikilemler içerir.
2. Edebî seviyenin ötesinde, anlamayı sağlayan derinlikteki kitaplar.
3. Hayranlık uyandıran fakat öğrencilerle hemen hemen aynı yaşlarda ve inanılabilir karakterleri içeren kitaplar.
4. Ana karakterleri, çok çeşitli kültürlerden gelen kız ve erkeklerden olabilen genişlikteki kitaplar.

2.3. Edebî Türler

Değer aktarımında çok önemli bir yeri olan edebî eserler Calp’e göre (2017, s. 57) estetik duygular uyandıran, onların duygu, düşünce ve hayal dünyasını zenginleştiren; dil aracılığıyla üretilen eserlerdir. Bu tanım biraz daha açılırsa, sözlü ve yazılı olarak anlatılmış, olgun sanat anlayış ve özelliklere sahip, değerinden bir şey yitirmeksizin tarihin her döneminde canlı kalan eserlere edebî eser denilmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı’nın, son yıllarda gelişen değerler eğitimi merkeze alan eğitim anlayışına yöneldiği düşünülmektedir. Değer öğretiminin ilk ve ortaöğretim programlarına eklenmesiyle birlikte birçok öğretmen bu eğitim sürecinde kullanmak üzere materyal arayışına girmiştir. Bu bağlamda bakıldığında edebî eserlerin değer aktarımında etkili bir materyal olarak kullanılabileceği söylenebilir.

Öğrencileri nitelikli edebiyat eserleri ile buluşturmak, onların gerek zihinsel gerek duygusal gelişimlerini sağlamak ve onlara okuma alışkanlığı kazandırmak açısından büyük önem arz etmektedir (Özdemir ve Tulumcu, 2017, s. 727). Öğrencilerin nitelikli edebî eserlerle buluşmasını sağlarken millî ve manevi değerlere öncelik vermemiz gerektiği unutulmaması gereken bir noktadır.

Çocuklara yönelik oluşturulan edebî türler değerler eğitimi açısından,

1. Öğrencilere, itibari bir hayat yolculuğu ve bu yolculukta kahramanların yaşadığı olay ve durumların irdelenmesi, yaptıkları tercihlerin yorumlanması fırsatı verildiği zaman onların hayat boyu, ahlaki düşünce alışkanlıkları geliştirmelerini sağlar (Bohlin, 2005, akt. Karatay, 2011, s. 1404).

2. Çocuğun kendini tanımaya, dış dünyada yaşananları algılama ve duruma göre davranış sergileyebilme yetisini kazanmaya, çocukta olumlu gelişme ve değişmelere olanak sağlar.

3. İyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin, güçlü ve zayıfın bir arada bulunduğu ve bu zıtlıkların kıyasıya yarıştığı öyküleyici çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğa gerçekçi bir dünya fotoğrafı çizer.

4. Bir yandan çocuğun dil becerilerini geliştirirken bir yandan çocukta, millî ve evrensel kültür değerlerine ilişkin bir bilincin uyanmasını ve bir tutumun gelişmesini sağlar (Karatay, 2007, s. 940-941).

Değerler bireylere aktarılırken masal, fabl, destan, efsane, şiir, hikâye, roman, anı, gezi yazısı gibi edebî türler kullanılarak aktarılmaktadır. Ancak incelemeye esas olan türlerin roman, efsane, destan olduğu düşünüldüğü için bu başlıklar üzerinde durulmaktadır.

2.3.1. Roman

Edebiyatımızda yakın bir geçmişe sahip olan roman düz yazının kullanıldığı bir edebiyat türüdür. Bir düz yazı türü olan roman, insanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî türdür (TDK, 2011, s. 1660).

Mustafa Necati Sepetçioğlu bir yazısında romanının tarifini şöyle yapmaktadır: “... mekân ve zamanla belirlenmiş, mekan ve zamanın dışındaymış gibi görünse de böyle bir belirlemede kabul olunabilir bir insanın veya insanların ilişkilerinden olma olayları veya davranışları yazarın ana diliyle ve özel üslubuyla anlatmasını bilmiş ve okuyucusuna kabul ettirmiş olan eser romandır.” (Kutsal Mahpus Ebu Hanife Önsöz, s. 5). Bu çerçevede Sepetçioğlu (1990) roman yazarının taşıması gereken bazı özellikleri şu şekilde açıklamıştır: “Yazdığı dili iyi bilecektir. Roman tekniğini bilecektir. Roman bir kültür meselesidir. Geniş bir kültür ister. İnsanları insan olarak görmek, terkip yapabilmek, doğu ve batı kültürlerini karıştırmak bir romancının vasıflarındandır.” (Çalık, 1993, s. 78)

Taşdemir (2005) ise romana ait özellikleri şu şekilde ifade etmektedir:

- a. *Bir romanda olay, zaman, kişi, mekân olmak üzere dört ana unsur vardır.*
- b. *İşlenen konu inandırıcı özelliktedir.*
- c. *Ayrıntılar önemlidir.*
- d. *Roman ele aldıkları konuları, konunun işlenişi, anlatım biçimi, sanat ve edebiyat anlayışı, seslendiği okuyucu kitlesi bakımından sınıflandırılabilir olmalıdır.*
- e. *Yazar dışında, yazar adına konuşan bir anlatıcı olmalıdır.*
- f. *Roman; ana olay, yardımcı olaylar, kalabalık kişiler dünyası, çeşitli mekanlar ve değişik zaman dilimlerini kapsayacak şekilde geliştirilmesi ve ayrıntılı gözlem, anlatım tekniği ile hikayeden ayrılır.*

Edebî türlerden biri olan roman değerlerin aktarımında yazarların en çok kullandığı türlerden biridir. Çünkü değer yargıları gelişmeye başlayan çocuklar nitelikli romanları okuyarak değerlerini doğru bir şekilde yapılandırabilmektedir. Roman türünde yer alan kişilerin sayıca fazla olmasının, farklı kişilerin yer almasının ve kişilerin gerçek hayattan olmasının çocuğun çevresine uyumunu kolaylaştırdığı söylenebilir.

2.3.2. Destan

Destan kavramı, tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir, epope olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2020). Sepetçioğlu ise destanın tarifini şöyle açıklamıştır: “Destanlar, bir milletin bütün varlığını, elemelerini, kederlerini, sevinç ve coşkularını kısaca, heyecanlarını hareketlendiren bütün duygu ve düşünce yapısını oluşturan zenginlik hazineleridir.” (Sepetçioğlu, 1972, s. 92).

Güzel ve Torun’a göre (2004, s. 57), bir millet veya toplum içerisinde millî bir destanın oluşabilmesi için şu şartların yerine getirilmiş olması gerekmektedir:

1. *Destanın çekirdeği dediğimiz çok büyük bir olayın gerçekleşmesi ve bu olaydan sonra da destanın gelişebilmesi için uzun bir sükûnet dönemi yaşanması gerekir.*

2. *Destan çekirdeği dediğimiz bu olayın gerçekleştiği zamanda söz konusu toplumun sosyolojik aşamasını tamamlayıp millet olma seviyesine ulaşması ve bu toplum içinden çıkan sanatçıların bu olayı şiirle ifade etmesi gerekir.*

3. *Bu şiirlerin varyantlaşma sürecinin başlaması gerekir. Bir başka ifadeyle şiirlere yapılan ekleme ve çıkarmalarla, ferdin malı olmaktan çıkıp anonim bir karakter kazanması gerekir.*

4. *Bir edebî eser olarak ortaya çıkmış olan bu millî destanın unutulmaması için usta bir şair tarafından bir kompozisyon dâhilinde derlenip yazıya geçirilmesi gerekmektedir.*

Destanların ait oldukları toplumların kültürlerini ve değer yargılarını gelecek kuşaklara aktararak geçmişle gelecek arasında bir köprü görevi üstlendiği söylenebilir. Destanlar, bir milletin yazıldıkları veya söylendikleri tarihteki tüm maddi ve manevi değerlerini bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır (Kalkandelen 2002, s. 18).

Sepetçioğlu destanları ikiye ayırmıştır: “Tabii destanlar, yapma destanlar. Tabii destanlar, tarih öncesi bir dönemde filizlenmeye başlamışlardır. Başlangıçta mutlaka bir ozanın ağzından çıkmışlardır. Zaman ilerledikçe ve coğrafya değiştikçe yeni ana çizgilerini koruyarak çok büyük bir yumak hâline gelmişlerdir...” (Sepetçioğlu, 1972, s. 83). Destanları ikiye ayıran Sepetçioğlu sonrasında yapma destan meydana getirecek yazarlarda bazı özelliklerin bulunması gerektiğini ifade etmiştir: “Yapma destan meydana getirecek kişi, milletin diline bağlı kalmalıdır. Çünkü dil bir milletin dünü, bugünü ve yarınıdır. Milletin törelerine, gelenek ve göreneklerine, yazılı olmasa da özel yasalarına, geleceğe yönelmiş umutlarına aykırı düşmemelidir. En önemlisi milletin ana diline aykırı bir dil ile yazılmış yapma destan doğmadan ölür...” (Sepetçioğlu, 1972, s. 85).

2.3.3. Efsane

Efsanenin herkes tarafından bilinen ve diğer tanımların dayandırıldığı Grimm Kardeşlerin tanımı şu şekildedir: Efsane, gerçek veya hayali muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan bir hikâyedir.

Buna göre efsane üç ana ögeyi barındırmaktadır (Sakaoğlu, 1992, s. 9):

1. *Efsane, anlatıcının tarihî zaman kavramı içinde uygundur.*

2. *Efsane, anlatanın coğrafi alan kavramına uygundur; yani o belirli bir yerle birleştirilmiştir.*
3. *Efsane, hakiki bir hikâyedir. Gerçi o, tabiatüstü hadiselerle iş görür, ama anlatıcıları tarafından ona inanılır. Onu anlatanın ve dinleyenin hakiki dünyasına aitmiş gibi itibar edilir.*

Efsane kavramı TDK (2020)'de, eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence şeklinde tanımlanmaktadır. Boratav (1973), efsaneyi biraz daha farklı tanımlayarak, kendisine özgü bir üslubu, kalıplaşmış kuralları ve belli bir biçimi olmayan sade konuşma dili ile bildirilen, bir anlatım türü olduğunu vurgulamaktadır. Mustafa Necati Sepetçioğlu ise efsaneyi tanımlarken şu ifadeleri kullanmıştır: “Efsaneler halkın vazgeçilmez malı ve ruh zenginlikleridir. Efsaneler sevmeyi, hoş görmeyi bağışlamayı, yumuşamayı öğreten edebî türlerdir. Efsaneler insanın insana yüreğini verışı, el uzatışıdır. Dünyamızı genişleten eserlerdir.” (Sepetçioğlu, 1967, s. 5)

Seyidoğlu (1995) efsanelerin toplumsal işlevlerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Gelenek ve görenekleri koruyucu oluşları,
2. Efsaneler topluma yön verir, onlara iyi olmayı, nelerin yapıp nelerin yapılmayacağını telkin eder,
3. Teşekkül ettikleri yere mana kazandırırılar,
4. Koruyucu ve tedavi edici yönleri vardır,
5. Efsaneler nitelikleriyle çağdaş sanatlara, resme, şiire, tiyatroya, sinemaya konu kaynağı olabilir.

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında değer ve değerler eğitimi kavramları hakkında literatürde yer alan daha önce yapılmış ve ulaşılabilen çalışmalardan bahsedilecektir.

Dilmaç (1999) “İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği İle Eğitimin Sınanması” adlı yüksek lisans tezinde ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinden kontrol ve deney grubu olmak üzere toplam 36 öğrenci ile yaptığı çalışmada, öğrencilerden deney grubunda yer

alanlara “insani değerler” eğitimi vermiştir. Bu eğitime ilişkin ölçme işlemini ise “Ahlaki Olgunluk Ölçeği” ile yapmıştır. Araştırma bulgularına göre programın grup çalışması olarak uygulanması durumunda dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerinin geliştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yazıcı (2006), “*Değerler Eğitime Genel Bir Bakış*” başlıklı makalesinde eğitimde sadece bilişsel ve psikomotor becerilerin kazanımlarına yer verilmesi sonucunda toplumu oluşturan fertlere değerlerimizi aktaramayacağımızı belirtmiştir. Bunun sonucunda da toplumsal bütünlüğün sağlanamayacağını vurgulamıştır. Bu nedenle değerler eğitiminin Mili Eğitim Bakanlığı kurumlarında planlı ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmesinin çok önemli olduğu üzerinde durmaktadır.

Şen (2007), “*Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği Yüz Temel Eserler Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*” adlı tezinde 29’u yerli, 29’u yabancı olmak üzere toplam 58 eseri incelemiştir. İncelenen eserlerde, sevgi değerinin en fazla üzerinde durulan değer olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında bazı yabancı eserlerde Türk toplumunun değer yargısına ve yaşantısına uygun olmayan öğeler barındırdığı görülmüştür. Araştırmadan elde edilen sonuca göre, “Yüz Temel Eser” serisinde yer alan kitapların değerlerin aktarımında yeterli kaynaklar olmadığı ifade edilmiştir.

Belet ve Deveci (2008) “*Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Bakımından İncelenmesi*” adlı çalışmalarında 1-5. sınıflar arası Türkçe ders kitaplarındaki metinleri kavratmaya çalıştıkları değerler bakımından incelemişlerdir. Öncelikle metinlerde yer alması gerektiği düşünülen değerler, ulusal değerler, öz denetim, çalışkanlık, sorumluluk, hoşgörü, merhamet, tutarlılık, onurlu olma, nezaket ve dürüstlük olmak üzere bazı değerler belirlenmiştir. Belirlenen bu değerlere göre de ders kitaplarındaki metinler analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda metinlerin genelinde belirlenen değerlerin yer aldığı tespit edilmiştir.

Kılınç ve Akyol (2009) “*İlköğretim Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sevgi Temasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*” adlı çalışmalarında 2008-2009 eğitim-öğretim yılında derslerde kullanılmakta olan altıncı sınıf ders kitabında yer alan sevgi temasının, anlama ve anlatma etkinliklerini değerler eğitimi açısından incelemişlerdir. Araştırmanın sonunda sevgi temasında yer alan

kazanımların dil ve zihin becerilerini karşılarken, değerler ve tutumlar konusunda özel amaçlara yer verilmediği görülmüştür. Ayrıca 155 kazanımdan hiçbirinin içinde doğrudan sevgi değerini ifade eden bir kazanıma yer verilmediği ve duyuşsal alana oturtulması gereken kazanımların bilişsel hedeflerin altında kaldığı görülmüştür.

Aydemir (2010), “*Ömer Seyfettin ve Hikâyelerinde Eğitim Değerleri*” adlı kitabında Ömer Seyfettin’in hikâyelerinin değerler bakımından çok zengin olduğunu, yazarın toplumu bilinçlendirmek amacıyla bilinçli olarak değerleri telkin ettiğini ifade etmiştir. Araştırma kapsamında hikâyelerde verilmek istenen değerleri “Kişilerde Oluşması İçin Telkin Edilen Değerler”, “Kişilere Telkin Edilen Sosyal Değerler” ve “Yurt, Millet ve Din Duygularının Telkini” olmak üzere üç ana başlıkta toplamıştır. Ayrıca Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde özellikle yurt ve millet duygusunun önemli bir yeri olduğu, telkinler açısından en başarılı hikâyelerin de bu hikâyeler olduğu belirtilmiştir.

Kumbasar (2011), Muzaffer İzgü’nün romanlarını değerler eğitimi açısından incelediği çalışmada, betimsel nitelikte tarama modeli kullanmıştır. Araştırmada Muzaffer İzgü’nün 12 romanı Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programları dikkate alınarak belirlen 25 değer çerçevesinde incelenmiştir.

Moğul (2011)’un yaptığı çalışmada Mehmet Akif Ersoy’un Safahat isimli eserinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi açısından incelenmesi yapılmıştır. Safahat’ın değerler eğitiminin evrensel kavramları da ele alınarak Türkçe dersinde kullanılabilecek yönleri değerlendirilmiştir. Çalışmada, Safahat’taki metinler çözümlenerek Türkçe ve değerler eğitimiyle bütünleştirilmeye çalışılmıştır. İçerik analizi ve literatür taraması yöntemleri kullanılmış, çalışma nitel araştırma ekseninde şekillendirilerek sonuca bağlanmıştır. Bilimsellik ve çalışkanlığın değerlerinin çok kullanıldığı görülen Safahat’ta, Türkçe Eğitimi unsurları da Millî Eğitim Bakanlığı Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer aldığı şekliyle tespit edilmiştir.

Demirtaş (2012), “*Değerler Eğitiminde Edebî Ürünlerden Yararlanma: Nasreddin Hoca Fıkraları*” adlı tez çalışmada öğrencilere değer kazandırma sürecinde edebî ürünlerin etkisi ve önemi üzerinde durmuş, halk kültürümüzün önemli öğelerinden olan Nasreddin Hoca fıkralarının bireylere değer öğretiminde araç olarak kullanılmasına yönelik bir tespit çalışması yapmıştır. Araştırmada betimsel analiz

yöntemi kullanılarak 124 farklı fıkra incelenmiştir. Araştırma sonucunda Nasreddin Hoca fıkralarının Türkçe öğretiminde değerlerin aktarılmasında ders kitaplarında yer alabilecek metinler olduğu görülmüştür.

Kaynak (2012), Sevinç Çokum'un hikâyelerini değerler eğitimi açısından incelediği çalışmasında, değerler eğitime ilişkin temalar konularına göre ahlak, toplum, din, tasavvuf, eğitim ve kültür olarak gruplandırılarak incelenmiş ve bu temalardan hareketle örnek bir insan modeli oluşturulmuştur.

Katı (2015), Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk hikâyelerini değerler eğitimi açısından incelediği çalışmasında, yazara ait 22 çocuk kitabı değerler eğitimi açısından değerlendirilmiş ve eserlerin değerler eğitimi bakımından önemine değinilmiştir.

Emirhan (2016) "Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Romanları" adlı çalışmasında da Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında yer alan değerler tespit edilerek eserlerin değerler eğitimi bakımından önemine dikkat çekilmiştir.

Esen (2016), "Memduh Şevket Esendal'ın Hikâyelerinin Söz Varlığı ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezin de Memduh Şevket Esendal'ın hikâyelerindeki değerler tespit edilerek, bireysel ve toplumsal değerlerin öğretiminde kullanılabileceğinin tespiti yapılmıştır.

Karagöz (2017), "Naki Tezel'in Türk Masalları Adlı Kitabının Değerler Açısından Analizi" adlı makalesinde Naki Tezel'in Türk Masalları adlı eserindeki değerleri, Schwartz Değer Ölçeği'ne göre sınıflandırmış ve eserin değerler eğitimi sürecindeki önemini belirlemeyi amaçlamıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz yaklaşımı tercih edilmiştir. Çalışma sonucunda Türk Masalları adlı eserde en çok yer alan değer gruplarının tespiti yapılmıştır.

2.5. Mustafa Necati Sepetçioğlu

Türk sanat ve fikir hayatının önemli simalarından biri olan Mustafa Necati Sepetçioğlu, 1932 yılında Tokat'ın Zile ilçesinde dünyaya gelmiştir. Asıl adı Hacı Necati'dir. Sonraki yıllarda, şairliği de olan dedesi Hacı Hâfız Mustafa'ya saygısını göstermek amacıyla adını Mustafa Necati olarak değiştirmiştir. Anne ve baba

tarafından Zile'nin şairler, müftüler yetiştirmiş yerli ailelerinden birine mensuptur. Yazarın babası bir süre Zile Belediyesi Rüsumat Dairesi amirliği yapmış, ticaretle uğraşmış Abdurrahman Sepetçioğlu'dur. Annesi Cemile Hanım'dır. Sepetçioğlu, İlk ve ortaokulu Zile'de okumuştur. Zile Ortaokulu'nda Türkçe öğretmeninini yönlendirmesiyle ise edebiyata ilgi duymuş ve yazın hayatına başlamıştır. Sepetçioğlu öğretmenininden nasıl etkilendiğini şöyle ifade etmektedir: *“Ortaokul 'da rahmetli Kadri Özyalçın'ın Türkçe dersleri bana ilk yazma ve okuma hevesi verdi. Dil bilgisi derslerine çok önem verirdi. Bende şiir ve hikâye şeklinde başlayan ilkyazı denemelerinin bir şeylere benzediğini görünce, ilgilendi. Türkçemi bu hocaya borçluyum. Bana Ömer Seyfettin'in hikâyelerinden piyesler yaptırırdı. Bana ve ötekilere sık sık tahrirler yazdırırdı. Hocayla -yardımcı olarak- tiyatro çalışması yapardık. Hoca, bayramlarda bana nutuk söyletirdi.”* (Akt. Çalık, 1993, s. 7).

Liseyi Sivas, Tokat, Bursa ve İstanbul Haydarpaşa liseleri olmak üzere çeşitli yerlerde okuyarak, İstanbul'da Haydarpaşa Lisesi'nden 1951 yılında mezun olmuştur. Haydarpaşa Lisesi'nde okurken Mahir İz ve Nihal Atsız'ın yakınlığını görerek bu yazarlarla dostluk kurmayı başarmıştır. Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun edebiyata ilgisi ortaokul yıllarından itibaren başlamıştır. Kendisinin verdiği bilgiye göre ilkyazı denemeleri şiir ve hikâye türündedir (Çakır, 2007, s. 48).

Liseyi bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne giren yazar, bu bölümde öğrenci iken, devrin önemli hocaları olan Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mehmet Kaplan'dan dersler almış ve bu değerli hocaların öğrencisi olmuştur. Yükseköğrenimi sırasında Sepetçioğlu, Arap ve Fars filolojisinin de derslerine devam ederek Türk-İslâm ve Avrupa sanatlarından sertifikalar almıştır.

Sepetçioğlu'nun asıl yazarlık hayatı Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde okurken başlar. Zira Sepetçioğlu 1950'li yıllardan itibaren basın âleminde hikâyeleri ile kendini gösterir. Bu bağlamda Milliyet gazetesinde (1950) -Ergene Pars takma adıyla- bir hikâye yayımlar. Ertesi yıl Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nde bir hikâyesi çıkar. Ardından, Peyami Safa'nın teşvik ve yardımı ile Türk Düşüncesi dergisinde hikâye yayımlar (Çakır, 2007, s. 49).

Yazar 1954 yılında okul arkadaşı olan edebiyat öğretmeni Neriman Muazzam Gürşen Hanım'la evlenir (Tekin, 1995, s. 475). Bu evlilik ve Muazzam Hanım sayesinde Sepetçioğlu, Türk Ocağı çevresi ile de tanışmış olacaktır. Sepetçioğlu yıllar sonra bunun önemini şöyle açıklar: “Benim bu günümü bu evliliğe borçluyum. Karım Türk Ocağı üyesiydi. Ben de üye oldum. Hamdullah Suphi Tanrıöver ile çok uzun yıllar yakınlığım böyle başladı. Fakültede Ahmet Hamdi Tanpınar, Türk Ocağı'nda Abdülhak Şinasi Hisar ile yakın temasım oldu” (Ersöz, 1989, s. 12). Türk Ocakları'na üye olması Sepetçioğlu'nun edebî ve kültürel birikiminin genişlemesinde büyük rol oynayacaktır. O sebeple daha üniversitede eğitimine devam ederken o dönemin önemli gazete ve dergilerinden olan; Türk Sanatı, Büyük Doğu, İstanbul, Türk Yurdu gibi yayın organlarında çeşitli yazıları ve hikâyeleri yayımlanmıştır (Çakır, 2007, s. 49).

Yüksekokulunu bitirdikten sonra Adalar Belediyesi Şube Müdürlüğü göreviyle iş hayatına başlamıştır. Bu görevinden sonra Türkiye Kızılay Derneği'nde Neşriyat Müdürlüğü (1963), 1963-1966 yılları arasında da SSK İstanbul Hukuk İşleri Müdürlüğü'nde İdare Amiri olarak çalışmıştır. 1967 yılında ise SSK Şişli Hastanesi Müdürü olarak göreve başlamıştır. 1968-1974 yılları arasında İstanbul Millî Eğitim Basımevi müdürlüğü yapmıştır. Basım evindeki görevi en uzun süreli çalıştığı görev olmuştur (Tekin, 1995, s. 475).

İlk hikâyeleri, Sivas'ta çıkan Hakikat gazetesinde yayımlanmıştır. Daha sonra hikâyeleri İstanbul, Yol, Türk Yurdu, Türk Dili ve Türk Edebiyatı dergilerinde yer almıştır. Çağlayanlı Vadi adlı romanı Vatan gazetesinde bölüm bölüm yayımlanmıştır (1964). Nehir roman denilebilecek bir dizi roman yazmıştır. Malazgirt Zaferinden başlayıp Osmanlı Devleti'nin Fetret Devri ve İstanbul'un fethine kadar Türk tarihini konu almıştır. Diğer romanlarında, günümüz Türkiye'sinde yaşanan toplumsal değişim ve sonuçlarını anlatmıştır. Eserlerindeki akıcı, sade şiirsel anlatımı sayesinde Sepetçioğlu'nun Anadolu fethini ve Türk devletinin kuruluşunu anlattığı tarih konulu romanları, 1970 ve 1980'li yıllarda herkes tarafından beğenilmiştir.

Aynı zamanda öykü ve piyes yazarı da olan Sepetçioğlu'nun Trampacılar adlı oyunu, İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda (Mart, 1968) sahnelenmiştir. Müziğini eşi Muazzam Hanım'ın yaptığı Büyük Otmarlar oyunu önce İstanbul Üniversitesi Talebe

Birliği Gençlik Tiyatrosunca sahnelenmiştir. Ardından Avrupa Üniversitelerarası Tiyatro Festivali'nde en iyi oyun seçilmiştir (1968).

“Gece Vaktinde Gün Dönümü” ve “Karanlıkta Mum Işığı” adlı kitaplarıyla 1980 yılında Türkiye Millî Kültür Vakfı Kültür Armağanı’nı kazanan Sepetçioğlu, 1994’te İLESAM üstün hizmet beratına layık görölmüş, 1998’de Atatürk Dil-Tarih Kurumu şeref üyeliğine seçilmiştir. Yazar 10 Temmuz 2006 tarihinde hayatını kaybetmiştir (Kabaklı, 1985).

2.5.1. Edebî Kişiliği

Mustafa Necati Sepetçioğlu, Türk edebiyatının hemen her dalında eserler vermiş bir şahsiyettir. 15 Şubat 2006 yılında yapılan röportajında bir sanat adamının nasıl olması gerektiğini şu sözleriyle ifade etmiştir: “Kim olursa olsun, eğer sanat adamı ise; eğer yazarlık onurundan zenginleşmiş bir can yapısı, beden-ruh hayatı var ise onu var eden yurduna sırtını çeviremez, milletine ters bakamaz, devletini yadırgayamaz. Sanat adamı bir emsalsiz sırça köşktür; konduğu yurdunda o yurdu güzelleştirmek için güzelleşebilir ancak; milletini daha iyiye daha güzele daha doğruya ulaştırabilmek için iyi, güzel ve doğru olur ancak... Ve devletin daha güçlü, daha yapıcı, daha var edici olabilmesi için bütün varlığını yine yurdunda seferber eder; var olabilmek için var edebilmek, yapabilmek için yıkmamak-yıkamamak; yenileyebilmek yenileyerek eskimeyi bilmek. Sanat adamı, yazar-çizer bence bu kalıbın biçimlemesidir.” (Bilge, 2016).

Çok sayıda öykü ve romanı basılan yazarın hikâyeleri ve romanları arasında mekân ve zaman bakımlarından çok büyük farklar göze çarpmaktadır. Romanlarında daha çok tarihî kahramanlık olayları anlatırken öykülerinde gündelik olaylara yer vermiştir Hikâyelerin de kişisel sorunları anlatmayı tercih ederek kişilerin gündelik ve toplumsal sorunlar karşısındaki psikolojik tepkilerini tahlil ederek anlamaya çalışmıştır. Romanlarında ise Türk milletinin ve devletin geçmişı, geleceği ve var olması ile ilgili meseleler üzerinde durmaktadır.

1970’li yıllardan sonra daha çok roman yazsa da Sepetçioğlu’nun edebî hayatının ilk safhasında hikâyenin önemli bir yeri vardır. Hikâyelerinde bireysel

sorunlara değinen Sepetçioğlu'nun hikâyelerinde şahısların çoğunun ismi belirtilmemiştir. Hikâye kahramanları; delikanlı, kasketli adam (Bir Otel'de Üç Kişi), çocuk, arabacı (Uçan Daire), gözlüklü adam, topal hademe (Sinagog ve Çarşaf,) gibi kahramanlar isimleri ile değil durumları veya meslekleriyle ifade edilmiştir. 1970'li yıllardan sonra hikâye yazmayı bırakıp ve asıl amacı olan roman yazarlığına yönelmiştir (Çakır, 2007).

Sepetçioğlu romanlarından önce yazdığı eserlerini romana bir hazırlık olarak gördüğünü bir röportajında şu şekilde ifade etmiştir: *“Bence şiir de, hikâye de, tiyatro da benim için basamak idi; romana yükselecek basamaklar... Şiir, roman için vazgeçilmez üslubu besler; hikâye, eskilerin "tahkim" dediği hikâye eyleme gücünü oluşturur. Konunun çekirdekleştirilerek çiçeklendirilmesi, meyveye dönüştürülmesi gibi... Tiyatro ise Frenkçe'siyle "diyalog"dur, önce diyalogdur; sonra sahneleme unsurlarıyla görkemleşme gelir; ışık, renklenme, heykelleşme, hareket ve benzeri tiyatro unsurları... Resimleme meselâ... Roman hem şiirdir, hem musikidir, hem hareket ve bütün unsurlardır.”* (Akt. Yardım, 2008, s. 199).

Anadolu'daki Türk varlığının toprağı vatanlaştırma, toprağa kök salma, vatani var eden milleti ayakta tutan ülkülerin yaşatılabilmesinin önemi, milletleri var ve hür kılan değerlerin tarih ve kültür olduğu bilincinin yaşatılması eserlerinde savunulan düşünceler olarak karşımıza çıkmaktadır. Romanlarında Büyük Türkiye hayalinden kaynaklanan düşüncesiyle, toplumsal değerleriyle, alp erenlerden oluşan inançlı kararlı kahramanlarıyla hayalî bir ülke kurmanın gizli bir hülyası vardır. Tarihî olayları anlatırken bu parlak günleri düşünerek hareket eden, değerlerine bağlı bireylere sahip Türk medeniyeti kurmak özlemi oluşmaktadır.

Romanlarındaki konular, Türkler üzerinde kurgulanan gizli çalışmaları, bunların ortaya çıkardığı kötü sonuçlara karşı koyabilmenin yollarının birlik, beraberlik, alp eren ruhu, inanç, güven, millet ve vatan sevgisi olduğunu vurgulamaktadır. Türklerin karşılaştıkları güçlükleri yenmelerinin sırrının inanç ve milleti egemen kılma ülküsü olduğunun altları çizilmiştir. Egemenlik kurmak, hür olmak, millet olmak bilinci, birlik ve beraberliği sağlayan maddi ve manevi değerlere

gösterilen saygı Türkleri zorluklardan kurtaran, Türklere zaferler kazandıran değerler olarak sunulmuştur.

Samsakçı (2016), Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun edebî kişiliğini şu şekilde ifade etmiştir: “Sepetçioğlu, çok akıllı ve şuurlu bir şekilde yazmış eserlerini. Yazarın eserlerinde, ruh ve zihin dünyamızın esaslarını bulabiliyorsak evet günümüzün Dede Korkut'udur. Ona yine Türk Şeyhnamesi gözüyle de bakabiliriz. Bir ömre bu kadar çok eseri, meseleyi sığdırabilmek ve bunu kravat takmadan yapabilmek çok güzel.”

Onun romanlarını okuduğumuzda Türk milletini ve Türk vatanını ayakta tutan değerlerin ve düşüncelerin neler olduğunu anlatmaya çalıştığını görmekteyiz. Sepetçioğlu her eserini bu bütünün bir parçası olarak görmüş, Malazgirt'ten başlayarak Osmanlı'nın imparatorluk düzeyine kadar ulaşmasını sağlayan değerler bütününe ortaya koymaya çalışmıştır.

Yazarın romancılığı hakkında Şengül (2007): “Sepetçioğlu'nun romanlarında birçok somut ve soyut varlığa değişik anlamlarıyla yer verilmiştir. Bu örnekleri daha da artırmak mümkündür. Anlatımı zenginleştiren ve kolaylaştıran bu unsurlardan birçoğunun Türk kültürünün binlerce yılda geliştirdiği kavramlardan seçilmesi bilinçli bir tercihtir. Sembolleri daha çok tarihî, ahlaki ve kültürel unsurlardan hareketle oluşturan Sepetçioğlu, birtakım unsurların dış dünyada kazanmış olduğu anlamları geleneksel ve kişisel dil kodlarıyla oluşturarak bir anlatım zenginliğine ulaşır. Bu zenginlik, sadece onun üslûbuna ait bir özellik değil; aynı zamanda sembollerin sağladığı ortak duyuşlardan hareketle, ortak bilinci oluşturmak istemesinin de bir sonucu olarak görülmelidir.”

Sonuç olarak Sepetçioğlu, yazdığı romanları Türk efsaneleri ile birleştirip Türklük ve İslam'ı en güzel şekilde anlatmaya ve bu anlatılarla gelecek kuşakların millî tarih ve değerler bilinciyle buluşmasına imkân sağlamaya çalışmıştır.

2.5.2. Eserleri

Hikâye

Abdürrezzak Efendi (1956), Menekşeler Ölmemeli (1972), Bir Büyülü Dünya ki (1972).

Roman

Kilit (1971), Anahtar (1973), Kapı (1973), Konak (1974), Çatı (1974), Üçler Yediler Kırklar (1975), Bu Atlı Geçide Gider (1977), Karanlıkta Mum Işığı (1978), Darağacı (1979), Sabır (1980), Ebem Kuşağı (1989), Cevahir ile Sadık Çavuş'un Buğday Kamyonu (1980), Gece Vaktinde Gündönümü (1980), Geçitteki Ülke (1980). ...Ve Çanakkale 1 / Geldiler (1989), ... Ve Çanakkale 2 / Gördüler (1989), ...Ve Çanakkale 3 / Döndüler (1989). Kutsal Mahpus (1990) Sabır Ağacı (1992) - Benim Adım Yunus Emre (1994)

Tiyatro

Büyük Otmanlar (1967) Trampacılar (1968) Çardaklı Bakıcı (1969). Köprü (1969). Son bloklar (1969) Her Bizans'a Bir Fatih (1972) Mehveş Hanım (1984), Meragati Abdülkadir (1986). Yunus Emre (1995)

Kültür-Araştırma ve İnceleme

Türk Destanları (1986), Sonsuza Uyanan Taşlar (1973), Yaratılış ve Türeyiş-Türk Destanı (1965), Türk İslam Efsaneleri (1967), Dedem Korkut'un Kitabı (1972).

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Kültür Dizisi I kitap serisinde yer alan eserlerin değerler eğitimi bağlamında incelenmesini amaçlayan bu araştırma betimleyici nitel bir araştırmadır. “ Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.45). Nitel araştırmayı ilişkilerin, etkinliklerin durumların ya da materyallerin nitelik bakımından incelenmesi olarak tanımlamaktadırlar (Büyüköztürk, 2013).

Bu araştırmada nitel araştırmada veri toplama tekniklerinden biri olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi araştırma konusunun bilgi içeren yazılı materyallerinin analizi ile ilgilidir. Nitel araştırmalarda doküman incelemesi yalnız başına kullanılabileceği gibi farklı veri toplama yöntemleri ile de kullanılabilir. Doküman inceleme; araştırmanın amacına yönelik olarak kaynak bulma, okuma, not alma ve değerlendirme aşamalarını barındırır (Karasar, 2009, s.183). Bu kapsamda Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Kültür Dizisi I kitapları doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiştir.

3.2. Araştırmanın Nesneleri

Araştırmanın nesneleri Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Kültür Dizisi I kitap serisinde yer alan 6 eserinden oluşmaktadır. Söz konusu eserler şunlardır:

Sepetçioğlu, M. (2019). Can Ocağında Pişen Aş. İstanbul: İrfan Yayıncılık.

Sepetçioğlu, M. (2018). Dedem Korkut'un Kitabı. İstanbul: İrfan Yayıncılık

Sepetçioğlu, M. (2019). Karşılaştırmalı Türk Destanları. İstanbul: İrfan Yayıncılık.

Sepetçioğlu, M. (2016). Kutsal Mahpus Ebu Hanife. İstanbul: İrfan Yayıncılık.

Sepetçioğlu, M. (2016). Sonsuza Uyanan Taşlar. İstanbul: İrfan Yayıncılık.

Sepetçioğlu, M. (2018). Türk İslam Efsaneleri. İstanbul: İrfan Yayıncılık.

3.3. Veri Toplama Teknikleri

Bu çalışmada incelemeye esas eser olarak kullanılmak üzere İrfan Yayıncılık bünyesinde yayımlanmış olan Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Kültür Dizisi I serisi temin edilmiştir. Bunlarla birlikte Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun eserlerini ve değerler eğitimi konu alan araştırmalar, makaleler taranmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin detaylı olarak incelenmesini kapsadığı için veriler, söz konusu yazılı dokümanların incelenmesi yoluyla elde edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. “Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır.” (Şimşek ve Yıldırım, 2005, s. 224).

Belirlenen eserler okunmuş; Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) belirlenen değerler, eserler taranarak fişlenmiştir. Her değerlendirme ile ilgili sonuçlar ayrı ayrı başlıklarda sınıflandırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun eserlerinde hangi değerlerin yer aldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen değerler tablolaştırılarak her bir kitapta hangi değer kaç defa yer aldığı belirtilmiştir. Ardından yorumlamalar yapılarak incelenen kitaplar içerisinde hangi değer grubundan en çok ve en az bulunduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında verilerin aktarılabilirliğini artırmak amacıyla kitaplardaki cümlelerden alıntı yapılarak araştırmanın geçerliğine kanıt sağlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Mustafa Necati Sepetçioğlu'na ait Kültür Dizisi I' de yer alan kitaplardaki (*Türk İslam Efsaneleri*, *Karşılaştırmalı Türk Destanları*, *Can Ocağında Pişen Aş*, *Dedem Korkut'un Kitabı*, *Kutsal Mahpus Ebu Hanife*, *Sonsuza Uyanan Taşlar*) kök değer unsurları tablo ve alıntılarla birlikte ele alınacaktır.

4.1.Türk İslam Efsaneleri

Sepetçioğlu eseri şu sözlerle anlatmıştır: “Olmazlık duygusu uyandıran yanlarıyla çarpıcı olabilen efsaneler –bunlara menkıbeler de diyebiliriz; hatta küçük fıkralar da– asıl çizdiği sessiz tablolar, fırtınalı espriler ve dopdolu bir imaj zenginliğiyle muhteşem göründü bana.” (Sepetçioğlu, 1967, s. 6). Eserde halk tarafından meydana getirilmiş, geçmişten günümüze dilden dile aktarılacak gelmiş 44 efsane anlatılmaktadır. Eser kök değerler bağlamında incelendiğinde Türk İslam Efsaneleri adlı eserde kök değerlerin tamamının bulunduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6. *Türk İslam Efsaneleri Adlı Eserde Yer Alan Kök Değerlerin Dağılımı*

Kök Değerler	f
Adalet	2
Dostluk	6
Dürüstlük	8
Öz denetim	7
Sabır	3
Saygı	11
Sevgi	16
Sorumluluk	8
Vatanseverlik	5
Yardıms severlik	15
Toplam	66

Tablo 6'ya göre eserde en sık işlenen değer 16 geçiş sıklığıyla sevgi değeri olduğu görülmektedir. Ardından 15 geçiş sıklığıyla yardıms severlik değeri, 11 geçiş sıklığıyla saygı değeri, 8 geçiş sıklığıyla dürüstlük ve sorumluluk değeri, 7 geçiş

sıklığıyla öz denetim değeri, 6 geçiş sıklığıyla dostluk değeri, 5 geçiş sıklığıyla vatanseverlik değeri işlenen değerler arasındadır. 3 geçiş sıklığıyla sabır değeri ve 2 geçiş sıklığıyla adalet değeri ise en az işlenen değerlerdir.

Eserde sevgi değerinin çok işlenmesinin sebebi Türk İslam efsanelerinde Allah sevgisi, peygamber sevgisi, evlat sevgisi vb. konuların çok sık geçmesinden kaynaklanmaktadır. Eserde özellikle Allah sevgisi fazlaca işlenmiştir. Diğer sık geçen değer olan yardımseverliğin çok işlenmesinin sebebi ise Türk toplumundaki her bireyin ne şartlarda olursa olsun insanlara yardım etme çabasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Türk İslam Efsaneleri adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı kısımlar şöyledir:

“Laleler Tanrı’nındı: Onları incitemezdi. İnsanlar da Tanrı’nındı; Laleli Baba insanları da incitemezdi. Yaradılanı hoş görürdü yaradandan ötürü.” (Türk İslam Efsaneleri, s. 83)

“Gemici Rumdu Rum olmasına ya, Moralı Rumlar gibi değildi; saftı, yüreği temizdi, kimsenin kötülüğünü istemez ve insanları kusurlarıyla birlikte severdi.” (Türk İslam Efsaneleri, s. 86)

“Sevmek dururken niçin nefret? Birlik varken niçin bölünmek? Kardeşim kardeşe düşmanlığı, tek bir yönde düşünüp ötekini kötölemek; iftira, fitne, fesat niçin? Ve bütün bunların en son pişmanlığı –duyulabilirse eğer- daha mı güzel? Sevmek, ezelden de ezel; sevmek, o içimizdeki –ama çoğumuzun hissetmekten korktuğu- o sınırsız, yumuşak, o pamuk gibi ap-ak el. Sevmek, en güzel!” (Türk İslam Efsaneleri, s. 199)

İfadeler incelendiğinde insanların birbirleriyle barış içerisinde, kötü duygular olmadan, birbirlerini ve diğer canlıları incitmeden, sevgiyle yaşayabileceği vurgulanmıştır. Bütün varlıklara sevgiyle bakılması gerektiği ve insanların kusurlarıyla da sevilabileceği anlatılmaktadır. İnsanların doğa sevgisi, hayvan sevgisi gibi sevginin farklı biçimlerini hissetmesi gerektiği aktarılmaktadır. Sevgi değerinin farklı şekilleriyle işlendiği göze çarpmaktadır.

“Türk ve Müslüman ülkesinde ezan okunurken hareket edilmezdi; durulurdu, bitinceye kadar dinlenilirdi, konuşulacaksa ezandan sonra konuşulur; iş, yapılacaksa ezandan sonra yapılırdı...” (Türk İslam Efsaneleri, s. 30.)

“Bugünkü servetin, o küçücük ekmek kırıntısına karşı duyduğun derin saygının karşılığıdır.” (Türk İslam Efsaneleri, s. 138.)

“Yedi düvelin ve yetmiş iki milletin ve bir de yedi iklimin dört köşesinin, cümle yeryüzünün baş edemeyip önünde diz çöktüğü, fermanını el pençe divan durup dinlediği hanlar hanı ol Sultan Süleyman ki bir gün diledi ve dileği üzere ferman buyurdu.” (Türk İslam Efsaneler, s.41.)

Efsanelerden alınan bu bölümler incelendiğinde insanların dinî unsurlara duyduğu saygı anlatılmıştır. Hem geleneklerimizde yeri olan hem de dinde yeri olan ekmeğe saygı duyulması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca Sultan Süleyman karşısında insanların el pençe durarak saygıda kusur etmedikleri de eserde işlenmiştir.

“Kadını görünce koştu; sırtından çuvalını aldı ve kadını götürüp barakasında ısıttı, karnını doyurdu; sıcak taze süt verdi.” (Türk İslam Efsaneleri, s. 14.)

“Kendi hâlini düşünmez, akşama sabaha bir avuç yiyeceği olsa da bir düşkün insan kapısını çalsa, bir lokma yiyecek istese, elinde olanın hepsini verirdi.”(Türk İslam Efsaneleri, s. 113.)

“Uzun kış gecelerinde ev ev dolaşır, fakir fukaranın ekmeğini bulurdu. Akşama kadar dilenir, sabahlara kadar dağıtırdı...” (Türk İslam Efsaneleri, s. 63.)

Alıntılanan ifadeler incelendiğinde insanların kendinden önce karşısındaki bireyi düşünmesi gerektiği aynı zamanda insanların varlıklı da olsa yoksul da olsa, ellerinde olanı başkalarıyla paylaşması ve diğerlerine yardım etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Başka insanlara yardım edebilmek için gayret göstermenin çok önemli bir davranış olduğu ifade edilerek yardımseverlik değeri vurgulanmıştır.

“Yeni ve büyük Türkiye’nin kuruluşundaki doğum sancılarında, bu kısa boylu Horasan Eri’nin payına ve nasibine düşen bunlardı: yeşil ağaç denizinin

zümürdünü kelleştirmemek ve şu görünen kelliği zümrütleştirmek...” (Türk İslam Efsaneleri, s. 21)

“Kut’un en kıyı mahallesinde kırık dökük bir kulübecikten her sabah olduğu gibi o sabah da evin erkeği çıktı. Doğan güne alıştırdı gözlerini ve bismillah deyip yola koyuldu. Debbağhanede çalışan bir yoksul işçiydi.” (Türk İslam Efsaneleri, s. 34)

“Şeyh Efendi, Yusuf Çavuş’a verdi torbayı.” Bir daha da başladığın işi yarım bırakma... hele o işi yapacak diye biri sana güvenmişken...” dedi. (Türk İslam Efsaneleri, s. 133)

Yukarıdaki ifadeler incelendiğinde bireyin başladığı işi yarım bırakmaması gerektiği, sorumluluklarının bilincinde olması gerektiği vurgulanmaktadır.

“Kadın: “ Sağ elimle aldım, sol elimle verdim.” dedi. Yalansız bir dünyanın, kalan, yalansız son çocuğuydu.” (Türk İslam Efsaneleri, s. 195)

“Bu mübarek camiye, böyle kirli halimle, taş taşıyamam. Ellerimle kirlenecek taşları ne bu camiye, ne de şu taşların yanına bırakamazdım. Ama gündeliğimi de hak etmem gerekti; hak etmezsem haram lokma yemiş olurdum.” (Türk İslam Efsaneleri, s. 81)

“Gökyüzü genişliğini kapsayan gözlerinde ince pırıltılar vardı: “Kendini yokladın mı oğul?” diye konuştu. “Senin ve erlerinin kursağında bir lokma haram var mı? Hak yiyor musun ve mazlumlara kötü davranıyor musun? Halk içre ikilik yaratıyor musun?” (Türk İslam Efsaneleri, s. 135)

Yukarıdaki ifadeler ve konuşmalar değerler eğitimi bakımından incelendiğinde insanların çalıştığı zaman alacağı parayı hak etmesi, haksız kazançlara yönelmemesi gerektiği ve her şartta korkmadan doğruyu söylemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Eserde bu konular üzerinden dürüstlük değeri aktarılmıştır.

Eserde geçiş sıklığı az olan diğer değerlere yönelik bazı cümle örnekleri şu şekildedir:

“Kara köpek bir kere havladı sadece; canı yanan her köpek gibi havladı. Duyulan tek ses bu idi... bundan sonrası bir taş sessizliğinde sustu... Bu dağ,

Zile'nin güneyinde uzanır şimdi, bir sıradağdır, adına Deveci Dağları derler. Üstünde bir deve kervanı taş olup kalmıştır.”

“Bilip öğrenmeyi, bir Hakan olarak görev sayıyor, bu en bilgili insana karşı açıkça ve herkesin önünde saygılarını sunamadığı için kendisini kınıyordu.” (Türk İslam Efsaneleri, s. 105)

“Reis'in Bulgar sesi: “Yurdun ve Tanrın içini çocuklarını istiyorum.” diye hırladı; “ Irmağa atacağım.” Kadının sesi hâlâ o ipek yumuşaklığındaydı: “ Yurdum ve Tanrım içinse... âmenna” dedi sadece; sustu.” (Türk İslam Efsaneleri, s. 195)

Alıntılanan ifadeler göz önüne alındığında *adalet*, *öz denetim* ve *vatanseverlik* değerlerinin işlendiği görülmektedir. Türk İslam Efsaneleri adlı eserde geçen adalet değeri genellikle ilahi adalet olarak aktarılmıştır. İnsanların dinî hükümlere uymaması ve verdikleri sözleri yerine getirmemesi üzerine Allah tarafından cezalandırılması efsanelerde yaygın olarak görülmektedir. Bir diğer değer olan *öz denetim* değeri, Hakan'ın kendi davranışlarını değerlendirdiği kısımlarla okuyucuya aktarılmaya çalışmıştır. Vatanseverlik değeri ise bir annenin yurdu için evlatlarından gözünü kırpmadan vazgeçebilmesiyle anlatılmıştır.

“O zaman ulu Tanrı, bunun böyle olmayacağını; üç eski dostun böyle küs, böyle kırgın ve dargın durmalarının yakışık kalmayacağını işaret buyurmuş. Gelgelelim dostluk denilen şey sırça saray gibidir. Gün vurdu mu ıslıl ıslıl ıslıdar da bir deli yel esip o sırça sarayı bölük börçük etti mi cehennem benzeri yanar; Tanrı'nın ışığı dostsuz kalmış gönüllere girmez.” (Türk İslam Efsaneleri, s. 123)

“Ve cennet insanları, her biri kaşığındaki yiyeceği karşısındakinin ağzına uzatıp onu doyurarak yemek yiyordu; kendilerini düşünmüyordu, kendilerini başkaları düşünüyordu; her biri, ben değil, başkası yesin diyordu.” (Türk İslam Efsaneleri, s. 170)

Eserde dostluk değeri aktarılırken dost olan insanların birbirlerine güven duyması gerektiği ve dostu, arkadaşı olmayan bir insanın gönlüne Tanrı'nın da girmeyeceği ifade edilmiştir.

4.2. Karşılaştırmalı Türk Destanları

Eser Türk destanlarını diğer destanlarla uzak yakın ilgilerini karşılaştırmak amacıyla yazılmış daha çok araştırma-inceleme tarzında kaleme alınmış bir eserdir. Mustafa Necati Sepetçioğlu sözlü gelenek ürünlerimiz olan destanları kendi üslubuyla birleştirerek okuyucuya aktarmıştır. Sepetçioğlu eseri yazma amacını şu şekilde dile getirmiştir: “Türk destanlarını konu edinen bu kitap, önceden belirtelim ki bir el kitabıdır. Ortaöğretimde okuyan gençler için düşünülmüştür; ilmî bakımdan büyük bir iddiası yoktur. Yaradılış ve Türeyiş adını verdiğim Türk Destanı’nı hazırlarken aldığım notlar, destanlarımızın öteki milletlerin destanları ile uzak yakın ilgilerini karşılaştırma sırasındaki yorumlamalarım ve düşüncelerim zamanla böyle bir kitabı yazmama sebep oldu.” (Sepetçioğlu, 1972, s. 7). Eserde destanların oluşumu, destan çekirdeğinin gelişmesi gibi süreçler de ele alınmıştır. Eserin içeriğinde hem doğal destanlara hem de yapay destanlara yer verilmiştir. Aynı zamanda karşılaştırılan destanlar kısa bir şekilde özetlenmiştir. Karşılaştırmalı Türk Destanları adlı eser kök değerler bağlamında incelendiğinde tespit edilen değerler tablo 7’ de belirtilmiştir.

Tablo 7. *Karşılaştırmalı Türk Destanları Adlı Eserde Yer Alan Kök Değerlerin Dağılımı*

Kök Değerler	f
Adalet	3
Dostluk	6
Dürüstlük	-
Öz denetim	-
Sabır	-
Saygı	2
Sevgi	12
Sorumluluk	3
Vatanseverlik	4
Yardımseverlik	10
Toplam	44

Tablo 7’ye göre eserde en sık işlenen değer 12 geçiş sıklığıyla sevgi değeri olduğu görülmektedir. Ardından 10 geçiş sıklığı ile yardımseverlik, 6 geçiş sıklığıyla dostluk değerinin işlendiği görülmektedir. Eserde vatanseverlik, adalet ve saygı değerine diğer kök değerlere göre daha az yer verildiği tespit edilmiştir. Bunun

yanında dürüstlük, öz denetim ve sabır değerine hiç yer verilmemiştir. Eserde destanların kısa bir özetinin verilmesi ve eserin daha çok araştırma-inceleme tarzı bir eser olması bazı kök değerlerin az bulunmasının ya da hiç olmamasının nedeni olarak görülebilir. Karşılaştırmalı Türk Destanları adlı eserde tespit edilen kök değerlerin işlendiği bazı kısımlar şu şekildedir:

“Kız, öyle güzel öyle güzeldi ki, güldüğü zaman mavi gök de gülüyordu, ağladığı zaman gökyüzünde ağlıyordu. Oğuz Kağan kızı görünce aklı başından gitti, kızı sevdi, aldı, onunla evlendi.” (Karşılaştırmalı Türk Destanları, s. 44)

“Sarayını, ocağını, karısı Penelop’u özledikçe özler; kavuşmak için canını ver deseler hiç düşünmeden, hay hay, diyecektir.” (Karşılaştırmalı Türk Destanları, s. 82)

“Babasının öcünü almak için beyin üstünü üstüne vardığı akınlardan birinde Köroğlu, beyin güzel kız kardeşi Döne’yi görür. Gördüğü gibi de vurulur; Köroğlu, Döne’ye âşık olur. Çamlıbel Köroğlu için aşkının alev alev yandığı bir yer olmuştur artık.” (Karşılaştırmalı Türk Destanları, s. 167)

Verilen ifadeler incelendiğinde sevginin en yoğun hali olan aşk duygusu üzerinden sevgi değeri aktarılmıştır. Karısını son bir kez görebilmek için hayatından vazgeçebilen Penelop ve düşmanının kız kardeşine âşık olan Köroğlu ile sevginin gücüne değinilir.

“Çifti, hayvanı olmayanlara para verip hayvan almalarını söylemiş. Zaten nerde bir yoksul varsa gelir, Köroğlu’nun verdiği para ile geçimini sağlarmış.” (Karşılaştırmalı Türk Destanları, s. 177)

“Ev sahibi çıkıp onları görür ve kendilerine acıyarak evine alır.

Onlarında adını sordu ise de,

Kızda da dil yoktu,

Oğlanda da dil yoktu.

Bir kapla süt aldı,

Kaymağı başlarına sürdü,

Sütü ağızlarına sürdü,

İkisi de dile geldi.” (Karşılaştırmalı Türk Destanları, s. 197)

“Halkına dönünce,

Avını, kuşunu bölüştürdü,

Yayayı atlandırı.

Çıplak kimseye elbise giydirdi.” (Karşılaştırmalı Türk Destanları, s. 205)

Destanlardan alınan yukarıdaki kısımlara değerler eğitimi bağlamında bakıldığında eserde yoksul, yardıma muhtaç olan kimselerin ihtiyaçlarının karşılanması üzerinden yardımseverlik değerinin işlendiği görülmektedir.

“Arkasından, öcünü almak için Ay-Möke gelip yetişir, Akırgang- Tas’ı öldürdükten sonra, mükemmel bir insan olan dostunun yabancı yerde ölmesine ağlar; öyle ki, ızdıraptan karaciğeri titrer ve kemikleri zangırdar.” (Karşılaştırmalı Türk Destanları, s. 204)

“İlahlar, Gılgamış ile Enkidu’nun düşman olmasını istemişti. Hatta Gılgamış ve Enkidu korkunç bir kavgaya bile tutuştular; ikisi de birbirine denk idi. Yenilemeyince dost oldular. Bu dostluk sonuna kadar sürdü öylece.” (Karşılaştırmalı Türk Destanları, s. 63)

İfadeler incelendiğinde insanın arkadaşı, dostu için her şeyi yapabileceği anlatılmıştır. Ay-Möke’nin dostunun öcünü almak için gelmesi ve onun arkasından gözyaşı dökmesi dostluk değerini karşımıza çıkarır. Gılgamış ile Enkidu’nun önce düşman olup sonrasında bu mücadelenin sonsuz bir dostluğa dönüşmesi anlatılarak dostluğun önemi vurgulanmıştır.

“Cengiz Han, bütün ömrünü yurduna ve milletine verir; çalışıp didinir, dünyanın en büyük, en sağlam devletlerinden birini kurar.” (Karşılaştırmalı Türk Destanları, s. 162)

“Ben artık burada duramayacağım. Vatanımı özleyorum. Onsuz yaşayamayacağım.” (Karşılaştırmalı Türk Destanları, s. 187)

“Bir zaman sonra İskender’in gönderdiği öncü birliklerle karşılaştılar. Türk erleri, İskender’in öncü birliklerine bir gece baskını yaptı. Çok kanlı bir baskındı bu, ölüm kalım meselesiydi.” (Karşılaştırmalı Türk Destanları, s. 126)

İfadeler incelendiğinde Cengiz Han’ın bütün ömrünü vatani için harcamasından bahsedilerek ve vatana duyulan özlem ile vatandan uzak kalmanın üzüntüsü anlatılarak vatanseverlik değeri işlenmiştir. Bununla birlikte vatan toprağı için gözünü kırpmadan savaşarak ölüme giden Türk erleri anlatılarak vatanseverlik duygusunun önemi ifade edilmiştir.

“Kara Han arkasından yardımcı ruhlarına: “Gün Aşan, sen, içki içip aklını yitirenleri; körpecik çocukları, kısarak yavrularını, inek buzağılarını koru, onlara kötülük gelmesin. Sağlığında iyilik yapmış olanların ruhlarını yanına al, intihar edenlerinkini alma. Zenginlerin malına göz dikenleri, hırsızları, başkalarına düşmanlık edenleri koruma.” (Karşılaştırmalı Türk Destanları, s. 23)

İfadeler incelendiğinde Kara Han’ın yardımcı ruhlarına adaletin gereğı olan iyilik yapanları yanına almasını söylemesi, hırsızları ve düşmanlık edenleri korumamasını söylemesi adalet değerin vurgulandığını göstermektedir. Paragraf kök değerler bakımından incelendiğinde Altun Kağan’ın Oğuz Kağan’a hediyeler sunması ve onun sözünü dinlemesi saygı değerine örnek olarak gösterilmektedir.

4.3. Can Ocağında Pişen Aş

Sepetçioğlu Can Ocağında Pişen Aş’ı şöyle açıklamıştır: “Can Ocağında Pişen Aş dediğimiz bu kitaba başlarken, o can ocağında pişen aşın bugün Anadolu ve Rumeli topraklarımızı sınırlayan mübarek yurdu nasıl bir Türk ve Müslüman tadında besleye geldiğini, Ahmet Yesevi’nin gösterdiği yolda yetiştirdiğı müridleri, halifeleri, dervişleri hocalarından aldıklarını geliştirerek bin yıllık bir yurdu adım adım, tıpkı dikenlerden ve ayırık otlarından temizlenen bir toprak gibi bugüne hazırlamışlardır. Can ocağında pişen aş dediğimiz lezzet işte budur; bugünkü yurdumuzdur.” (Sepetçioğlu, 1979, s. 5).

Eserde Hoca Ahmet Yesevi'nin hayatı romanlaştırılarak anlatılmıştır. Eser peygamber efendimizin bir sohbeti sırasında Hazret-i Cebrail'in nur ile pırıl pırıl hurma dolu bir tabak getirmesi, hurmalardan birinin Türkistan'da doğacak ve ismi Ahmet olacak çocuğa verilmek üzere sahâbelerden Arslan Baba'ya emanet edilmesi ile başlamaktadır. Daha sonra Ahmet Yesevi'nin babası Şeyh İbrahim ile annesi Ayşe Hatun'un tanışması ve evlenmesi hikâyeleştirilerek anlatılmıştır. Ayşe Hatun'un ilk çocuğu Gevher-Şehnaz'ın doğumu ardından ikinci doğuma müteakip öleceğini rüyasında görmesi ve Ahmet'in dünyaya gelmesinin ardından Ayşe Hatun'un ölmesine değinilmiştir.

Ahmet'in çocukluğu ablasının koruması altında geçmiştir. Ahmet 7 yaşına geldiğinde ağzından çıkan her kelime derin anlamlar taşımaktadır. Ahmet manevi gücünü Karacuk Dağı'nı yerle bir ettiği keramet ile göstermiştir. Ahmet ve ablası Sayram'dan ayrıldıktan sonra Ahmet, Arslan Baba'yla karşılaşır ve Peygamberin verdiği emaneti ister. Daha sonra Ahmet, Yesi şehrine yerleşir ve bundan sonra Ahmet Yesevi olarak anılır. Zamanla Ahmet Yesevi, müritlerini belirli yerlere göndermiştir. Bunlardan Süleyman Hakim Ata'yı görevlendirip Asya'nın batısına, Sarı Saltuk'u ise Urumeli'ne gönderir. Ahmet Yesevi 63 yaşına geldiğinde dünyayla olan bütün bağlantısını keserek tekkenin bahçesine kazdırdığı kuyuya iner. Ahmet Yesevi bir daha dünya yüzü görmemiştir. Can Ocağında Pişen Aş adlı eser değerler bağlamında incelendiğinde kök değerlerin geçiş sıklığı tablo 8' de belirtilmiştir.

Tablo 8. *Can Ocağında Pişen Aş Adlı Eserde Yer Alan Kök Değerlerin Dağılımı*

Kök Değerler	f
Adalet	1
Dostluk	-
Dürüstlük	3
Öz denetim	2
Sabır	5
Saygı	13
Sevgi	12
Sorumluluk	6
Vatanseverlik	4
Yardımseverlik	5
Toplam	51

Tablo 8 incelendiğinde eserde 13 geçiş sıklığıyla saygı ve 12 geçiş sıklığıyla sevgi değerinin ön plana çıktığı görölmektedir. Bunların yanı sıra 6 geçiş sıklığıyla sorumluluk değeri, 5 geçiş sıklığıyla sabır ve yardımseverlik değeri, 4 geçiş sıklığıyla vatanseverlik değeri, 3 geçiş sıklığıyla dürüstlük değeri, 2 geçiş sıklığıyla öz denetim değeri, 1 geçiş sıklığıyla adalet değeri de tespit edilen diğer kök değerlerdir. Dostluk değerine ise eserde yer verilmemiştir.

Eser genel anlamda incelendiğinde Ahmet Yesevi'nin hayatını konu aldığı için değerlerin dinî değerlerin içerisinde verildiğı söylenebilir. Sevgi ve saygı değerine daha çok Allah'a ve peygambere duyulan sevgi ve saygı olarak değinilmiştir.

Eserde Ahmet Yesevi'nin hayatı ve tekkesi anlatıldığı için sevgi ve saygı değerinin diğer değerlere göre daha fazla işlendiğı söylenebilir. Eserde Tekke içerisinde müritlerinin Ahmet Yesevi'ye duydukları sevgi ve ona gösterdikleri saygı sıkça dile getirilmiştir.

Can Ocağında Pişen Aş adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiğı bazı kısımlar şu şekildedir:

“Yapılacak harekete ne yönde olursa olsun, sevgi dediğimiz o bal hamurundan karıştırılmasını ister. Sevgi dediğimiz bal hamuru karıştırıldığı zaman yapılacak hareketlerin hepsinde bir yumuşama görülür ve böyle hareketlerin sonu daima iyiye, güzele ve faydaya olur.” (Can Ocağında Pişen Aş, s. 8)

“Ahmed o yaşında bile sevginin kudretini biliyordu. Sevmek; sadece insanları değil bütün canlıları sevmek, hatta değil hatta tabii olarak taşı taş yüreğindeyken sevmek, cansızları dahi Tanrı yarattığı için sevmek... İslam'ın buyruğuydu bu ve Tanrı'dan gelen buyrukların en başındaydı. Sevince dünya umutlanıyor, sevince yeryüzü mutluluğı tanıyor ve sevince insanın özü, insanlığa tatlanıyordu. Sevmek... Laf oluşuna değil; sevmek, insanları kandırmak için değil ve sevmek ki insanı insan yapan duygu, evet o sevmek, yüreksizlere bile yürek olabilecek sevmek ancak Tanrı'yı ve hayatı bilmek ile mümkündür.” (Can Ocağında Pişen Aş, s. 137)

“Tahtı gönüllerde olan tek Tanrı'nın rahmetinin sevgi, kısmetinin sevgi, marifetinin sevgi olduğunu söylüyordu ve “Sevmek yücelmektir oğul

Ahmedim” diyerek sevgiyi övüyordu, “Sevmek insan olmasını bilmektir. Sevmesini bilmeyen insanım demesini de bilmez. İnsanım demesini bilmezse ne olur?” (Can Ocağında Pişen Aş, s. 153)

İfadeler incelendiğinde her ne olursa olsun, her zaman, herkesi sevmenin gerekliliğinden bahsedilmiştir. Sadece insanları değil Allah’ın yarattığı her şeyin sevillebileceği, insanın özünün sevgi olduğu söylenmiş ve sevgiyle işlenmiş davranışlarının daima faydalı olacağı vurgulanmıştır. Arslan Baba’nın Ahmet Yesevi’ye sevgiyi anlattığı cümlelerde sevgi değerinin en kapsamlı haliyle işlendiği görülmektedir.

Abdülmuttalib adı keyfini kaçırmıştı. “Gelsin!” buyurdu ama üstü zümrüdünden yakutuna, zafirinden elmasına, mercanından incisine göz alıcı pırıltılarla süslü altın tahtında rahatına oturamadı. Elinde olmadan ayağa kalktı. İçeri giren Abdülmuttalib’i saygı ile karşıladı; o garip çekinişi artmıştı. (Can Ocağında Pişen Aş, s. 173)

Süleyman, Hocasının yanındakinin kim olduğunu bilmiyordu; tekkenin konuğu Hoca Ahmed Yesevi’nin saygı duyarak buyur ettiği bir kimse bilinirdi ve tabii Hoca’nın o saygı duyduğu konuğu, Süleyman gibi tekkede bulunan herkesin misafiri sayılırdı. Bu yüzden Süleyman, Hocasının konuğuna, çocuk yaşından umulmayan büyük bir saygı göstererek el öptü. (Can Ocağında Pişen Aş, s. 212)

Kısaca söylemek gerekirse herkes memnun idi. Bir huzursuz olan küçük Ahmet. Ablasından önce konuşmuş olmaktan utanıyordu. (Can Ocağında Pişen Aş, s. 129)

Eserde geçen bölümler incelendiğinde saygı değeri, büyüklere karşı gösterilen hürmet ile örneklendirilmiştir. Aynı zamanda misafire saygı duymak ve el öpmek gibi davranışlarla da saygı değerinin işlendiği göze çarpmaktadır. Bununla birlikte Ahmet Yesevi’nin ablasından önce konuştuğu için ona saygısızlık yaptığını düşündüğü bölüm incelendiğinde saygı değerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

“Başkası zahmet çeksin diye ben zahmetten kaçarsam bana neden iş verilir? Verilen işin eksiksiz ve dahi en iyisinden yerine getirilmesi beni Yaradan’a hürmet değil midir?” (Can Ocağında Pişen Aş, s. 213)

“Hoca’nın verdiği izinle de tekkeden ayrıldı, Hocasından öğrendiğini, Hocasından gördüğünü, Hocasının diliyle, Türkçe’nin tadına doyum olmaz ahengiyle Türklere aktarmağa devam etti.” (Can Ocağında Pişen Aş, s. 210)

“O günden sonra Süleyman adı Hakim Süleyman olarak kaldı ve tekkede, Hoca Ahmed Yesevi’nin icazetiyle Süleyman Hakim Ata olacağı günece verileni en iyi biçimiyle aldı, söylenileni en güzel haliyle yerine getirdi; öğrendiğini öğreteceği güne saklaya saklaya, bir gün bile görevinden şaşmadı.” (Can Ocağında Pişen Aş, s. 214)

İnançlı bir kişinin kendisine verilen sorumlulukları en iyi şekilde yerine getirmesi ve sorumluluklardan kaçmaması gerektiği üzerinde durulmuştur. Ahmet Yesevi’nin müritlerine verdiği görevlerle sorumluluk değerine vurgu yapılmıştır.

“Beklemek, tarihin en sevdiği harekettir; beklemesini bilmeyeni hiçbir zaman bağışlamamış olan tarih, beklemesini bilen de hiçbir zaman unutmaz. Çünkü beklemekte sabır vardır; sabır ise, zaferin kapısıdır.” (Can Ocağında Pişen Aş, s. 24)

“Tanrı’nın insanlara insanlığını bilerek yaşayabilmesi için öğrenmeleri gerekeni öğretecek olan peygamberler, her geldiği toplulukta akıl almaz güçlüklerle karşılaşmışlardır, ama sabretmişlerdir, beklemişlerdir.” (Can Ocağında Pişen Aş, s. 26)

“Mekke’den, insan üzüntülerinden daha içli ümmet üzüntüsüyle ayrılan Hz. Muhammed ışığını Medine’ye götürmüş ve orada, Müslüman sabrının şaheserini çizen bir bekleyişle beklemiş, ayrılmak zorunda bırakıldığı Mekke’ye İslam’ın sancağı olarak dönmüştür.” (Can Ocağında Pişen Aş, s. 46)

İfadeler incelendiğinde, sabrın en önemli timsali olan Peygamber efendimizin İslam’ı yaymaya çalışırken yaşadığı zorluklar karşısındaki ön plana çıkarılmıştır. Sabırlı bir bekleyişin sonunda insanların elde etmek istediklerine sahip olabileceği anlatılarak sabır değeri işlenmiştir.

“Kazanç derken para pul cinsinden, mal mülk benzerinden, dünya pahasında ölçülür bir kazanç düşünmeyelim. Çünkü çocuk Yusuf öylesinden, çocuk iken de uzaktı. Eline verilenin pek azını yiyor, pek çoğunu başkasına veriyordu.”
(Can Ocağında Pişen Aş, s. 61)

“Ağrılara ve yaralara ilaç yapıyordu, ısıtma hastalığına birebir geldiğine yemin kasem edilir nüshalar yazıyordu. İmdat çağıran herkese koşup yetişiyor, kimse çaresiz kalmasın istiyordu.” (Can Ocağında Pişen Aş, s. 67)

“Ahmed Yesevi, bu arayı Buhara’da boşuna yaşamadı. Hocasının sağlığında yaptığını yapıyor, Buhara’da ev ev, gerekirse köy köy dolaşıyordu. Dertlilere deva, hastalara şifa olmanın çarelerini arıyor, bulamadığında mustarip gönlünü uykusuz gecelere salıyordu.” (Can Ocağında Pişen Aş, s. 163)

Eserden alınan yukarıdaki paragraflarda yardımseverlik değerinin vurgulandığı görülmektedir. İnsanların kendi sahip oldukları imkânları başkalarıyla paylaşması ve yardım isteyen herkesin yardımına koşması gerektiği anlatılmıştır.

Diğer değerlere göre geçiş sıklığı bakımından sayısı az olan değerlere ait örnekler aşağıda belirtilmiştir:

“Tek bir boş söz söylemedi, iyiyi, doğruyu, güzeli konuştu konuştuğunda.”
(Can Ocağında Pişen Aş, s. 42)

“Kendi geçimini kendi eliyle, emeğiyle, yonttuğu tahta kaşıklardan, kepçelerden, taslardan, tabaklardan sağlamış, kursağına emeğinin, olmayan, alnının terini taşımayan bir lokma bile sokmamıştır.” (Can Ocağında Pişen Aş, s. 177)

İfadeler incelendiğinde Ahmet Yesevi’nin her zaman doğruyu söylemesi ve geçimini kendi emeğiyle, alın teriyle kazanması dürüstlük değerinin en güzel örneklerindendir.

“Doğrusu Karacuk Dağı’nın direnmesi akıl almaz işlerdendi ama o da varlığını devam ettirebilmek için direnecekti tabii. En iyisi sebebi kendilerinde aramaktı. Buna böyle karar veren erenler, kendi kendilerine döndüler ve neyin noksan olduğunu aramağa başladılar.” (Can Ocağında Pişen Aş, s. 121)

Erenlerin Karacuk Dağı'nı yok etmeye çalışırken hatayı kendilerinde aramaları ve olayı bu şekilde çözmeye çalışmaları öz denetim değerinin işlendiğinin bir göstergesidir.

“Kimseyi ayırmazdı; Hristiyan demez, ateşperest, putperest bilmez, insanlığı bir bütün bilir, bölmez, herkesin evine giderdi, İslamiyet'in yüceliğini söylerdi.” (Can Ocağında Pişen Aş, s. 67)

Ahmet Yesevi'nin insanlar arasında ırk, cinsiyet ya da din ayrımı yapmadan herkese eşit bir şekilde davranmasıyla adalet değeri vurgulanmıştır.

4.4. Dedem Korkut'un Kitabı

Eser 4 bölümden oluşmaktadır.

1. *Dedem Korkut Kitabı'nın özellikleri*
2. *Giriş*
3. *Kitâb-ı Dedem Korkud Alâ Lisân-ı Tâ'ife-i Oğuzhân*
4. *Metinler*

Sepetçioğlu, eserde Dede Korkut'un 12 hikâyesinin dilini sadeleştirerek okuyucuya aktarmıştır. Metinlere yer vermeden önce Dede Korkut'un özelliklerinden bahsetmiş, Türk milleti tarafından Dede Korkut'un bu kadar benimsenmesinin çok önemli olduğunu belirtmiştir.

Sepetçioğlu (1972), kitabı yazma sürecini şöyle açıklar: “Türkiye'mizin 1970 yılı başlarından bütün bir on yıl sürecek o kara talihsizlik döneminde yüzde yüz bizim olan değerlere ve kültür-medeniyet eserlerinin yayın yoluyla gençlere duyurulmasına açlık derecesinde ihtiyaç vardı. Özellikle, ortaokul ve lise ölçüsündeki genç yaradılışların, yarına bakış açılarının bulanıklıktan ve ürküntüden de kurtulması şart idi. Bu düşüncelerle birkaç kitabın yazılması veya hazırlanması görevini üzerime aldım. Dedem Korkut'un Kitabı adlı kitap bunlardan biriydi.”

Dedem Korkut'un Kitabı adlı eser değer eğitimi açısından incelendiğinde tespit edilen değerler tablo 9'da belirtilmiştir.

Tablo 9. *Dedem Korkut'un Kitabı Adlı Eserde Yer Alan Kök Değerlerin Dağılımı*

Kök Değerler	f
Adalet	5
Dostluk	6
Dürüstlük	8
Öz denetim	2
Sabır	2
Saygı	16
Sevgi	20
Sorumluluk	4
Vatanseverlik	7
Yardımseverlik	12
Toplam	82

Tablo 9'a göre eserde 20 geçiş sıklığıyla en fazla işlenen değer sevgi değeri olduğu görülmektedir. Devamında 16 geçiş sıklığıyla saygı değeri, 12 geçiş sıklığıyla yardımseverlik değeri, 8 geçiş sıklığıyla dürüstlük değeri, 7 geçiş sıklığıyla vatanseverlik değeri, 6 geçiş sıklığıyla dostluk değeri, 5 geçiş sıklığıyla adalet değeri ve 4 geçiş sıklığıyla sorumluluk değeri işlenen diğer değerler olarak görülmektedir. Hikâyelerde tüm kahramanların Dede Korkut'a ortak bir sevgi ve saygı beslediği görülmektedir. Bu nedende sevgi ve saygı değerleri eserde en sık işlenen değerlerin başında gelmektedir.

Dedem Korkut'un Kitabı adlı eserde geçen kök değerlerin işlendiği bazı bölümler aşağıda verilmiştir:

"Çağırıp Dirse Han'a söyler, görelim hânım ne söyler:

Beri gel başımın bahtı, evimin tahtı,

Han babamın güveyisi,

Kadın anamın gözbebeği,

Atamın, anamın verdiği,

Göz açıp gördüğüm,

Gönül verip sevdiğim,

A Dirse Han!" (Dedem Korkut'un Kitabı, s. 42)

"Penceresi altın otağımın kabzası oğul!

Kaza benzer kızımın, gelinimin çiçeği oğul!

Görür gözümün aydını oğul!

Tutar belimin kuvveti oğul!

Kudretli Oğuz'un imrendiği canım oğul!” (Dedem Korkut'un Kitabı, s.97)

“Han Kazan burada söylemiş, görelim hânım ne söylemiş:

Oğul, oğul, ay oğul!

Karşı yatan kara dağımın yükseği oğul!

Güçlü belimin kuvveti, canım oğul!

Yorgun gözlerimin ışığı oğul!

Şafaklarda uyanışım senin için!

Konur atımı yormuşum senin için!

Ak giyimime kir eklendi senin için!

Benim başım kurban olsun canım oğul, senin için!” (Dedem Korkut'un Kitabı, s. 113)

Hikâyelerden alınan ifadeler incelendiğinde sevgi değeri genellikle insan sevgisi üzerinden vurgulanmıştır. Hikâyelerde derin bir karı-koca sevgisinin olduğu görülmektedir. Hikâyelerin genelinde evlat sevgisinin olduğu, sevdikleri için ölümü bile göze alan kahramanlar olduğu göze çarpmaktadır.

“Korkut Ata, Oğuz kavminin olmaz işini oldururdu; her ne iş olsa Korkut Ata'ya danışmadan yapmazlardı. Ne buyurursa kabul ederlerdi. Sözünü tutup yerine getirirlerdi.” (Dedem Korkut'un Kitabı, s. 31)

“Uruz, babasının sözünü kırmadı, çekilip geri döndü. Yerden yüce dağlar başına arkadaşlarını alıp çıktı. O zamanda oğul baba sözünü iki eylemezdi, iki eylese o oğulu kabul eylemezlerdi.” (Dedem Korkut'un Kitabı, s. 104)

“Dedem Korkut; senin benim, ak saçlı aksakallı dedemin; yüzü nurlu, gözü gönlü gururlu ak-pak ninemin, önünde diz çöküp saygı duyduğu, el öpüp baş koyduğu, her sözü bir hikmet taşıyan, her masalı günlerce, gecelerce gönüllerde yaşayan bir ulu kişi imiş.” (Dedem Korkut'un Kitabı, s. 213)

Alıntılanan ifadeler incelendiğinde Dede Korkut'a büyük bir saygı duyulduğu görülmektedir. Dede Korkut dışında hikâyelerde aile büyüklerine de derin bir saygı

söz konusudur. Uruz'un babasının sözünü ikiletmemesi, istenileni hemen yerine getirmesi bunun örneklerinden biridir.

“İç Oğuz'un, Dış Oğuz'un beylerini başına topla,

Aç görsen doyur,

Çıplak görsen giydir,

Borçluyu borcundan kurtar,” (Dedem Korkut'un Kitabı, s. 37)

“Bezirgân önlerine düştü, kılavuz oldu. Kâfir de inerek bir yerde akçe bölüşmekteydi. Bu sırada yiğitler meydanın arslanı, pehlivanların kaplanı Boz Oğlan yetişti. Bir iki demedi, kâfirlere kılıç vurdu, başkaldıran kâfirleri öldürdü, gaza eyledi, bezirgânların malını kurtardı.” (Dedem Korkut'un Kitabı, s. 71)

“Kuru kuru çaylara su saldım,

Kara elbiseli dervişlere adak adadım,

Yanıma doğru baktığımda komşumu görüp gözettim,

Umanıma, bekleyenime yemek yedirdim,

Aç görsem doyurdum, çıplak görsem donattım,” (Dedem Korkut'un Kitabı, s. 108)

Eserden alınan bölümler incelendiğinde açların doyurulması, muhtaçların giydirilmesi, borçluların borcundan kurtarılması ve komşuların gözetilmesi söylenerek yardımseverlik değeri anlatılmaktadır. Aynı zamanda Boz Oğlan'ın zor durumda olan insanları kendi canını tehlikeye atarak kurtarması yardımseverlik değerine dikkat çekmektedir.

“Yalan söz bu dünyada olmasın daha iyi. Gerçeklerin üç otuz on yaşını doldursa daha iyi.” (Dedem Korkut'un Kitabı, s. 32)

“Kazan: Vallah billah doğru yolu görür iken eğri yoldan gelmeyeceğim. ” dedi. “Vallah Kazan iyi and içti.” dediler.

Haklıya haklı, haksıza haksız der imiş. Güçsüzü ezdirmez, yoksulu gözetip, yurdun dirliğini bozana, törelere uymayana, bey de olsa, paşa da olsa karşı dururmuş.” (Dedem Korkut'un Kitabı, s. 213)

İfadeler incelendiğinde şartlar ne olursa olsun doğru konuşmanın gerekliliği vurgulanmıştır. Hikâyelerin giriş kısmında Dede Korkut tanıtılırken her zaman doğru söylediği ve haklıyı haksızdan ayırabilmesi belirtilerek dürüstlük değerinin önemine dikkat çekilmiştir. Eserde dürüstlük hem millî hem de dinî niteliklerin bir sonucu olarak hikâyelerdeki kahramanlarda yer bulmuştur.

“Karacuk Çoban zorladı, koca ağacı köküyle kökeniyle kopardı, arkasına aldı. Kazan’ın ardına düştü. Kazan baktı gördü çoban ağacı arkasına almış geliyor. Kazan der: “Bre çoban bu ağaç ne ağaçtır?” çoban: “ Ağam Kazan bu ağaç o ağaçtır ki sen kâfiri tepelersin, karnın acıkır, ben sana bu ağaç ile yemek pişiririm. ” dedi.” (Dedem Korkut’un Kitabı, s. 58)

“Gece uykusunda kâfir otağa saldırdı. Sağdıç kılıcını sıyırdı eline aldı: “ Benim başım Beyrek’in başına kurban olsun.” dedi. Sağdıç paralandı, şehit oldu.” (Dedem Korkut’un Kitabı, s. 79)

*“Berî gelin kırk arkadaşım,
Size kurban olsun benim başım!” (Dedem Korkut’un Kitabı, s. 105)*

İfadeler incelendiğinde dostlarının hem iyi gününde hem de kötü gününde yanında olan, onlar için ölümü göze alabilen kahramanların yer aldığı görülmektedir. Eserde dostluk değeri genellikle hakanların, beylerin sürekli yanında olan 40 yiğit üzerinden anlatılmıştır.

Sevgi, saygı, yardımseverlik, dürüstlük ve dostluk değerlerine göre geçiş sıklığının daha az olduğu değerlerin örnekleri aşağıda verilmiştir:

*“Soyumun sopumun konduğu yurdum,
Yaban eşeği ile yaban geyiğine komşu yurdum,
Alaca atlı kâfir görmemiş yurdum,
Seni düşman nereden dalamış güzel yurdum,
(...)*

Bu durumu böylece gördüğünde Kazan'ın kara çekik gözleri kan yaş doldu, kan damarları kaynadı, kara bağırsırsıldı. Konur atını tepikledi, kâfirin geçtiği yola düştü gitti.” (Dedem Korkut'un Kitabı, s. 54)

Paragraf incelendiğinde Kazan'ın yurdunun başına gelenleri görünce kanlı yaşlar dökmesi ve düşmanların peşine düşmesi vatanseverlik değerinin bir göstergesidir.

Haklıya haklı, haksıza haksız der imiş. Güçsüzü ezdirmez, yoksulu gözetip; yurdun dirliğini düzenini bozana, törelere uymayana, bey de olsa, paşa da olsa karşı dururmuş. (Dedem Korkut'un Kitabı, s. 213)

Dede Korkut'un özelliklerinin anlatıldığı paragraf, Dede Korkut'un kararlarını adaletli bir şekilde verdiğini gösterir.

Evin desteği odur ki, kırdan yabandan eve bir konuk gelse kocası evde olmasa, onu yedirir içirir, ağırlar, konukluğunu yüce bilir, gönderir. (...) Nasıldır dolduran top? Kuşluk vakti uyandı; dürtükleyince yerinden kalktı, elini yüzünü yumadan obanın ucundan bu ucuna, bu ucundan o ucuna koşup durdu; dedikodu yaptı, kapı dinledi, öğleye kadar gezdi, öğleden sonra evine geldi.(Dedem Korkut'un kitabı, s. 33)

Dedem Korkut'un Kitabı'nda yer alan hikâyelerin giriş kısmından alınan paragrafta kadın tiplerinden bahsedilirken evin desteği olan kadının sorumluluklarını yerine getirdiği anlatılırken dolduran top olan kadın sorumluluklarını yerine getirmediğinden eleştirilir.

4.5. Kutsal Mahpus Ebu Hanife

Sepetçioğlu'nun biyografik roman türünde kaleme aldığı bir eseridir. Eserin ilk 17 sayfasında Ebu Hanife'nin hayatı hakkında bilgiler vermiştir. Asıl roman bu noktadan sonra başlamaktadır. Ebu Hanife'nin doğru bildiği yoldan asla vazgeçmediği, hırstan ve kinden uzak durduğu anlatılmaktadır. Eserin şahıs kadrosu çok zengin değildir, bütün olaylar Ebu Hanife'nin çevresinde gelişmektedir.

Roman, Emevi Dönemi Irak valisi Yezid Bin Hubeyre'nin Ebu Hanife'yle görüşmek için onu sarayına çağırması ile başlar. Davete icabet etmek gerektiğini

düşünen Ebu Hanife saraya doğru giderken yolda Ebu Müslim karşısına çıkar ve saraya gitmemesini söyler. Ebu Hanife, Ebu Müslim’le birlikte eve döner ve Emevi politikaları hakkında konuşurlar. Ebu Müslim, Ebu Hanife’nin başa geçmesi gerektiğini söyler. Ebu Hanife düşünmesi gerektiğini söyleyerek saraya doğru tekrar yola çıkar.

Vali ve beraberindekilerin sorularına çekinmeden, dürüstçe cevap verir ve İslam’a uygun fetvalar verilmesi gerektiğini ayrıca halka işkence edilmemesi gerektiğini ifade eder. Bunun üzerine Vali, Ebu Hanife’yi susturmak için ona devletin üst kademelerinde görevler teklif eder, Ebu Hanife teklifleri geri çevirince zindana atılır ve orada işkencelere maruz kalır.

Kadı Bey’in araya girmesiyle Ebu Hanife zindandan çıkarılır ve Mekke’ye gönderilir. Bu sırada Ebu Müslim çalışmalarına devam eder ve bir Ramazan Bayramında ilk defa hutbeyi Abbasiler adına okutur. Ebu Hanife’yi, Abbasiler başa geçti diyerek Kûfe’ye geri dönmesi gerektiğini kendini halife olarak kabul edeceklerini söyleyerek davet ederler. Ebu Hanife ise Ravza-i Mutaharra’ya gidip Hz. Peygambere sığınır.

Ebu Hanife’nin hayatından bazı dönemlerin anlatıldığı romanda kök değerlerin tamamının bulunduğu tespit edilmiştir. Bulunan kök değerler aşağıdaki tablo 10’da belirtilmiştir.

Tablo 10. *Kutsal Mahpus Ebu Hanife Adlı Eserde Yer Alan Kök Değerlerin Dağılımı*

Kök Değerler	f
Adalet	2
Dostluk	5
Dürüstlük	9
Öz denetim	16
Sabır	2
Saygı	17
Sevgi	18
Sorumluluk	7
Vatanseverlik	2
Yardımseverlik	4
Toplam	82

Tablo 10 incelendiğinde en sık işlenen kök değerin 18 geçiş sıklığıyla sevgi değeri olduğu görülmektedir. Sevgi değerinin ardından 17 geçiş sıklığıyla saygı değeri, 16 geçiş sıklığıyla öz denetim değeri, 9 geçiş sıklığıyla dürüstlük değeri, 7 geçiş sıklığıyla sorumluluk değeri, 5 geçiş sıklığıyla dostluk değeri, 4 geçiş sıklığıyla yardımseverlik değeri, 2 geçiş sıklığıyla adalet, sabır ve vatanseverlik değerleri gelmektedir.

Eser Ebu Hanife'nin hayatını konu edinmesiyle birlikte dinî bir içeriğe sahip olduğu için sevgi ve saygı değeri genellikle Allah'a olan sevgi, peygambere ve İslam büyüklerine duyulan sevgi ve saygı olarak işlenmiş bu durum da sevgi ve saygı değerlerinin diğer değerlere göre sık geçmesini sağlamıştır.

Ebu Hanife'nin kararlarını verirken kendi kendine hesaplaşması, vereceği kararların sonuçlarını düşünmesi öz denetim değerinin sık işlenmesinin nedeni olarak görülebilir.

Kutsal Mahpus Ebu Hanife adlı eserde tespit edilen kök değerlerin işlendiği bazı bölümler aşağıda verilmiştir:

“Ben Tanrı'nın yaratmış olduğu bir otun kurumuşunu suçlayamam hay kadının, sen ki beni dinlendirensin bu evde, beni Tanrı'nın nimetleriyle doyuransın, sensiz bir yanının boş kalacağını çocuklar bile bilir. Mekte'de bunu, onsuz bir yanının boş değil hiç bulunmadığını çok daha iyi biliyordu; Kûfe'ye döndüğünde muhakkak ki söyleyecekti de. Çünkü söylenmemiş sevgiler de yarım kalmış bir ömür gibidir; siz yarımın güzel olduğunu gördünüz mü?” (Kutsal Mahpus, s. 246)

“Ali bize Osman'dan daha sevgilidir, dedi, çekinmeden; gönlüme göre böyle. Yüreğime göre böyle. Ya Hübeyre'nin oğlu, senin o Peygamberimiz efendimizin başucunda çocuklar gibi ağladı dediğin Ali'nin ağlayışı var ya, o ağlayışı... O ağlayışta gönül var işte, yürek var ama devlet yokmuş; ne yapalım, varsın o an için de devlet olmayıversin, bırak gönül döksün hicranını, yürek, ömür boyunca dost deyip ardından ayrılmadığına ağlasın ağlayabildiğince. Vefa bu. Sevgi bu. Bağlılık dediğin bu. Benim de seviş sebebim bu işte, Ali'yi seviş sebebim bu.” (Kutsal Mahpus, s. 121)

“Muhammed Nefs-üz-Zekiyye’yi ben de severim ya Ebu Hanife, bana ceddimin, ulu atam Peygamberin kokusunu getirir hep; baktıkça yüzüne gözlerimin feri artar, düşüncelerinde o yüce günlerin kirsizliği dolanır. Severim yeğenimi, pek severim; benim ahiretimdir sanıyorum nedense. Gelişine sevindim, özlemişim epeydir.” (Kutsal Mahpus, s. 270)

İfadeler incelendiğinde sevgi değerinin insanın eşine duyduğu özlem duygusu ile ilişkilendirilerek anlatıldığı görülmektedir. Ebu Hanife’nin Hz. Ali’yi neden sevdiğini anlatırken sevginin vefa ve bağlılık olduğunu söyleyerek Peygamber Efendimize ve Hz. Ali’ye karşı hissettiği yoğun sevgiye vurgu yapılmıştır.

“Onlar ilgilendirdiğini sanabilirlerdi; herkesin kendi düşüncesi, zorlanma olmadığı sürece, kutsaldır; kendinindir, saygı duyulur, kabul ettirmeğe kalkışmaları kötü.” (Kutsal Mahpus, s. 83)

“Ebû Hanife’yi görür görmez Hübeyre’nin oğlu ayağa kalktı, kalkmama terbiyesizliğinde bulunmadı.” (Kutsal Mahpus, s. 114)

“Lütfen yerinizden kalkınız, demişti. Kalkınız efendim, şurayı sizin ders makamınız bilelim, o kürsüye oturunuz; ben de bir öğrenciniz olarak şuracığa ilişeyim. Size saygım vardır, büyük saygım vardır. Siz, sizin ceddiniz, atanız saygı borçluyuz, aksi düşünülemez.” (Kutsal Mahpus, s. 259)

İfadeler incelendiğinde başkalarının düşüncelerini kabul etmesek de onlara saygı duyulması gerektiği ifade edilmiştir. Aynı zamanda Vali’nin Ebu Hanife’yi sevmese de o odaya girer girmez ayağa kalkması ile saygı değerinin vurgulandığı görülmektedir.

“Az kalsın gülecekti Ebû Seleme’nin yüzüne karşı; gülerse çok ayıp olacağını düşündüğünde zor tuttu.” (Kutsal Mahpus, s. 76)

“Ebû Hanife bu adamı böylesine üzmüş olmanın sıkıntısını atamadı bir süre yüreğinden; yapabilse yahut ters anlaşılmayacağını bilse, Hübeyre’nin oğluna, öfkesini alabilecek sözler söyleyecekti. Fakat hem bunu yapamayacağını biliyordu, hem de yapsa dahi daha kötü olacak, sözleri yanlış yorumlanacaktı.” (Kutsal Mahpus, s. 123)

“Hutbesinin sonunda yön seçse, cemaate hedef gösterse, yürüyün varın valinin konağına dese, Merv’in o bayram sabahında işi çoktan bitmişti. Fakat şimdilik uygun görmedi bu, söz söylemesini bilen herhangi birinin milleti ayağa kaldırması olurdu olsa olsa; hâlbuki Ebû Müslim açık alan savaşları istiyordu.” (Kutsal Mahpus, s. 218)

İfadeler incelendiğinde öz denetim değerinin genellikle insanların davranışlarını kontrol edebildiğini gösteren eylemler kullanılarak aktarıldığı görülmektedir. İnsanların kendi iradesi ile kendi davranışlarına hükmederek karar vermesi gerektiği ifade edilerek öz denetim değeri vurgulanmaktadır.

“Korkusu, Hammâd’ın babasının eziyetlere, işkenceler uğratılmasından idi. Çünkü kocasının hak bildiğinin dışında tek bir söz söylemeyeceğini; doğru bilmediğini ağzına dahi almayacağını bilirdi.” (Kutsal Mahpus, s. 45)

“Çarşıdaki dükkânını da gördüm. Helâl iş görüyormuşsun, helâl olmayanı alıp satmıyormuşsun.” (Kutsal Mahpus, s. 80)

“Doğruluktan ayrılma, hiçbir zaman, ne durumda olursan ol doğruluktan ayrılma.” (Kutsal Mahpus, s. 110)

İfadeler değerler eğitimi açısından incelendiğinde doğruluktan ne olursa olsun hiçbir zaman vazgeçmememiz gerektiği ifade edilerek dürüstlük değeri vurgulanmıştır. Kutsal Mahpus Ebu Hanife adlı eserin geneli düşünüldüğünde dürüstlük değerinin romanın tamamına yayıldığı söylenebilir. Ebu Hanife’nin doğru bildiği yoldan vazgeçmemek uğruna zindana düşmesi ve işkencelere maruz kalması, yüksek mevkilerde görevlerin teklif edilmesi bunların hiçbirisinin Ebu Hanife’yi doğru yoldan ayıramaması ile insanın hayatı boyunca dürüstlüğü sürdürmesi gerektiği vurgulanmıştır.

“Sıkı davranmanın başında, denileni denildiği vakitte, denilen biçimde yerine getirmek vardı; bu, gönlün, aklın ve yüreğin sıkı düzeni demek idi.” (Kutsal Mahpus, s. 66)

“Bana kalırsa, önce sizleri güvenilir bir yere yerleştirmeliyim. Bu benim görevimdir, kendime karşı görevimdir, İmam İbrahim’in hatırasına karşı görevimdir, size karşı görevimdir.” (Kutsal Mahpus, s. 239)

“Çünkü Tanrı’nın daha bu dünyada tamamlanmamış işleri olduğunu bilmemesi imkânsızdı. Tanrı, yarattığına göre. Her yarattığını belli bir görevle görevlendirip yarattığına göre. Her yarattığını belli bir görevle görevlendirip yaratırken de o görevin tamamının yerine getirilmesini isteyeceğine göre görevini tamamlamamış bir insanı ne için geri çağırırsın?” (Kutsal Mahpus, s. 242)

İfadeler incelendiğinde insanların sorumluluklarının bilincinde olup kendilerine verilen görevleri aksatmadan yerine getirmesinin önemi anlatılarak sorumluluk değeri vurgulanmıştır. Her yaratılan insanın belli bir sorumluk ile dünyaya geldiği aktararak herkesin sorumluluk sahibi bireyler olması gerektiği ifade edilmiştir.

Sevgi, saygı, öz denetim, dürüstlük ve sorumluluk değerlerine göre geçiş sıklığının az olduğu bazı değerlere yönelik cümle örnekleri şu şekildedir:

Hepimizin aslı bir sayılır, diye mırıldandı; kimsenin kimseye üstünlüğü olmadığı gibi kimsenin kimseden ayrıcalığı da yok. (Kutsal Mahpus, s. 53)

Hemen her cuma cami çıkışı, Kûfe’deyken pek ayırd etmemeğe gayret ederek, içlerinde herhangi bir düşüncenin seçmeliğini öne almadan tanıdıklarını, huyunu bilenler içinde gelmeyi pek arzu edenleri seçerek evine çağırırdı. (Kutsal Mahpus, s. 244)

Ayyaşlarla, sefihlerle düşüp kalkma. Sabırlı ve dayanıklı ol, katlanmasını bil olaylara. (Kutsal Mahpus, s. 108)

Bir yerde bir işin iyiye doğru düzelmekte olduğunu ve o yolda gittiğini gördün mü yardımcı ol, iyiye gidişi çabuklaştır; güçlendir, seni yoklayanları da yoklamayanları da sen yokla, ara, ziyaret et; sana kötülük edenleri de etmeyenleri de ayırt etmeden gözet; onlara her vakit sen iyilik yap. (Kutsal Mahpus, s. 109)

Yukarıda verilen örnekler incelendiğinde herkesin eşit olduğu, kimsenin kimseye üstünlüğünün olmadığı bölümde adalet, hayatımızda meydana gelecek olaylar karşısında sabırlı olmamızın öğütlendiği bölümde sabır ve her kim olursa olsun

her zaman insanlara yardım etmemizin tavsiye edildiği bölümde yardımseverlik değerlerinin işlendiği görülmektedir.

4.6. Sonsuza Uyanan Taşlar

Sonsuza Uyanan Taşlar adlı eser Türk edebiyatında çok önemli bir yeri olan Orhun Abidelerinin bulunuşlarını ve Türk tarihi, coğrafyası ve edebiyatı için ne önem ifade ettiğinin anlatıldığı araştırma-inceleme tarzında kaleme alınmış bir eserdir.

Sepetçioğlu (1979) eseri şu şekilde tanımlamıştır: “Belli zaman ve mekân içinde uyanış hikâyesini anlatmağa çalıştığımız Sonsuza Uyanan Taşlar ne Türk adının ilk defa yazılışı, bugüne kalan yazılışı, ne Göktürklerin tarih destanı ne de İltiş Kağan’dan Bilge Kağan’a, Kül Tigin’e ve Bilge Tonyukuk’a övgüler şiiridir. Belki bunların hepsidir, belki tek tek bunlardır. Ama hepsinden önemlisi, hepsini gölgeleyen bir ululukta yücelişi; Türkçemizin haşmetini verişidir. Evet, Sonsuza Uyanan Taşlar ana dilimizin, o nefis Türkçemizin 1250 yıl önceki haşmeti ve 1250 yıldan bu yana sürüp gelen şaşaasıdır.” (Sepetçioğlu, 1979, s.163)

Eser Sibirya iklim şartlarının ve Rus çarlarının Türk tarihinin en önemli hazinelerini yok edemediğini açıklayarak başlar. Sonrasında Strahlanberg Portova Savaşında esir düşer ve Sibirya’ya sürgüne gönderilir. Sibirya’da sürgünde olan Strahlanberg anıt taşlarla ilgilenmeye başlar. Strahlanberg seyyah bir tabip olan Daniel Gottlieb Messerschmidt ile karşılaştıktan sonra Semen Ul’yanoviç Remezov tarafından yazılan Resimli Sibirya Rehberi adlı eserde anıt taşlardan bahsedildiğini duyar. Strahlanberg beraberinde bir ekiple yola çıkar, Orhun Vadisine geldiklerinde kamp kurarlar. Strahlanber ekipten ayrılarak Göktürk Kitabelerini bulur. Eserde daha sonrasında Göktürk Kitabelerinin fiziksel özellikleri ve coğrafi konumları anlatılır. Anıtların üzerinde bilimsel çalışmalar yapan bilim adamlarından bahsedilir. Özellikle Danimarkalı bilim insanı Wilhelm Ludvig Peter Thomsen’in ilk önce “T” daha sonra “K” harflerini okuması anlatılır.

Daha sonra Orhun Anıtlarında yazılı olan metinler verilerek Türkçenin zenginliği ve Türkçenin konuşulduğu geniş coğrafya anlatılmıştır.

Sonsuza Uyanan Taşlar adlı eser değerler eğitimi bağlamında incelendiğinde tespit edilen kök değerler tablo 11’de belirtilmiştir.

Tablo 11. *Sonsuza Uyanan Taşlar Adlı Eserde Yer Alan Kök Değerlerin Dağılımı*

Kök Değerler	f
Adalet	1
Dostluk	1
Dürüstlük	2
Öz denetim	1
Sabır	2
Saygı	2
Sevgi	2
Sorumluluk	6
Vatanseverlik	10
Yardımseverlik	1
Toplam	28

Tablo 11’e göre vatanseverlik değeri 10 geçiş sıklığı ile en fazla işlenen değer olarak görülmektedir. Vatanseverlik değerinin ardından 6 geçiş sıklığıyla sorumluluk değeri, 2 geçiş sıklığıyla dürüstlük, sabır, saygı ve sevgi değerleri, 1 geçiş sıklığıyla adalet, dostluk, öz denetim ve yardımseverlik değeri gelmektedir.

Eser genel olarak incelendiğinde kök değerlerin geçiş sıklığı Sepetçioğlu’nun diğer eserlerine göre daha azdır. Bunun sebebi eserin daha çok bilgi veren araştırma-inceleme tarzında bir eser olarak kaleme alınmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Sonsuza Uyanan Taşlar adlı eserde tespit edilen kök değerlerin işlendiği bazı bölümler aşağıda belirtilmiştir:

“Yanında yöresinde tıpkı kendisinin dokusunda, yüzde yüz kendisinin olan bir havanın, suyun ve toprağın bileşiminden yoğrulmuş yüzlerce yurttaşı gözünü kırpmadan ölüyordu.” (Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 16)

“Sen Kürşad’sın. Kağan oğlusun. Kişiliğini değil Göktürk’ü düşüneceksin.” (Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 112)

“Babamızın, amcamızın düzene sokmak için uğraştığı milletimizin adı sanı yok olmasın diye Türk milleti için gece uyumadım gündüz oturmadım. Küçük kardeşim Kül Tigin ile birlikte iki beğ olarak öle yite çırpındık. Millet ateşte yanmasın suda boğulmasın diye çırpındım.” (Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 135)

İfadeler incelendiğinde vatana karşı yapılan hiçbir görevde menfaat beklenmemesi gerektiği hatta insanın bütün vaktini ve kendisini vatan uğruna feda etmek zorunda kalabileceği ifade edilmiştir. Her türlü sıkıntı ve zorluk karşısında vatanseverlik duygusuyla hareket edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

“Kendisi de iyi ve görevinin ehli bir Rus memuru olan Semen Ul’yanoviç Remezov, Tobol kentinde doğduğu 1625 yılından, öldüğü 1725 yılına kadar, görevini en iyi nasıl yapması gerekiyorsa öyle hareket etmişti.” (Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 35)

“Işık Tigin, Tugla ve Selenge ırmakları boyunca toplanan halk üzere Yabgu oldu. Dağınık boyları toplamaya, bir araya getirdiği halkı kötülüklerden ve yağı düşünenlerden saklamaya koyuldu.” (Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 59)

“Devlet tehlikeye düştüğünde, Türk devlet zincirinin o günkü halkasında bir yıpranma görünüp de yıpranmanın sistemi yok etme ihtimali belirdi mi daima bir sahiplenen çıkmış ve varlıklarının adını bir güvence olarak ortaya koymak suretiyle yıpranan halkayı kendi adına perçinleyerek devlet zincirini devam ettirmiştir. Dün böyle olmuştur, bugün böyle olacaktır, yarın da. Çünkü Türk Devleti’nde devamlılık daha başlangıcında kıyamete kadar hesaplanmıştır.” (Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 99)

İnsanların kendisine verilen görevleri her zaman en iyi şekilde yapması gerektiği ifade edilerek sorumluluk değeri vurgulanmıştır. Türklerde hakanların, yabguların sorumluluklarının bilincinde olarak halka hükmettiği vurgulanmıştır. Türk milletinin tehlikeyle karşılaştığı durumlarda her zaman sorumluluğu üstlenecek bir kişinin olduğuna değinilerek sorumluluk değeri anlatılmıştır.

“Bir de sabırla; inadın imrenilecek bir huy hâline gelişi olan sabırla. Ve eğer sabır, yıpratıcı bir çalışmaya eklenirse sonucu zafere varacak olan insanüstü bir gayretle.” (Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 129)

“Kutlu Dağ’ın kutlu kayası o cehennem ateşine karşı koyuyor, direniyordu. Alevler upuzun yılan dilleriyle –o Tanrı Ülgen’in huzurundan kovduğu upuzun yılan dilleriyle- uzayıp cayıp cayıp ne bulursa yalıyor; eriyen, eridikçe alevlenip yanan, yalaz yalaz yanan yağlar, sönmek bilmez bir aç arzuyla kayayı her yanından sarıyor ama kaya, bir zamanlar üstünde nöbet bekleyen çerilerin yağız yüzlerinden de yağız, kurtsu gözlerinden de kurtsu dayanıyordu.”
(Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 69)

İfadeler incelendiğinde sabır değeri aktarılırken kaya Türk’e benzetilerek yaşanan olaylar karşısında sabırla bekleyerek, yaşanan olaylara dayanarak sabır değeri vurgulanmıştır. Aynı zaman da sabırlı bir bekleyişin sonunun zaferle sonuçlanacağı ifade edilmiştir.

“Yalnız Türk tarihinde değil belki dünya tarihinde pek az görülen bir karı koca birliği; kadının kocasına sevgiden öte bir gönül oluşu ve kocasının karısına saygıdan yüce bir yürek olup yürek gönül elbirliğinde doruklanmış bir beyin yaratışları Türk Tarihi’nin en anlamlı fecrinin doğmasına sebep oldu.”
(Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 124)

“O zamanlarda köle efendi, kul sahip olmuştu; büyük küçüğü bilmez, oğul babayı tanımazdı. İli ve töreyi böyle bir zamanda kazandık.” (Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 134)

“Dört yanımızdaki milleti buyruğumuz altına aldım, düşmandan temizledim. Herkes bana itaat etti, hizmetini bize verdi.” (Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 135)

İfadeler incelendiğinde insanların birbirlerine saygı duyması gerektiği, eşlerin saygı çerçevesi içinde hareket etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Halkın Kağan’ın buyruklarına uyması, düşmanların Kağan’a itaat etmesi saygı değerinin bir göstergesidir. Aynı zamanda saygısızlık belirten durumlar verilerek saygı değerinin önemi vurgulanmıştır.

“Gerçek, daima heyecan vericidir hâlbuki gerçek acı, katı taş hissizliğinde ve kuru olarak bilinir. İnsanları düşlerle, Binbir Gece hayalleriyle avutanlar ne kadar yanıılıyorlarsa, insanları gecekondur ve işçi-emek gerçekleriyle

oyalayanlar da o derecede yalan söylüyorlar. Yalana tahammülü olmayan, aldatmaya yabancı tek mefhum, gerçektir.” (Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 91)

“İhtilâli yapan biziz ama sahibi millettir. Sözü sahibine bırakmazsak yaptığımız değersizleşir ve bizim bir tüccardan hiçbir ayrıcalığımız kalmaz. Tüccar da bir işi karşılıksız yapmıyor ama paranın sahibi olduğu için tüccarı kötüleyemeyiz böyle yapıyor diye. Ya biz? Bizim, hepimizin sahibi milletimizdir, onun adına yaptığımız ihtilâlin karşılığını istersek dünyanın en alçak adamları oluruz.” (Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 118)

Kitaptan alınan bölümler incelendiğinde dürüstlük değerinin vurgulandığı görülmektedir. Şartlar ne olursa olsun her zaman gerçekleri söylemenin önemi Kür Şad’ın Çin sarayını bastığı anda yaptığı konuşmayla ifade edilmiştir.

Diğer değerlere göre geçiş sıklığının az olduğu bazı değerlere yönelik cümle örnekleri şu şekildedir:

“Kayan Tigin, Yabgu değil, Hakan oldu. Ondan öncekiler yapılacak her şeyi yapmışlardı, yoğu giydirmişler yoksulu bay etmişlerdi, mutlu bir millet bırakmışlardı. Böyleyken hakan, belki yarım kalan, unutulmuş bir noksan kalmıştır diye durmadan çalıştı.” (Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 60)

“Kür Şad öç alayım derken ülkeye felaketlerin, uğursuzlukların yağmasına sebep olacaktı. İstemiyordu bunu. Gönlü her ne kadar: “Öç! Öç! Babanın öcü! Babanın kanını ara!” diye çılgık çılgıca ise de akli ve yüreği “Hayır!” diyordu.” (Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 60)

“O dünyada insanlar ne renkleri yüzünden ayrı tutuluyorlardı ne inanışları yüzünden ne de yoksul varsıl oluşlarından. Tanrı’nın yarattığı, yarattığı gibiydi orada, yarattığınca.” (Sonsuza Uyanan Taşlar, s. 18)

İfadeler incelendiğinde yardımseverlik, öz denetim ve adalet değerlerinin vurgulandığı görülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Çalışmamızda Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Kültür Dizisi I adlı serisindeki 6 kitap, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) yer alan kök değerleri içermesi bakımından incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda 10 kök değeri örneklendirebilecek ifadeler tespit edilmiştir. Sepetçioğlu İslam inancı ve Türk kültüründe zaten var olan değerleri vurgulama, öne çıkarma eğilimindedir. Yazar eserlerinde değerleri bazen doğrudan dile getirerek aktarmış bezen de diyaloglar aracılığıyla sezdirmeye çalışmıştır. Sepetçioğlu eserlerinin merkezine insanı almıştır ve değerleri aktarırken roman kahramanlarını kullanmıştır. Sepetçioğlu, evrensel değerleri dinî ve millî unsurlara büründürerek okuyucunun gözünde somutlaştırmıştır.

Sepetçioğlu'nun Kültür Dizisi I'de yer alan eserlerinde bulunan kök değerler farklı şekillerde okuyucuya aktarılmıştır. Bu değerlerden biri olan adalet değeri, daha çok Türk İslam kültürü çerçevesinde ele alınmıştır. Adalet değeri, eserlerde işlenirken genellikle ilahi adalet olarak okuyucuya aktarılmıştır. Bununla birlikte Dede Korkut hikâyeleri, Türk destanlarıyla ve efsaneleriyle, Türk milletindeki yöneticilerin ve halkın adil davranışlarıyla birlikte adalet değeri işlenmiştir. Kahramanlar aracılığıyla verilen bu değer, eserlerdeki kahramanların her ne olursa olsun adaletten şaşmaması vurgulanarak aktarılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda adalet değeri okuyucuya aktarılırken olumlu örneklerle ifade edilmiştir. Eserlerde toplum yaşantısında sosyal statü ve fikir ayrımı gözetmeden herkese eşit bir şekilde davranılması gerektiği ifade edilerek adalet değeri ön plana çıkarılmıştır.

Dostluk değeri, Ahmet Yesevî ve Ebu Hanife gibi şahsiyetlerin işlenmesiyle gönül birliğine bağlı ilişkiler olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Türk destanları, Dede Korkut hikâyeleri gibi millî kültür ürünlerimiz vasıtasıyla, Türk milletinin dostluk kavramına verdiği önem ortaya konulmuştur.

Dürüstlük değeri, bütün insanlarda bulunması gereken bir özellik olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte dürüstlük değeri İslam dinî ile ilişkilendirilerek ifade

edilmiştir. İnsanların hayatı boyunca doğru olanı benimsemesinin, dürüstlüğü bir yaşam biçimi hâline getirmesinin gerekliliği ortaya konulmuştur.

Öz denetim değeri, Ahmet Yesevî, Ebu Hanife gibi kahramanlar kullanılarak her şeyi kendi irade ve isteği ile çözümlemesi üzerinden anlatılmıştır. Öz denetim değeri İslam dini ile ilişkilendirilerek nefis ve irade kavramlarıyla okuyucuya aktarılmıştır.

Sabır değeri, kitaplarda yer alan kahramanların hayatlarında karşılaştıkları zorluklara karşı gösterdiği dayanıklılıkla okuyucuya aktarılmıştır. Türk destanları ve Türk efsanelerinden hareketle Türk milletinin neredeyse her dönemde karşılaştığı zorluklara karşı pes etmeden mücadele etmesi üzerinden bu değer işlenmiştir.

Saygı değeri, daha çok Türk-İslam kültürü çerçevesinde Allah’a ve dinî öğelere duyulan saygı şeklinde okuyuculara aktarılmıştır. Bununla birlikte kültürel öğelerimizin en önemli eserlerinden olan Türk destanları, Türk efsaneleri, Dede Korkut hikâyeleri gibi eserlerle Türk milletinin aile büyüklerine, kanaat önderlerine ve devlet yöneticilerine gösterdiği saygıyla ifade edilmiştir.

Sevgi değeri, kahramanlar aracılığıyla ilahi bir bağlılık olarak ifade edilmiş ve İslam dinî sevgi ile bütünleştirilmiştir. Sevgi değeri özellikle Allah sevgisi ve peygamber sevgisi açısından işlenerek okuyucuya aktarılmıştır. Bunun yanında Türk milletinin ailesine, dostlarına, hayvanlarına duyduğu sevgi anlatılarak sevgi değerinin kapsamı genişletilmiştir.

Sorumluluk değeri, genellikle bireyin üzerine düşen görevleri yerine getirmesi üzerinden okuyucuya aktarılmıştır. Göktürk abideleri, Türk destanları, Dede Korkut hikâyeleri gibi millî kültür öğelerimizin işlenmesiyle Türk milletinin geçmişten günümüze değin sorumluluk bilinciyle hareket ettiği ifade edilerek sorumluluk değeri ele alınmıştır.

Vatanseverlik değeri, özellikle Türk destanlarının, Göktürk Abideleri’nin ve Dede Korkut hikâyeleri gibi millî kültür öğelerimizin işlenmesiyle Türk milletinin vatanına olan bağlılığı şeklinde ele alınmış, vatanseverlik değeri yine Türk milletinin köklü geçmişiyle birlikte okuyucuya aktarılmıştır. Aynı zamanda vatanın güzelliklerine sahip çıkmak ve vatanın gelişmesi için insanların yapması gerekenleri

en iyi şekilde yapması gerektiği vurgulanarak vatanseverlik değeri işlenmiştir. İnsanların vatan için çevresini, ailesini sahip olduğu her şeyi gözden çıkarabilmesi eserlerin genelinde ön plana çıkmıştır. Ayrıca vatanseverlik değerinin gelecek nesillere aktarılmasının bir gereklilik olduğu vurgulanmıştır.

Yardımseverlik değeri, özellikle Türk destanları, Türk efsaneleri ve Dede Korkut hikâyeleri gibi metinlerin kullanılmasıyla Türk milletinin geçmişten günümüze değin yoksula, dara düşmüş insanlara hiçbir ayırım yapmadan yardıma koşması olarak ele alınmıştır. Eserlerde Ahmet Yesevî, Ebu Hanife gibi kahramanların hayatlarının anlatılmasıyla da yardımseverlik değeri İslam dini ile bütünleştirilerek okuyucuya aktarılmıştır.

Kültür Dizisi I’de yer alan eserler incelendiğinde her eserin farklı kök değerleri barındırdığı ve her eserde farklı kök değerlerin ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Kültür Dizisi I’de tespit edilen kök değerlerin dağılımı Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12. Kültür Dizisi I’de Yer Alan Kitaplarda Tespit Edilen Kök Değerler

	Adalet	Dostluk	Dürüstlük	Öz denetim	Sabır	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Vatanseverlik	Yardımseverlik	Toplam
Can Ocağında Pişen Aş	1	-	3	2	5	13	12	6	4	5	51
Dedem Korkut’un Kitabı	5	6	8	2	2	16	20	4	7	12	82
Karşılaştırmalı Türk Destanları	3	6	-	-	-	2	12	3	4	10	40
Kutsal Mahpus Ebu Hanife	2	5	9	16	2	17	18	7	2	4	82
Sonsuza Uyanan Taşlar	1	1	2	1	2	2	2	6	10	1	28
Türk İslam Efsaneleri	2	6	8	7	3	11	16	8	5	15	81
Toplam	14	24	30	28	14	61	80	34	32	47	364

Can Ocağında Pişen Aş adlı eser bünyesinde barındırdığı değerler açısından incelendiğinde, 51 kök değer örneği içerdiği tespit edilmiştir. Sepetçioğlu'nun kendi ifadeleriyle Ahmet Yesevî'nin gösterdiği yolla yurdumuzun nasıl Türk ve Müslüman tadında beslendiğini ortaya koyduğu eserde en sık öne çıkan kök değerlerin saygı ve sevgi değerleri olduğu görülmüştür. Bunun yanında sorumluluk, yardımseverlik, sabır ve vatanseverlik değerleri; adalet, öz denetim ve dürüstlük değerlerine nazaran daha sık ele alınmıştır. Eserde 9 kök değere ait örnekler yer almaktayken, dostluk değerlerine ait bir örneğe rastlanılmamıştır.

Dedem Korkut'un Kitabı değerler eğitimi bağlamında incelendiğinde, 78 geçiş sıklığı ile değer çeşitliliğinin en fazla olduğu eserlerden biri olarak görülmektedir. Dede Korkut'un 12 hikâyesinin sadeleştirilerek okuyucuya aktarıldığı eserde sevgi, saygı ve yardımseverlik değerleri en sık işlenen kök değerlerdir. Bunun yanında Dedem Korkut'un Kitabı adlı eser Sepetçioğlu'nun Kültür Dizisi I'de yer alan eserleri arasında sevgi değerinin en sık işlendiği kitap olarak ön plana çıkmıştır. Bunun yanında dürüstlük ve vatanseverlik değerleri diğer kök değerlere göre daha sık olmak üzere tüm kök değerlerin eserde yer aldığı tespit edilmiştir.

Karşılaştırmalı Türk Destanları adlı eser değerler bağlamında incelendiğinde 40 kök değer örneği içerdiği görülmektedir. Bu değer sıklığının diğer eserler göz önünde bulundurulduğunda daha az olduğu söylenebilir. Bunun sebebi olarak eserin, destanların oluşumu, destan çekirdeğinin gelişmesi gibi süreçleri ele alması gösterebilir. Eserin içeriğinde hem doğal destanlara hem de yapay destanlara yer verilmiş, aynı zamanda karşılaştırılan destanlar kısa bir şekilde özetlenmiştir. Eser incelendiğinde sevgi ve yardımseverlik değerlerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Bunun yanında dostluk, vatanseverlik, sorumluluk, adalet ve saygı değerlerinin de eserde yer aldığı tespit edilmiştir. Ancak dürüstlük, öz denetim ve sabır değerlerinin bu kitapta yer almadığı, kök değerlerin çeşitliliği açısından diğer kitaplara nazaran geride olduğu görülmüştür.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun değerler eğitimi bağlamında incelenen eserlerinden biyografik roman olarak değerlendirilen Kutsal Mahpus Ebu Hanife adlı eserin 82 değer örneğiyle değerler çeşitliliği açısından en zengin eserlerden biri olduğu görülmektedir. Eserde öncelikle Ebu Hanife'nin hayatı hakkında bilgiler verilmiş,

ardından Ebu Hanife'nin çevresinde gelişen olaylar aktarılmıştır. Bu kapsamda sevgi, saygı ve öz denetim değerlerinin oldukça sık geçtiği görülmüştür. Ayrıca dürüstlük ve sorumluluk değerleri daha sık olmak üzere diğer kök değerlerin de eserde yer aldığı tespit edilmiştir.

Sepetçioğlu'nun Sonsuza Uyanan Taşlar adlı kitabı kök değerler bakımından en az örnek içeren kitabıdır. Orhun Kitabelerinin bulunmasını anlatan eser daha çok bilgi verme amacıyla yazıldığı için kök değerlerin az örneklendiği düşünülmektedir. Nitekim Sepetçioğlu eseri tanıtırken: "Belli zaman ve mekân içinde uyanış hikâyesini anlatmağa çalıştığımız Sonsuza Uyanan Taşlar ne Türk adının ilk defa yazılışı, bugüne kalan yazılışı, ne Göktürklerin tarih destanı ne de İlderis Kağan'dan Bilge Kağan'a, Kül Tigin'e ve Bilge Tonyukuk'a övgüler şiidir. Belki bunların hepsidir, belki tek tek bunlardır. Ama hepsinden önemlisi, hepsini gölgeleyen bir ululukta yücelişi; Türkçemizin haşmetini veriştir. Evet, Sonsuza Uyanan Taşlar ana dilimizin, o nefis Türkçemizin 1250 yıl önceki haşmeti ve 1250 yıldan bu yana sürüp gelen şaşaasıdır." İfadelerini kullanmıştır. Bu kapsamda eserde özellikle vatanseverlik değerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Buna karşın sıklık değerleri az olmakla beraber diğer kök değerlere dair örneklerin de eserde yer aldığı tespit edilmiştir.

Kültür Dizisi I' de yer alan kitaplar arasında kök değerlerin en sık bulunduğu diğer bir eser Türk İslam Efsaneleri'dir. Halk tarafından meydana getirilmiş, geçmişten günümüze dilden dile aktarılarak gelmiş 44 efsanenin işlendiği eserde özellikle saygı, sevgi ve yardımseverlik değerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Eserde sorumluluk, dürüstlük, öz denetim, dostluk ve vatanseverlik değerlerine de yer verildiği ancak adalet ve sabır değerlerinin sıklığının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir.

Kültür Dizisi I genel olarak incelendiğinde, saygı, sevgi ve yardımseverlik değerlerinin en çok öne çıkan değerler olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında eserlerde dostluk, dürüstlük, öz denetim, sorumluluk ve vatanseverlik değerlerinin farklı eserlerde ön plana çıkmak koşuluyla kendine yer bulduğu görülmektedir. Ayrıca adalet ve sabır değerlerinin eserlerin genelinde geçiş sıklığının az olduğu tespit edilmiştir. Eserler değerlerin öğretimi açısından ele alındığında, Türk İslam Efsaneleri eserinin saygı, sevgi ve yardımseverlik; Karşılaştırmalı Türk Destanları eserinin sevgi

ve yardımseverlik; Can Ocağında Pişen Aş eserinin saygı ve sevgi; Dedem Korkut'un Kitabı eserinin saygı, sevgi ve yardımseverlik; Kutsal Mahpus Ebu Hanife eserinin saygı sevgi ve öz denetim; Sonsuza Uyanan Taşlar eserinin ise vatanseverlik ve sorumluluk değerlerinin öğretiminde kullanılabilecek nitelikte olduğu tespit edilmiştir.

Kültür çok kapsamlı bir kavramdır. Kültürün ve kültürün içerdiği değerlerin Türkçe öğretimi sürecinde tüm yönleriyle aktarılması oldukça zordur (Direkci, Şimşek ve Akbulut, 2020). Bu zorluğu aşmanın yollarından biri ise edebî eserlerin Türkçe öğretimi sürecine dâhil edilmesidir. Öğrencilere hedeflenen değerlerin kazandırılmasında edebî kitaplardan faydalanmak geçerli ve pratik bir yöntem olarak kabul edilmektedir (Karatay, 2011). Nitekim edebî eserler değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında kullanılan vasıtalardan biri olarak görülmektedir (Direkci, 2019). Aktarım sürecinde başarılı olmanın yolu ise bu değerlerin işlendiği nitelikli edebiyat ve sanat eserlerinin ortaya konulması ve bu eserlerin öğrencilerle buluşturulmasıdır (Kurtoğlu, 2017). Bu amaç etrafında yapılan çalışmalarda da Türk kültürüne ait edebî eserler değerler kapsamında incelenmiş, farklı edebî türlerin değerleri barındırdığı tespit edilmiştir (Senek, 2018; Karasu, 2018; Kılıç, 2019; Şahin, 2019). Söz konusu veriler ışığında, Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Kültür Dizisi I başlığı altında yer alan eserleri incelenmiş ve bu eserlerin farklı değerlerin aktarılmasında yetkin olduğu tespit edilmiştir. Nitekim Dede Korkut, Göktürk Abideleri, Türk destanları ve Ahmet Yesevî gibi Türk kültürünün köklü geçmişinden faydalanılarak yazılan eserlerin yine Türk kültürünün maddî ve manevî değerlerini bünyesinde barındırdığı ortaya konulmuştur.

5.2. Öneriler

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun eserlerinin değerler eğitimi bağlamında incelendiği bu çalışmanın sonuçlarından hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

1. Eserlerden kök değerlerin yoğun olarak işlendiği bölümler, aslına sadık kalınarak kısaltılıp Türkçe ders kitaplarına alınabilir veya değerlerin aktarımında materyal olarak kullanılabilir. Böylece metin etkinlikleri vasıtasıyla eserlerde işlenen kök değerlere dikkat çekilebilir.

2. Sepetçioğlu'nun kitapları Türkçe ile ilişkili olduğu kadar tarih ve coğrafyayla kurduğu bağ sebebiyle sosyal bilgiler ile de ilişkili olduğu söylenebilir.

Bu kapsamda ortaokul Sosyal Bilgiler dersinde de değerler eğitimi çerçevesinde kullanıma uygundur.

3. Değerlerin aktarılmasında en büyük sorumluluk ğretmenlerindir. Öğretmenlerin değerler eğitimi kapsamında kendilerini geliştirmeleri ve sınıf ortamında örnek olarak kullanabilmeleri açısından Sepetçioğlu'nun eserlerinin öğretmenler tarafından okunması önerilmektedir.

4. Sepetçioğlu'nun eserlerinin değerler eğitimi bağlamında zengin bir içeriğe sahip olduğu tespit edilmiştir dolayısıyla Sepetçioğlu'nun eserlerinin öğrenciler tarafından okunması önerilmektedir.

5. Sepetçioğlu'nun sadece Kültür Dizisi I serisindeki kitaplar incelenmiş ve maddi manevî değerlerimize sıklıkla yer verdiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda geleceğe yönelik yapılacak çalışmalarda Sepetçioğlu'nun diğer eserlerinin de bu kapsamda incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Güzel. A. ve Torun, A. (2004). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ yayınları.
- Acat, M. B. ve Aslan, M. (2012). Yeni bir değer sınıflaması ve bu sınıflamaya bağlı olarak öğrencilere kazandırılması gereken değerler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1461-1474.
- Akbaş, O. (2004). *Türk Millî Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Aksan, D. (2007). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim (2. Baskı)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydemir, C. (2010). *Ömer Seyfettin ve hikâyelerinde eğitim değerleri*, Ankara: Roza Yayınevi.
- Aydin, M. Z. ve Akyol Gürler, Ş. (2014). *Okulda Değerler Eğitimi, Yöntemler, Etkinlikler, Kaynaklar*, (4. Basım). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bilgin, N. (1195). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (1973). *100 soruda Türk folkloru: inanışlar, töre ve törenler, oyunlar* (Vol. 40). Gerçek Yayınevi.
- Büyüköztürk, Ş. (2013). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı [Data analysis manual for social sciences]*. Ankara: Pegem Akademi.
- Calp, M. (2017). *Edebiyat Bilgi ve Kuramları*. Ağrı: Nobel Akademi Yayıncılık Eğitim Danışmanlık

- Cevizci, A. (1999). *Paradigma felsefe sözlüğü* (3. bs.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çakıcı, E. (2010). *Millî Eğitim Bakanlığının 2004 yılında tavsiye ettiği yüz temel eserdeki yerel romanlar aracılığıyla edebiyat öğretiminde değerler eğitimi üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Çakır, O. (2007). Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Hikâyeleri Üzerine Genel bir Değerlendirme. *Mustafa Necati Sepetçioğlu Özel Sayısı*, 49.
- Çalık, E. (1993). *Mustafa Necati Sepetçioğlu Hayatı Sanatı ve Eserleri* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 6988.
- Demirel, M. (2009). Sınıf öğretmenlerinin ve okul yöneticilerinin karakter eğitime ilişkin öz-yeterlik inançları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 37, 36-49.
- Demirtaş, T. (2012). *Değerler Eğitiminde Edebî Ürünlerden Yararlanma: Nasreddin Hoca Fıkraları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitiminin verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dilmaç, B. ve Ulusoy, K. (2012). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Direkci, B. (2019). Değerler eğitimi bağlamında Hızır Bin Yakub'un Cevâhirü'l-Me'ânî adlı eserinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(45).
- Direkci, B., Şimşek, B. ve Akbulut, S. (2020). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenme sürecinde kültür aktarımına yönelik öğrenci görüşlerinin incelenmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(22), 278-293.

- Doğan, İ. (2007). *Sosyoloji: Kavramlar ve sorunlar*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2007). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.) içinde, *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım* (3. baskı, ss. 255-286). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Emirhan, T. (2016). *Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Romanları* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Ercan, İ. (2001). *İlköğretim sosyal bilgiler programında ulusal ve evrensel değerler* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Esen, Ş. (2016). *Memduh Şevket Esendal'ın hikâyelerinin söz varlığı ve değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Fichter, J. (1999). *Sosyoloji Nedir?* (Çev. Çelebi, N.). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Fichter, J. H. (2015). *Sosyoloji nedir*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Foulquié, P., & Karakaya, C. (1994). *Pedagoji sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Gökalp, N. (2014). Kişi olmanın değeri ve değerlerin kişi olmadaki yeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 12 (27), 123-134.
- Güngör, E. (2000). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güven, A. Z. (2014). *Değerler eğitimi ve Türkçe derslerinde değerlerin kullanım*. Konya: Palet Yayınları.
- Hökelekli, H. (2008). Adalet. *Dem Dergisi*. 5, 132-137.
- Hökelekli, H. (2013). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. (2. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- İdi Tulumcu F. ve Tulumcu F. (2015). İlköğretim ikinci kademe Türkçe dersi programlarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 13(29), 535-560.

- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Kabaklı, A. (1985). *Türk edebiyatı*. İstanbul Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, s.527.
- Kalkandelen, A. H. (2002). *Büyük Türk Destanları*. Ankara: Türk Kültür ve Eğitim Norm Geliştirme Vakfı Yayınları.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar-ilkeler-teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karasu, H. (2018). *İlkokula uyarlanmış Dede Korkut hikâyelerinde değerler eğitimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karatay, H. (2007, Eylül). *Değer Aktarımı Açısından Yerli ve Yabancı Çocuk Edebiyatı Ürünleri*. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (38. ICANAS). Ankara.
- Karatay, H. (2011). Karakter Eğitiminde Edebî Eserlerin Kullanımı. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 6 (1), 1398-1412.
- Karatay, H., Destebaşı, F. ve Demirbaş, M. (2015). Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Karakter Gelişimine Etkisi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2, 1123-140.
- Katı, Y. (2015). *Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk hikâyelerinde değerler eğitimi ve söz varlığı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Kaynak, L. (2012). *Değerler eğitimi bağlamında Sevinç Çokum'un hikâyelerinin analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Keskin, Y. (2016). “Değerlere Genel Bir Bakış: Tanımı, Özellikleri, İşlevi ve Sınıflandırılması”. Mustafa Köylü (Ed.). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi* (ss. 20-50). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

- Ketenci, T. (1997). *Hartman'ın Etiğinde Değerler Kavramı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, F. (2019). *Ömer Seyfettin'in romanında ve hikâyelerinde değerler eğitimi* (Yüksek Lisan Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kurtoğlu, F. S. (2017). Âşık Veysel'in şiirlerini değerler eğitimi açısından okumak. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (83), 101-123.
- Köylü, M. (2013). *Küresel bağlamda değerler eğitimine duyulan ihtiyaç*, R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Ş. Arslan, M. Zengin (Ed.), Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu içinde (s.287-312), İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (1995). *Hoşgörü: kavramı ve sınırları*, B. Onur (Ed.), Türk Eğitim Derneği XII. Öğretim Toplantısı Hoşgörü ve Eğitim Bildiriler Kitabı içinde, 17-29, Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Kuşdil, Ersin ve Kağıtçıbaşı, Çiğdem (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*. 45, 59-76.
- MEB (1981). *İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- MEB, (2018). *Türkçe Dersi Öğretimi Programı*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB, (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*. Ankara, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Meydan, H. (2014). Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 1(1), 93-108.

- Moğul, S. (2011). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat isimli eserinin Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Özdemir, M. ve İdi Tulumcu, F. (2017). Değerler eğitiminde edebî eserlerden yararlanma: Fatma Aliye'nin Muhadarat romanı örneği. *Sakarya University Journal of Educatio*. 7(4), 720-729.
- Robbins, A. (1993). *Sınırsız Güç* (Çev. Mehmet Değirmenci). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Ryan, R. M. (1991). The Nature of the self in autonomy and relatedness.
- Sakaoğlu, S. (1992). *Efsane araştırmaları* (Vol. 26). Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük ve Yüksek Oku Yaşam Kalitesine Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Çalışma* (Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Senek, S. (2018). *Aytül Akal'ın Masallarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Seyidoğlu, B. (1995). *Mitoloji Metinler-Tahliller*. Kayseri: Bizim Gençlik Yayınları.
- Seyyar, A. (2007). *İnsani ve toplum bilimleri terimleri*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Sınar, A. (2006). Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (7), 175-226.
- Şahin, N. (2017). *Cengiz Aytmatov'un Eserlerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi ve Ortaokul Türkçe Ders Kitapları İçin Metin Önerileri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Şahin, N. (2019). *Sabahattin Ali'nin eserlerinde değerler eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 Temel Eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma*

- (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şengül, A (2007). Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Romanlarında Bir Anlatım Unsuru Olarak Semboller. *Erdem*, 17(49), 57-66.
- Taşdemir, M. (2005). Eğitsel bir materyal olarak çocuk hikâye ve romanlarının nitelik düzeyi. *Millî Eğitim Dergisi*. (168).
- Tekin, A. (1995). *Edebiyatımızda isimler ve terimler (Vol.92)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Tural, S. (1992). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Ankara: Ecdâd Yayınları.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2015). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ünal, C. (1981). *Genel tutumların veya değerlerin psikolojisi üzerine bir araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ünalan, Ş. (2005). *Dil ve kültür*. Ankara: Atlas Yayın Dağıtım.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi: Eğitimde yeni ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. (19), 499-522.
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2011). Lise Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 13(20), 117-124.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde bilimsel araştırma yöntemleri (9. Bas.)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Elektronik Kaynaklar

Belet, D. ve Deveci, H. (2008). *Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Bakımından İncelenmesi*. (Elektronik Sürüm)

home.anadolu.edu.tr/~sdbelet/yayinlar/ders%20kitaplari.pdf

Fındık, İ. (2017). *Neden Karakter Eğitimi?* Erişim tarihi: 15.05.2020, Ağ Sitesi: <https://www.ajanskamu.net/makale/neden-karakter-egitimi-m1739.html>

Kılınç, A., Akyol, Ş. (2017). *İlköğretim Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sevgi Temasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Erişim tarihi: 10.05.2020, Ağ Sitesi: www.eab.org.tr/eab/2009/pdf/303.pdf

Millî Eğitim Temel Kanunu. (1973). Ankara: T. C. Millî Eğitim Bakanlığı. Erişim tarihi: 23.05.2020, Ağ Sitesi: www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf

TDK, (2018). *Büyük Türkçe Sözlük*. Erişim tarihi: 15.05.2020. Ağ Sitesi: www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: İbrahim Ethem UTKU

Doğum Yeri ve Tarihi: Selçuklu / 09.08.1992

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Necmettin Erbakan Üniversite Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü.

Yüksek Lisans Öğrenimi: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Programı.

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce.

İş Deneyimi

Stajlar:

Projeler:

Çalıştığı Kurumlar: Muş Malazgirt Alparslan Ortaokulu (2015-2018)

Konya Taşkent İmam Hatip Ortaokulu (2018- ...)

İletişim

E-Posta Adresi: ethemutkuu@gmail.com

Tarih: 25/05/2020

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU'NUN ESERLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

ORIJINALLIK RAPORU

% 18	% 18	% 7	%
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	edebiyatvesanatakademisi.com İnternet Kaynağı	% 3
2	www.scribd.com İnternet Kaynağı	% 1
3	dergipark.ulakbim.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	www.earsiv.odu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
5	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	% 1
6	toad.halileksi.net İnternet Kaynağı	% 1
7	openaccess.inonu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
8	dergipark.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1

3

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun .....yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

03.07.2020

İbrahim Ethem Utku